

”Perusväännöstä” väkivaltaiseen vastustamiseen.

**– RL 16:1–4 rikosten soveltamisaloista ja
lainkonkurrenssista**

Itä-Suomen yliopisto

Oikeustieteiden laitos

Pro gradu – tutkielma ja seminaari

5311900

13.6.2021

Tekijä: Emmi-Tuulia Filatow

278933

Ohjaajat: Heikki Kallio ja Matti

Tolvanen

Tiivistelmä

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO

Tiedekunta Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta		Yksikkö Oikeustieteiden laitos	
Tekijä Emmi-Tuulia Filatow			
Työn nimi ”Perusväännöstä” väkivaltaiseen vastustamiseen – RL 16:1–4 rikosten soveltamisaloista ja lainkonkurrenssista			
Pääaine OTM-tutkinto, rikosoikeus	Työn laji Pro gradu - tutkielma	Aika 13.6.2021	Sivuja V-90
<p>Tiivistelmä</p> <p>Suomi on yksi maailman turvallisimpia ja vakaimpia valtioita. Yleisesti rikollisuus yhteiskunnassa on vähentynyt, mutta viranomaisiin kohdistuva väkivalta ja eriasteinen häirintä on kasvussa. Virkamiehiin kohdistuvasta väkivallasta peräti 88 % kohdistuu poliisiin, ja virkamiehen väkivaltainen vastustaminen on kaksinkertaistunut määrältään muutamassa vuosikymmenessä. Melkein puolet poliiseista on kohdannut eriasteista aseetonta väkivaltaa. Poliisi on yksi ammateista, joissa riski joutua työperäisen väkivallan uhriksi on todellinen.</p> <p>Maisteritutkielmassa tutkitaan ensinnäkin RL 16:1–4 rikosnimikkeitä ja niiden välistä suhdetta toisiinsa. Toiseksi tutkitaan virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen lainkonkurrenssia suhteessa muihin mahdollisiin rikosnimikkeisiin. Tutkin lisäksi virkamiehen väkivaltaista vastustamista ilmiönä mahdollisine taustasyineen kokonaisuuden ymmärtämiseksi. Tutkielmassa ei kyetty löytämään mitään yksioikoista syytä virkamiehen väkivaltaiselle vastustamiselle.</p> <p>Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen on tekona aktiivista joko fyysistä tai psyykkistä väkivallan taikka sen uhan käyttämistä. Tekomuotoja on useita. Rikostunnusmerkistö toteutuu, vaikka teko ei onnistuisikaan tai seurausta ei aiheutuisi. Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen kattaa mm. lievän pahoinpitelyn ja laittoman uhkauksen. Sen sijaan mm. taposta ja törkeästä pahoinpitelystä tuomitaan erikseen RL 16:1 rinnalla.</p>			
Avainsanat: virkamiehen väkivaltainen vastustaminen, lainkonkurrenssi, poliisi			

SISÄLLYS

LÄHTEET	V
LYHENNELUETTELO	XII
KUVIOT JA TAULUKOT	XIII
1 JOHDANTO	1
2 VÄKIVALLAN TAUSTALLA	3
2.1 Väkivallan käsite	3
2.2 Väkivallan yleisyys	3
2.3 Luottamus poliisiin ja media	6
2.4 Poliisin oma voimankäyttö	9
2.5 Teko-olosuhteet ja poliisin kokemukset	12
2.6 Poliisin oma suhtautuminen väkivaltaan	15
3 RIKOSNIMIKKEIDEN VÄLISISTÄ SUHTEISTA	17
3.1 Yleistä	17
3.2 Haitanteko virkamiehelle	18
3.3 Niskoittelu poliisia vastaan	23
3.4 Virkamiehen vastustaminen	27
3.5 Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen	30
3.6 Tahallisuus	46
3.7 Yhteenveto	57
4 LAINKONKURSENSSI	58
4.1 Lainkonkurrensista	58
4.2 Mitä tekemuotoja virkamiehen väkivaltainen vastustaminen sisältää?	63
4.2.1 Niskoittelu ja haitanteko	63
4.2.2 Pakottaminen	64
4.2.3 Laiton uhkaus	65

IV

4.2.4 Lievä pahoinpitely	75
4.3 Mistä teoista rangaistaan erikseen?	77
4.3.1 Pahoinpitely	77
4.3.2 Törkeä pahoinpitely	80
4.3.3 Tappo ja murha	82
4.5 Yhteenveto	87
5 LOPUKSI	89

LÄHTEET

KIRJALLISUUS

- Backman, Eero, KKO 1999:65 Onko liikennevalvonnassa puhalluskokeesta kieltäytyminen rangaistava teko? teoksessa Timonen, Pekka (toim.), KKO:n ratkaisut kommentein. Alma Talent Fokus.
- Backman, Eero, KKO 2000:90 Huumetestin vastustamisen oikeudellinen arviointi teoksessa Timonen, Pekka (toim.), KKO:n ratkaisut kommentein. Alma Talent Fokus.
- Boucht, Johan, Poliisin voimakeinojen käyttö. Suomalaisen oikeuden oppikirja. Poliisiammattikorkeakoulu 2020.
- Collander, Jutta – Putkonen, Hanna, Naisten henkirikollisuus Suomessa. Katsausartikkeli. Suomen Lääkärilehti 14/2006 vsk 61, s. 1581–1587.
- Criado-Perez, Caroline, Näkymättömät naiset. Näin tilastot paljastavat miten maailma on suunniteltu miehille [2019]. Suom. Arto Schroderus. WSOY 2020.
- Fredman, Markku – Kanerva, Janne – Tolvanen, Matti – Viitanen, Marko, Esitutkinta- ja pakkokeinot. 6., uudistettu painos. Alma Talent 2020. (Fredman ym.)
- Frände, Dan, Yleinen rikosoikeus. 2., uudistettu painos. Suom. Markus Wahlberg. Edita 2012.
- Frände, Dan – Wahlberg, Markus – Matikkala, Jussi, Yksityisyys, rauha, kunnia ja vapaus, s. 367–496 teoksessa Frände, Dan – Matikkala, Jussi – Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti – Viljanen, Pekka – Wahlberg, Markus, Keskeiset rikokset. 4. painos. Edita 2018.
- Helminen, Klaus – Kuusimäki, Matti – Rantaeskola, Satu, Poliisilaki. Alma Talent 2012.
- Kallio, Heikki, Rangaistava menettely ja rikosvastuu kolmannen maan kansalaisen luvattomaan työntekoon liittyvissä rikoksissa. Väitöskirja. Itä-Suomen yliopisto 2015.
- Kallio, Heikki, Toissijaisuuslausekkeet rikoslaissa. Referee-artikkeli. Defensor Legis 1/2018, s. 19–36.
- Kallio, Heikki, KKO 2019:31. Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen teoksessa Timonen, Pekka (toim.), KKO:n ratkaisut kommentein. Alma Talent Fokus.
- Lakanen, Tapio, Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen. Lakimiesliiton kustannus 1999.
- Launiala, Mika, Seulonta-alkometriin puhaltaminen, itsekriminointisuoja ja niskoittelu. Edilex-sarja 2014/23, 28.10.2014. [<https://www-edilex-fi.ezproxy.uef.fi:2443/artikkelit/14280.pdf>]
- Launiala, Mika, Prejudikaatti ja prejudikaattinormi. Edilex-sarja 18/2016, 9.8.2016.
- Launiala, Mika, Ennakkopäätösnormin konstruointi – paikallista, täsmennä, yleistä ja yh-

- teensovita. Edilex-sarja 2018/33, 15.10.2018. [<https://www-edilex-fi.ezproxy.uef.fi:2443/artikkelit/19104.pdf>]
- Leino, Tuula, Work-related violence and its associations with psychological health: a study of Finnish police patrol officers and security guards. Väitöskirja. Työterveyslaitos 2013.
- Matikkala, Jussi, Henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset, s. 203–302 teoksessa Frände, Dan – Matikkala, Jussi – Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti – Viljanen, Pekka – Wahlberg, Markus, Keskeiset rikokset. 4. painos. Edita 2018.
- Melander, Sakari, Rikosvastuun yleiset edellytykset. Tietosanoma 2016.
- Nerg, Päivi – Himberg, Kimmo, Sisäisen turvallisuuden haavoittuvuus, s. 11–14 teoksessa Muttilainen, Vesa – Huotari, Vesa (toim.), Poliisin toimintaympäristö. Poliisiammattikorkeakoulun katsaus 2018. Poliisiammattikorkeakoulu 2018.
- Putkonen, Hanna, Suomalaisten naisten väkivalta. Duodecim 2011, s. 1212–1218.
- Puustinen, Jarmo, Poliisin imagotyö, s. 135–140 teoksessa Muttilainen, Vesa – Huotari, Vesa (toim.), Poliisin toimintaympäristö. Poliisiammattikorkeakoulun katsaus 2018. Poliisiammattikorkeakoulu 2018.
- Reinboth, Susanna, Tutkijat: suomalaisen poliisin voimankäyttö on esimerkillisen pidättyväistä, ja poliisi loukkaantuu jopa useammin kuin kansalaiset. Helsingin Sanomat 28.10.2020. [<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006701703.html>] (28.10.2020)
- Rikander, Henri, Voimankäyttöselvityshankkeen loppuraportti. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 124. Poliisiammattikorkeakoulu 2016.
- Rikander, Henri, Poliisin kokemus virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta. Edilex-sarja 2017/43, 24.10.2017. [<https://www-edilex-fi.ezproxy.uef.fi:2443/artikkelit/18212.pdf>]
- Rikander, Henri, Vähimmän haitan tie – rikoslain 16 luvun 1 §:n soveltaminen poliisin käytännössä. Edilex-sarja 2018/36. [<https://www-edilex-fi.ezproxy.uef.fi:2443/artikkelit/19111.pdf>]
- Rikander, Henri, Custos publicus gladium frustra non fert. Empiirinen tutkimus poliisin voimankäytöstä ja poliisin kohtaamasta väkivallasta. Väitöskirja. Itä-Suomen yliopisto 2019. (Rikander 2019a)
- Rikander, Henri, Näkökulmia poliisin oikeusturvaan. Oikeus 48/2019, s. 312–320. (Rikander 2019b)

- Rikander, Henri – Muukkonen, Matti, Elokapinan jälkipyykkiä - poliisin toimivaltuuksien tarkastelua. Referee-artikkeli. Edilex-sarja 2020/46, 21.12.2020. [<https://www-edilex-fi.ezproxy.uef.fi:2443/artikkelit/21877.pdf>]
- Rikander, Henri – Sutela, Mika, Virkamiesten väkivaltaisesta vastustamisesta – onko yhteiskunnallisilla olosuhteilla yhteyttä viranomaisiin kohdistettuun väkivaltaan? Edilex-sarja 2020/15, 6.5.2020. [<https://www-edilex-fi.ezproxy.uef.fi:2443/artikkelit/20848.pdf>] (Rikander – Sutela 2020a)
- Rikander, Henri – Sutela, Mika, Poliisiin kohdistuvan väkivallan anatomia: rikosepäilyjen taustat ja sekä tekojen vaarapotentiaali. Edilex-sarja 2020/34, 11.9.2020. [<https://www-edilex-fi.ezproxy.uef.fi:2443/artikkelit/21386.pdf>] (Rikander – Sutela 2020b)
- Rinne, Jonne, Poliisiin kohdistuva väkivalta puhuttaa myös Suomessa. Blogiteksti. Suomen Poliisijärjestöjen Liitto 10.5.2018. Päivitetty 7.3.2019. [https://www.spjl.fi/viestinta/julkaisut/blogit/blogiarkisto/pj_rinteen_blogi/poliisiin_kohdistuva_vakivalta_puhuttaa_myos_suomessa.4189.blog] (17.11.2020)
- Saarela, Tuomas, Poliisin kohtaama väkivalta ja virkatehtävien suorittamisen vaikeuttaminen. Poliisiammattikorkeakoulun opinnäytetyö 2020.
- Siltala, Raimo, Johdatus oikeusteoriaan. Forum Iuris 2001.
- Sinisalo, Kari, Poliisi. Poliisioikeuden perusteet. Tammi 1973.
- Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti – Hyttinen, Tatu, Rikosoikeuden yleinen osa. Vastuuoppi. 3., uudistettu painos. Alma Talent 2019.
- Tolvanen, Matti – Kukkonen, Reima, Esitutkinta- ja pakkokeino-oikeuden perusteet. Talentum 2011.
- Viljanen, Pekka, Rikokset viranomaisia vastaan, s. 71–113 teoksessa Frände, Dan – Matikala, Jussi – Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti – Viljanen, Pekka – Wahlberg, Markus, Keskeiset rikokset. 4. painos. Edita 2018.
- Vuorenpää, Mikko, KKO 1999:54 Ketä on pidettävä asianomistajana virkamiehen väkivaltaisessa vastustamisessa? teoksessa Timonen, Pekka (toim.), KKO:n ratkaisut kommentein. Alma Talent Fokus.
- Vuorensyrjä, Matti, Poliisihenkilöstön työkyky ja työssä jaksaminen. Poliisin henkilöstöbarometrin kyselytutkimukseen perustuva koetun työkyvyn analyysi. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 98. Juvenes Print 2012.
- Vuorensyrjä, Matti, Poliisi kansalaisten silmin: näkemykset operatiivisissa tehtävissä onnistumisesta ja luottamus poliisiin, s. 172–179 teoksessa Muttilainen, Vesa – Potila,

Pauliina (toim.), Poliisin toimintaympäristö. Poliisiammattikorkeakoulun katsaus 2016. Poliisiammattikorkeakoulu 2016.

Vuorensyrjä, Matti - Fagerlund, Monica, Poliisibarometri 2018. Kansalaisten arviot poliisin toiminnasta ja Suomen sisäisen turvallisuuden tilasta. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 130. Poliisiammattikorkeakoulu 2018.

VIRALLISLÄHTEET

HE 57/1994 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle poliisilaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 6/1997 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järjestystä vastaan kohdistuvia rikoksia sekä seksuaalirikoksia koskevien säännösten muuttamiseksi.

HE 224/2010 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle poliisilaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 94/1993 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen toisen vaiheen käsittäviksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi.

HE 44/2002 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

LaVM 22/1994 vp: Lakivaliokunnan mietintö. Rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen toisen vaiheen käsittäviksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi.

LaVM 3/1998 vp: Lakivaliokunnan mietintö. Hallituksen esitys oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järjestystä vastaan kohdistuvia rikoksia sekä seksuaalirikoksia koskevien säännösten uudistamiseksi.

Poliisibarometri 2020. Kansalaisten arviot poliisin toiminnasta ja Suomen sisäisen turvallisuuden tilasta. Sisäministeriön julkaisuja 2020:12.

Rangaistustaulukkotyöryhmä. Ohjeelliset taulukot rangaistuksen mittaamiseen. Julkaistu 28.9.2007.

Tilastokeskus, Rikos- ja pakkokeinotilasto. Viranomaisten tietoon tullut rikollisuus 2019, 4. vuosineljännes. Julkaistu 17.1.2020.

Tilastokeskus, Rikos- ja pakkokeinotilasto. Viranomaisten tietoon tullut rikollisuus 2017. Julkaistu 8.5.2018.

INTERNETLÄHTEET

- Amnesty International. [<https://www.amnesty.org/en/what-we-do/police-brutality/>] (28.10.2020)
- Duodecimlehti 1996. [<https://www.duodecimlehti.fi/duo60227>] (3.2.2021)
- Mieli. [<https://mieli.fi/fi/mielenterveys/vaikeat-el%C3%A4m%C3%A4ntilanteet/v%C3%A4kivalta/henkinen-v%C3%A4kivalta-satuttaa-sis%C3%A4lt%C3%A4p%C3%A4in>] (9.5.2021)
- Randomizer. [<https://www.randomizer.org/>] (22.1.2021)
- Rikosseuraamuslaitos 2019. [<https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/vapautuminen.html>] (2.4.2021)
- Suomisanakirja. [<https://www.suomisanakirja.fi/aihetodiste>] (14.3.2021)
- Terveyskirjasto 2018. [https://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00526] (3.2.2021)
- Yle 2020. [<https://yle.fi/uutiset/3-11382190>] (28.10.2020)

OIKEUSTAPAUKSET**Korkein oikeus**

- KKO 1975 II 71
- KKO 1977 II 55
- KKO 1977 II 66
- KKO 1978 II 32
- KKO 1984 II 35
- KKO 1986 II 1
- KKO 1988:8
- KKO 1999:54
- KKO 1999:59
- KKO 1999:65
- KKO 1999:102
- KKO 2000:90
- KKO 2002:91
- KKO 2010:19
- KKO 2019:31
- KKO 2021:7

Hovioikeudet

Helsingin HO 30.1.2018 t. 18/103786 (R 17/2663)

Helsingin HO 20.3.2018 t. 18/112091 (R 17/1742)

Helsingin HO 19.2.2019 t. 19/107127 (R 18/1560)

Helsingin HO 1.3.2019 t. 19/109373 (R 19/124)

Helsingin HO 24.5.2019 t. 19/123610 (R 18/1138)

Helsingin HO 9.7.2019 t. 19/130005 (R 19/1290)

Helsingin HO 29.8.2019 t. 19/135833 (R 19/1414)

Helsingin HO 29.11.2019 t. 19/152141 (R 19/267)

Itä-Suomen HO 3.10.2018 t. 18/141433 (R 18/565)

Itä-Suomen HO 15.11.2018 t. 18/149799 (R 18/999)

Itä-Suomen HO 21.11.2018 t. 18/150878 (R 18/955)

Itä-Suomen HO 22.1.2019 t. 19/102721 (R 18/590)

Itä-Suomen HO 30.10.2019 t. 19/147042 (R 19/418)

Itä-Suomen HO 10.12.2019 t. 19/154100 (R 19/1121)

Rovaniemen HO 6.4.2018 t. 18/115168 (R 18/93)

Rovaniemen HO 31.8.2018 t. 18/135818 (R 17/785)

Rovaniemen HO 6.9.2018 t. 18/136742 (R 18/539)

Rovaniemen HO 15.4.2019 t. 19/117088 (R 18/808)

Turun HO 17.1.2018 t. 18/102046 (R 17/786)

Turku HO 2.1.2018 t. 18/100153 (R 17/1103)

Turun HO 30.1.2018 t. 18/104134 (R 17/912)

Turku HO 15.6.2018 t. 18/126546 (R 18/411)

Turku HO 1.10.2018 t. 18/141403 (R 17/1094)

Turku HO 22.11.2018 t. 18/151645 (R 18/1743)

Turku HO 10.6.2019 t. 19/126579 (R 19/879)

Turku HO 28.8.2019 t. 19/136299 (R 19/1208)

Vaasa HO 25.9.2018 t. 18/139899 (R 18/661)

Vaasa HO 6.5.2019 t. 19/119759 (R 19/110)

Vaasa HO 20.8.2019 t. 19/134746 (R 19/748)

Vaasa HO 29.8.2019 t. 19/136545 (R 19/723)

LYHENNELUETTELO

HE	Hallituksen esitys
HO	Hovioikeus
KKO	Korkein oikeus
LaVM	Lakivaliokunnan mietintö
Mieli	Suomen Mielenterveys ry
ORK	Oikeusrekisterikeskus
PL	Perustuslaki 731/1999
PolL	Poliisilaki 872/2011
PolStat	Poliisin tulostietojärjestelmä
POLAMK	Poliisiammattikorkeakoulu
RL	Rikoslaki 39/1889
SPJL	Suomen Poliisijärjestöjen Liitto
t.	tuomio
vp	valtiopäivät

KUVIOT JA TAULUKOT

Kuvio 1. Rikoskonkurrenssi.

Kuvio 2. Virkamiehen väkivaltaiseen vastustamiseen sisältyvät rikossäännökset.

Kuvio 3. Virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen rinnalla sovellettavat rikossäännökset.

Taulukko 1. Yhteenvetoa RL 16:1–4 rikosnimikkeistä.

1 JOHDANTO

Viime aikoina poliisiväkivalta (*police brutality*)¹ on ollut paljon uutisotsikoissa. Poliisiväkivalta on vakava ongelma kansainvälisesti. Suomessa ongelmana ei kuitenkaan ole niinkään poliisin² kansalaisiin kohdistama väkivalta, vaan kansalaisten poliisiin kohdistama väkivalta.³ Poliisin kohtaama väkivalta on ollut kasvussa yleisesti Pohjoismaissa ja erityisesti Ruotsissa. Poliisin kohtaaman väkivallan kasvu onkin herättänyt huolta Pohjoismaiden poliisijärjestöissä.⁴ Tämän tutkielman tarkoituksena on selvittää oikeustilaa ja taustaa poliisiin kohdistuvalle väkivallalle.

Oikeustieteen maisterintutkielmassani tutkin rikoslain (39/1889, RL) 16 luvun (563/1998) virkamiehen väkivaltaista vastustamista (RL 16:1) erityisesti poliisiin kohdistuvana tekona, sillä virkamiehen väkivaltainen vastustaminen kohdistuu tekona eniten juurikin poliisiin⁵. Ensimmäisenä tutkimuskysymyksenä on RL 16:1–4:ssä säädettyjen tekojen – virkamiehen väkivaltainen vastustaminen, virkamiehen vastustaminen, haitanteko virkamiehelle ja niskoittelu poliisia vastaan – soveltamisalojen väliset suhteet. Toisena tutkimuskysymyksenä on se, miten lainkonkurrensi tulee kyseeseen virkamiehen väkivaltaisessa vastustamisessa: mitä muita mahdollisia rikosnimikkeitä virkamiehen väkivaltainen vastustaminen kattaa, ja mistä teoista rangaistaan vielä erikseen.

Tutkin aihetta lainopillisin keinoin. *Lainopilla* tarkoitetaan voimassa olevan oikeuden (*de lege lata*) sisällön tulkintaa ja systematisointia sekä tulkintakannanoton perustelemista⁶. Tarkoituksenani on muodostaa systemaattinen kuva voimassa olevasta oikeustilasta virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta oikeuslähteiden, kirjallisuuden ja oikeustapausten avulla. Lisäksi tutkin yleisellä tasolla virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen yleisyyttä sekä taustasyitä, väkivallan eri muotoja ja poliisin tehtäviä. Tutkielman aihepiiri on noussut

¹ *Poliisiväkivallalla* tarkoitetaan poliisin kansalaisiin kohdistamia ihmisoikeusrikkomuksia, kuten kidutusta ja rasismia. Arviolta 19 000 ihmistä kuolee vuosittain maailmanlaajuisesti poliisin toimesta, ks. Amnesty International 2020, kohta What we do, Police violence.

² Poliisilla viitataan koko poliisiorganisaatioon, ks. Sinisalo 1973, s. 15–16.

³ Reinboth 2020.

⁴ Rinne 2018.

⁵ HE 6/1997 vp, s. 58. Hallituksen esityksen mukaan virkamiehen väkivaltainen vastustaminen kohdistuu poliisin henkilökuntaan n. 40–60 %:issa tapauksissa, vaikka säännöksen soveltamisalaan kuuluvat myös mm. tullin ja vankilan virkamiehet.

⁶ Siltala 2001, s. 12 ja 22–23. Tulkintakannanotto perustellaan ”vallitsevan oikeuslähteopin ja tulkintateoriasta johdettujen perusteiden avulla.” Oikeudellinen tulkinta on *Siltalan* mukaan ennen kaikkea merkityssisällön antamista ”oikeuslähteiden kielellisille ilmaisuille.” Systematisoinnilla taas tarkoitetaan ”oikeudellisen tulkintakontekstin hahmottamista.”

mielenkiintoni kohteeksi rikos- ja prosessioikeuden seminaaritöiden seurauksena. Olen lisäksi opiskellut oikeuspsykologian perusopinnot, ja mielenkiintoni kohteena on tutkielmassa myös yleisemmät taustatekijät poliisiin kohdistuvalle väkivallalle seurauksineen.

Tutkielmaan on koottu keskeisimpiä korkeimman oikeuden ratkaisuja sekä hovioikeuksien ratkaisuja vuosilta 2018–2019. Hovioikeuksien tapausten tunnistetiedot on pyydetty oikeusrekisterikeskukselta ja varsinaiset tapaukset eri hovioikeuksilta. Oikeusrekisterikeskuksen haku tuotti 122:n tapausten diaaritiedot. Tapauksia oli yhteensä 30 kappaletta Helsingin hovioikeudesta, 23 Itä-Suomen hovioikeudesta, 18 kappaletta Rovaniemen hovioikeudesta, 30 kappaletta Turun hovioikeudesta ja 21 kappaletta Vaasan hovioikeudesta. Tapauksia on pyydetty tutkielmaa varten eri hovioikeuksilta satunnaisotannalla⁷ 30 kappaletta suhteellisen kokonaismäärän mukaan. Oikeustapauksia on käytetty vain tutkimusta varten. Tapausten henkilöt on anonymisoitu kirjainyhdistelmin niin, ettei henkilöitä voi tunnistaa tapauksista. Tapausmateriaali hävitetään tutkielman valmistuttua. Tapauksia on käytetty työssä tulkintalähteenä eli oman argumentaationi tukena.

Tutkielman alussa esittelen poliisi tehtäviä sekä virkamiehen väkivaltaista vastustamista ilmiönä; sen yleisyyttä, syitä ja muutoksia sekä väkivallan eri muotoja. Käsittelen myös lyhyesti syitä väkivallan taustalla, kuten luottamusta poliisiin, poliisin omaa voimankäyttöä ja valtaoikeuksia, poliisin työnkuvan luonnetta sekä tyypillistä tekijää rikoksen taustalla. Tämän jälkeen siirryn varsinaisiin tutkimuskysymyksiin aloittaen RL 16:1–4 rikosnimikkeiden välisestä suhteesta rangaistuskäytäntöineen siirtyen lainkonkurrenssiin. Lopuksi esitän koavat johtopäätökset tutkimuskysymyksistä.

---

⁷ Satunnaisotant varmistamiseksi, käytin ORK:lta saamaani diaariluetteloon perustuvien tapausten valinnassa *research randomizer* -sovellusta. Pyysin kahdeksan tapausta Helsingin hovioikeudesta, kuusi tapausta Itä-Suomen hovioikeudesta, neljä tapausta Rovaniemen hovioikeudesta, kahdeksan tapausta Turun hovioikeudesta ja neljä tapausta Vaasan hovioikeudesta.

2 VÄKIVALLAN TAUSTALLA

2.1 Väkivallan käsite

Väkivallan ei ole terminä täysin yksioikoinen. Väkivallalla tarkoitetaan mm. ”ihmisestä lähötoisin olevan fyysisen voiman käyttämistä sellaisella voimakkuudella, että kohteen vastarinta murtuu.” *Lakasen* mukaan kaikki fyysinen voima ei kuitenkaan ole rikosoikeudellisessa mielessä väkivaltaa, vaan sallittua fyysisten *voimakeinojen* käyttöä. Esimerkiksi poliisilla on tietyissä tilanteissa oikeus voimakeinojen käyttöön, joita käsittelen jäljempänä. Vä-
kivallalla viitataan yleensä *rikoslainsäädännössä kiellettyyn fyysisen voiman käyttöön*. Vä-
kivalta kohdistuu tavallisesti terveyteen tai turvallisuuteen. Vä-
kivallan ei tarvitse olla henkilökohtaista, vaan se voi toteutua erilaisia välineitä, kuten esineitä tai eläimiä käyttäen. Vä-
kivalta voi ilmetä myös esineisiin kohdistuvana (esim. poliisiautoa päin ajaminen) tai toi-
nen henkilö huumaamalla,⁸ jolloin kyse on seurauksen aiheuttamisesta⁹. Vä-
kivalta voi olla myös henkistä. Tällöin väkivalta ei ilmene fyysisellä tasolla, eikä se jätä ulkoisia jälkiä. Vä-
kivallan seuraukset ovat sen sijaan psyykkisiä.¹⁰ Henkinen väkivalta voi olla tietyllä tavalla
jopa pahempaa kuin fyysinen väkivalta, koska sen ”jäljet” eivät välttämättä parane, kuten
fyysiset vammat.

Leinon mukaan väkivallalla tarkoitetaan laajasti kaikenlaista aggressiivista käytöstä, jonka
tarkoituksena on satuttaa tai vahingoittaa toista ihmistä. Vä-
kivalta on terminä arvolatautunut ja sen sisältö vaihtelee kulttuurista toiseen ja jopa saman kulttuuripiirin sisällä. Yleisesti eri-
laiset tunteet vihasta turhautumiseen nostavat riskiä aggressiolle. Ihmisen terveys on aina
vaarassa, kun väkivaltaa ilmenee. Vuosittain jopa yli 1,6 miljoonaa ihmistä kuolee maail-
manlaajuisesti väkivallan seurauksena¹¹, ja väkivalta on yksi yleisimpiä kuolinsyitä.¹²

2.2 Vä- kivallan yleisyys

Suomen Poliisijärjestöjen Liiton (SPJL) puheenjohtajan *Jonne Rinteen* mukaan poliisiin
kohdistuvan väkivallan kasvu on herättänyt huolta niin kansainvälisellä kuin kansallisella
tasolla eri poliisijärjestöissä. Euroopassa niin kutsuttu ”*blue light sabotage*” on yleistynyt.
Sillä tarkoitetaan ”sinisillä vilkuilla” varustettujen toimijoiden, kuten poliisin ja

⁸ Lakanen 1999, s. 34–36. Vä-
kivaltarikoksista tarkemmin kappaleissa 3 ja 4.

⁹ Rikander – Sutela 2020a, s. 4.

¹⁰ Mieli, kohta mielenterveys > vaikeat elämäntilanteet > vä-
kivalta.

¹¹ Leino 2013, s. 14–15.

¹² Collander – Putkonen 2006, s. 1581. Suomessa esimerkiksi tehdään vä-
kilukuun suhteutettuna enemmän
väkivaltarikoksia ”länsinaapureihimme” verrattuna.

sairaanhoidon kohtaamaa ilkivaltaa ja väkivaltaa. Tämän sabotaasin tarkoituksena on saada paikalle ”sinisten vilkkujen” henkilökuntaa esimerkiksi tekemällä perätön hätäkeskusilmoitus. Tämän jälkeen viranomaisia sabotoidaan tai heidän kimppuunsa käydään. Ruotsin poliisiliiton tutkimuksen mukaan jopa 30 % poliiseista on kohdannut kivillä ja pulloilla heitellyä ja 26 % oli kohdannut mm. ilotulitteilla ampumista.¹³ Suomessakin esimerkkinä blue light sabotage – ilmiöstä on Porvoon ampumistapaus vuodelta 2019.

Suomi on monilla kansainvälisillä mittareilla yksi maailman vakaimmista ja turvallisimmista valtioista. Vaikka rikollisuus Suomessa on vähentynyt, *Rikanderin* ja *Sutelan* mukaan virallistahojen, kuten poliisin, vartijoiden sekä sosiaali- ja terveysalan toimijoiden kohtaama väkivalta on kasvanut. Samoin *maalittamisen* nimellä tunnettu ilmiö on nostanut huolta julkisessa keskustelussa. Kaiken kaikkiaan viranomaisiin kohdistuva häirintä ja väkivalta on lisääntynyt yhteiskunnassa.¹⁴ Tietyt ammattiryhmät ovat tutkimusten mukaan alttiimpia väkivallan kohtaamiselle työssään. Tällaisia riskiryhmiä ovat *Leinon* mukaan mm. henkilöt, jotka ovat tekemisissä väkivaltaisten ihmisten ja epävakaiden tilanteiden kanssa. Korkein riski väkivallalle on turvallisuus- ja suojelusammateissa, siis etenkin poliiseilla. Poliisien toimintaympäristö ja ”ammatillinen todellisuus” ovatkin uniikkeja siinä suhteessa, että mahdollisuus väkivallan kohtaamiselle on jo odotetusti osa työtä. Suurin osa työstä on toki arkipäiväistä, ja kohtaamiset ihmisten kanssa ovat rauhallisia.¹⁵

Virkamiehiin kohdistuvasta tilastoidusta väkivallasta jopa 88 % on kohdistunut poliisiin henkilöstöön vuosina 2016–2018.¹⁶ Poliisiin kohdistunut tilastoitu väkivalta on *Rikander – Sutelan* mukaan jopa *kaksinkertaistunut* vuodesta 1999 (830 tapausta) vuoteen 2018 (1 673 tapausta), ja väkivalta on melko arkipäiväinen ilmiö.¹⁷ Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2019 virkamiehiin kohdistunutta väkivaltaa oli 1 963 kappaletta (virkamiehen

¹³ Rinne 2018. Suomessa poliisijärjestöt ovat kiinnittäneet huomiota poliisiin kohdistuvan väkivallan kasvusta jo 2000-luvun alusta alkaen, ks. Leino 2013, s. 36. Ruotsissa poliisiin kohdistuva väkivalta on yleistynyt ja muuttunut vakavammaksi vuosien saatossa, ks. Rikander – Sutela 2020a, s. 18.

¹⁴ Rikander – Sutela 2020a, s. 1–2. *Maalittamisella* pyritään vaikuttamaan henkilöön tai hänen läheiseensä siten, että henkilöstä tai hänen edustamastaan tahosta yritetään luoda epäedullinen kuva ”tietoja, kuvia, toimenpiteitä ja päätöksiä vääristellen, muokaten ja asettaen ne eri konteksteihin.” Ks. Rikander – Sutela 2020a, s. 2. Maalittaminen on yksi henkisen väkivallan muoto.

¹⁵ Leino 2013, s. 17–18 ja 21. Myös vartijoiden riski väkivallan kohtaamiselle on suuri. Muita väkivallalle alttiita ammatteja ovat mm. taksikuskit, sosiaalityöntekijät, vankilatyöntekijät, terveydenhoitoalan työntekijät sekä opettajat, ks. Leino 2013, s. 18. Yleisesti työperäisen väkivallan luvuista, ks. Rikander – Sutela 2020b, s. 4.

¹⁶ Rikander – Sutela 2020a, s. 2.

¹⁷ Rikander – Sutela 2020a, s. 3.

vastustaminen ja väkivaltainen vastustaminen), vuonna 2018 yhteensä 1 895 (Rikander – Sutelan tiedoista poiketen), vuonna 2017 yhteensä 1 723, vuonna 2016 1 883 ja vuonna 2015 1 717 kappaletta.¹⁸ Määrät ovat siten olleet vuosittain hienoisessa kasvussa. Kun suomalaisen poliisin kohtaamaa väkivallan yleisyyttä verrataan kansainvälisiin lukuihin, väkivallan yleisyys on samansuuntaista.¹⁹ *Rikanderin* mukaan Hollannissa poliisiin kohdistunut väkivalta on kolminkertaistunut vuosina 1978–2008 ja Ruotsissa kaksinkertaistunut vuosina 2002–2014.²⁰

Tuula Leinon toteaa psykologian väitöskirjassaan, että vuonna 2006 Suomessa 5 % kaikista työntekijöistä oli kohdannut väkivaltaa tai uhkaavaa käytöstä työssään viimeisimmän vuoden Leinon tutkimuksen mukaan 22 %:ia poliiseista on uhattu kuolettavalla aseenkäytöllä vähintään kerran viimeisimmän vuoden aikana. Peräti 44 % poliiseista oli kohdannut aseentonta väkivaltaa, kuten potkimista ja painimista vähintään kerran kuukaudessa. Psykkisen väkivallan osalta jopa 63 % poliiseista oli kohdannut verbaalisia loukkauksia (kiroilu, huutaminen, solvaus) ja 25 % oli kohdannut verbaalisia uhkauksia (uhkaus potkimisesta tai lyömisestä) vähintään kerran kuukaudessa. Lähes 49 % poliiseista oli saanut vähintään yhden vamman vuodessa väkivallan takia.²¹ Määrät ovat huolestuttavan suuria. Niin psyykinen kuin fyysinen väkivalta ja sillä uhkailu vaikuttaa olevan yleistä. Leinon tutkimus keskittyi partiotyötä tekeviin poliiseihin. Yleisesti ongelmana poliiseja koskevassa tutkimuksessa on ollut se, että työperäisen väkivallan tutkimus on keskittynyt lähinnä traumaattisiin tapahtumiin päivittäisen väkivallan sijaan.²²

Rikanderin haastattelututkimuksessa kaikilla poliisimiehillä yhtä lukuun ottamatta oli kokemusta virkamieheen kohdistuvasta väkivallasta. Poliisien oli vaikea muistaa tarkkaa väkivaltatilanteiden lukumäärää, mutta tilanteita oli n. 2–3 kertaa vuodessa. Tutkittavat arvioivat väkivaltatilanteiden pääosin lisääntyneen vuosien aikana.²³ Suomen poliisijärjestöjen liiton

¹⁸ Tilastokeskus 2020, s. 5. Vuonna 2014 tapauksia oli yht. 1 704 ja 2013 yht. 1 682, ks. Tilastokeskus 2018, s. 24.

¹⁹ Rikander – Sutela 2020a, s. 18.

²⁰ Rikander 2017, s. 2.

²¹ Leino 2013, s. 7 ja 48–49.

²² Leino 2013, s. 7, 14. Tutkimus tehtiin poikkileikkaustutkimuksena vuosina 2002–2009 ja vastaajia oli 992–1 734 kappaletta. Tutkimuksessa selvitettiin myös vartijoiden kohtaamaa väkivaltaa, ks. Leino 2013, s. 7. Tutkimustulosten suuruutta voi selittää myös se, että Leinon tutkimuskysymykset luotiin haastattelujen pohjalta. Tulokset eivät ole suoraan verrannollisia muihin tutkimuksiin, joissa on mitattu tapahtumia, jotka ovat sattuneet vähintään kerran vuodessa painottuen vakaviin tapauksiin, ks. Leino 2013, s. 61–62.

²³ Rikander 2017, s. 11. OTT Rikanderin tutkimus käsitti 20 poliisimiehen haastattelun Pirkanmaalla vuoden 2016 aikana, ks. Rikander 2017, s. 7–8.

vuoden 2019 jäsenkyselyyn vastanneista 58 % koki, että työviihtyvyys on heikentynyt, ja asiakkaat ovat ”entistä aggressiivisempia.” Saman kyselyn mukaan 70 % kenttäpoliiseista oli kohdannut fyysistä väkivaltaa työssään.²⁴

Vaikka kaikki edellä esitetyt luvut vaikuttavat suurilta, poliisi kohtaa Suomessa väkivaltaa tai sen uhkaa 2 %:ssa tapauksissa kiinniottoihin suhteutettuna. Poliisi tekee vuosittain n. 90 000 kiinniottoa, ja poliisilla on yleisesti yli miljoona tehtävää vuodessa. Esimerkiksi Yhdysvalloissa poliisi kohtaa väkivaltaa 9 %:ssa tapauksissa kiinniottoihin suhteutettuna.²⁵ Väki­vallan kaksinkertaistuminen Suomessa parin vuosikymmenen aikana on kuitenkin merkki huonosta kehityksestä. *Rikander – Sutelan* mukaan määrän kasvun syynä saattaa olla ilmoi­tusalttiuden lisääntyminen. Kuten edellä on esitetty, väkivalta on käsitteenä kuitenkin epäselvä ja arvolatautunut. *Rikander – Sutelan* mukaan tämä voi vaikuttaa todelliseen väkival­lan ilmitulolukuun.²⁶ Varmastikaan kaikki poliisiin tai viranomaisiin kohdistuva väkivalta ei tule ilmi tilastojen kautta. Vaikka äärimmäinen väkivalta poliisia kohtaan onkin harvi­naista, tavanomainen ja jokapäiväinen väkivalta poliisin työssä on sitäkin ”runsaampaa.”²⁷ *Rikander ja Sutela* arvioivat, ettei poliisin toimintaympäristö tule kohdatun väkivallan suh­teen muuttumaan tulevaisuudessa yhtään helpommaksi.²⁸

2.3 Luottamus poliisiin ja media

Poliisibarometrilla on selvitetty suomalaisten luottamusta eri viranomaisiin ja poliisiin yli 20 vuoden ajan.²⁹ Viimeisimmän, vuoden 2020 Poliisibarometrin mukaan 91 % kansalaisista luottaa poliisiin melko paljon tai erittäin paljon. Luottamus on hieman laskenut viime vuo­sien aikana. Vuonna 2018 jopa 95 % kansalaisista luotti poliisiin. Luottamuksella tarkoitetaan legitimitietin eli julkisen vallankäytön oikeutuksen eri osa-alueita; luottamusta poliisin toimien oikeudenmukaisuuteen, vaikuttavuuteen, päätöksenteon legitimitettiin sekä poliis­in arvoihin.³⁰ Esimerkiksi 84–89 % vastaajista arvioi, että poliisi kohtelee ihmisiä ja tekee päätöksiä kunnioittavalla, oikeudenmukaisella ja puolueettomalla tavalla (2018: 86–87 %).

²⁴ *Rikander – Sutela 2020b*, s. 2–3.

²⁵ *Rikander – Sutela 2020b*, s. 6–7. Tavallisimpia poliisitehtäviä ovat liikenteeseen ja onnettomuuksiin liittyvät tapaukset sekä yksilön suojaan liittyvät tapaukset.

²⁶ *Rikander-Sutela 2020b*, s. 7.

²⁷ *Lakanen 1999*, s. 1.

²⁸ *Rikander – Sutela 2020a*, s. 18.

²⁹ *Poliisibarometri 2020*, s.31 ja 42. Kysely on haastattelututkimus eri puolilla Suomea, ja se tehtiin hieman yli tuhannelle henkilölle ennen koronapandemiaa.

³⁰ *Poliisibarometri 2020*, s. 39 ja 42–44. Luottamus on vahvinta palo- ja pelastusalan ammattilaisiin, ks. *Poliisibarometri 2020*, s. 39.

70 % arvioi, että poliisi onnistuu ehkäisemään väkivaltarikollisuutta ja sen uhkaa (2018: 74 %).³¹

Vaikka luottamus poliisiin on ollut hienoisessa laskussa viime aikoina, barometrin tulokset ovat olleet pitkällä aikavälillä vakaita. Vuosien 2001–2020 välillä n. 93,6 % kansalaisista luottaa poliisiin.³² Luku kertoo vahvasta luottamuksesta. Ruotsissa luottamus poliisiin on Suomea heikompaa³³. Lisäksi ääriesimerkkinä Intiassa 86 % ihmisistä arvioi, että poliisi ottaa työssään lahjuksia vastaan ja vain 19 % arvioi poliisin tekevän hyvää työtä.³⁴

Suomalainen yhteiskunta on kansainvälisesti vakaa. Suomessa laillisuusperiaate on vahva, ja Suomen indeksiluku oli esimerkiksi Maailmanpankin viimeisimmässä *rule of law* -mitauksessa korkein ja *World Justice Project*:issa kolmas. Myös muun muassa lehdistönvapaus on maailman toiseksi parhain.³⁵ Suomi on perinteisesti ”luottamusyhteiskunta.”³⁶

Medialla on kuitenkin merkittävä rooli poliisiin kohdistuvassa luottamuksessa. Median avulla kansalaiset saavat nimittäin tietoa poliisin toiminnasta ja rikollisuudesta. *Vuorensyrjän* mukaan media voi ”parhaimmillaan toimia uuden tiedon tuottajana ja ilmiökokonaisuuksien taustoittajana ja auttaa kansalaisia ymmärtämään poliisitoimintaa. Media voi myös vääristää kuvaa todellisuudesta.” Tällä tarkoitetaan mm. sensaatiohakuista uutisotsikoita ja asiayhteydestä irrotettua sisältöä.³⁷ Samoilla linjoilla ovat myös SPJL:n puheenjohtaja Rinne³⁸ sekä Puustinen. Puustisen mukaan perinteinen media on keskeisin mielikuvallinen viestijä poliisin toiminnasta.³⁹

Vuorijärven mukaan median lisäksi yhtäältä kansalaisten omat poliisikontaktit vaikuttavat suhtautumisesta poliisiin. Hänen mukaansa poliisikontaktien vaikutus on kuitenkin

³¹ Poliisibarometri 2020, s. 44 ja 46. Vuonna 2016 peräti 96 % kansalaisista luotti poliisiin, ks. Vuorensyrjä – Fagerlund 2018, s. 33.

³² Poliisibarometri 2020, s. 135.

³³ Poliisibarometri 2020, s. 138. 20 % ruotsalaisista vastaajista ei luota poliisiin, kun Suomen luku oli 8 %.

³⁴ Vuorensyrjä 2016, s. 176.

³⁵ Poliisibarometri 2020, s. 137.

³⁶ Nerg – Himberg 2018, s. 14.

³⁷ Vuorensyrjä 2016, s. 172.

³⁸ Rinne 2018. Rinne painottaa median roolia ja vastuuta yhteiskunnallisessa keskustelussa ja asioista puhumisesta riittäväällä vakavuudella.

³⁹ Puustinen 2018, s. 137–138. Puustisen mukaan toimittajat ovat ”se ryhmä, joka antaa poliisin toiminnalle organisaationa sanallisen merkityksen sanoin ja kuvin”, vaikka nykyään sosiaalisen median vuoksi ”jokaisen on mahdollista olla uutisten tuottaja.” Mielikuvilla vaikuttaminen – informaatiovaikuttaminen asettaa poliisin toimintaympäristöön uudenlaisia haasteita, ks. Puustinen 2018, s. 138. Ks. myös Rikander 2016, s. 5.

”kompleksinen.” Mielikuvat ovat aina subjektiivisia ja mahdollisesti tunnepitoisia. Muistikuvat ja käsitykset tapahtumista voivat vaihdella.⁴⁰ Myös epäsuorat kokemukset voivat vaikuttaa asenteisiin ja vuorovaikutukseen poliisia kohtaan.⁴¹ Suurin osa kansalaisten kohtaamisista poliisin kanssa liittyy lupa-asioiden hoitamiseen.⁴² Yleisesti ihmisten olosuhteet, kuten ikä, koulutus ja sosioekonominen asema vaikuttavat myös mielikuvaan ja kokemuksiin poliisista. Etniseen vähemmistöön kuuluva suhtautuvat poliisiin kielteisemmin ja iäkkäämmät ihmiset nuoria myönteisemmin.⁴³

Rikander ja *Sutela* tutkivat tilastollisesti sitä, onko yhteiskunnallisilla olosuhteilla yhteys siihen, että väkivalta viranomaisia vastaan on kasvanut, kuten edellä kappaleessa 2.2 on esitetty. Kansainvälisissä tutkimuksissa mm. alueellinen yleinen väkivaltarikollisuuden taso sekä yksinhuoltajaperheiden suhteellinen määrä alueella vaikuttavat poliisiin kohdistuvaan väkivallan määrään. *Rikanderin* ja *Sutelan* tutkimuksen mukaan ”virkamiehen vastustamisrikoksissa vuotuinen vaihtelu on suhteellisesti suurempaa kuin pahoinpitelyrikoksissa, saati yleisesti rikoslakia vastaan tehdyissä rikoksissa.” Virkamiesten väkivaltaisten vastustamisrikosten määrä ei vaihtele kuitenkaan herkästi yksittäisinä vuosina, ja määrissä on ”positiivinen autokorrelaatio” 0–2 vuoden välillä.⁴⁴ *Rikander – Sutelan* tutkimuksen mukaan virkamiehiin kohdistuvia väkivaltaisia vastustamisrikoksia ei voida ennustaa ”taloudellisilla olosuhteilla tai tilastoidulla pahoinpitelyrikollisuudella.”⁴⁵ Yhteiskunnallisten olosuhteiden vaikutus virkamiehiin kohdistuviin väkivaltaisiin vastustamisrikoksiin jäi siten epäselväksi.

Niin *Vuorijärvi* kuin *Rikanderin* ovat sitä mieltä, että Suomen toimintaympäristö on muuttanut viime aikoina, ja kansalaisyhteiskunnassa näkyy useampia sisäisiä jakoja. Tämä voi vaikuttaa tulevaisuudessa luottamukseen sekä yhteiskuntaa että viranomaisia, niin myös poliisia kohtaan. Muun muassa talous, syrjäytyminen ja eriarvioistuminen sekä kasvanut huumausaineiden käyttö voivat vaikuttaa yhteiskunnan turvallisuuteen.⁴⁶ Yhteiskunnan

---

⁴⁰ Vuorensyrjä 2016, s. 172.

⁴¹ *Rikander – Sutela* 2020a, s. 6.

⁴² Poliisibarometri 2020, s. 87. Lupapalveluluiden osuus kontakteista oli 24 %. Suurin osa ihmisistä arvioi, että poliisi on toiminut asianmukaisesti viime kohtaamisella, ks. Poliisibarometri 2020, s. 89.

⁴³ Vuorensyrjä 2016, s. 173–174.

⁴⁴ *Rikander – Sutela* 2020a, s. 2, 6, 12 ja 15. Autokorrelaatiolla 0–2 v tarkoitetaan sitä, että jos virkamiesten väkivaltaisten vastustamisrikosten määrä kasvaa jonakin vuonna, määrä on vielä kasvussa kahden vuodenkin jälkeen, ks. *Rikander – Sutela* 2020a, s. 15.

⁴⁵ *Rikander – Sutela* 2020a, s. 16 ja 18.

⁴⁶ Vuorensyrjä 2016, s. 178; *Rikander – Sutela* 2016, s. 7–8. Eriarvoisuus on kasvanut Suomessa, vaikka Suomessa tuloerot ovat OECD-maiden alhaisempia. Tuloerot vaikuttavat mm. fyysiseen ja psyykkiseen terveyteen, ks. *Rikander – Sutela* 2020a, s. 8–9.

polarisaatio onkin yksi Suomen keskeisimmistä turvallisuushaasteista.⁴⁷ Vaikka luottamus, arvostus ja suhtautuminen poliisiin on ollut vakaata, niitä ei pidä ottaa itsestäänselvyytenä. *Rikander – Sutelan* mukaan luottamus ja turvallisuus kulkevatkin ”käsi kädessä”⁴⁸.

2.4 Poliisin oma voimankäyttö

Kuten johdannossa on esitetty, poliisiväkivalta on vakava ongelma monissa eri maissa. Näin ollen herää kysymys, voisiko poliisiin kohdistuvan väkivallan taustasyynä myös Suomessa olla poliisin oma voimankäyttö tai väkivalta (*police brutality*)? *Rikanderin* mukaan käsitys poliisin voimankäytöstä – tai väkivallasta – muodostuu pitkälti median kautta.⁴⁹ *Rikanderin* ja *Sutelan* mukaan henkilö saattaa käyttäytyä väkivaltaisesti, jos kokee poliisin toiminnan väkivaltaisena.⁵⁰

Poliisille on annettu ”varsin laajat toimivaltuudet tarpeen vaatiessa puuttua yksilön yksityisalueeseen eli piiriin, jonka henkilön fyysinen ja psyykkinen koskemattomuus kattaa.” Valtuudet on annettu, jotta poliisi voi toteuttaa yhteiskunnalliset tehtävänsä ilman suurempia ongelmia.⁵¹ Poliisin valtuudet ovat sellaisia, jotka muun kuin poliisin tekeminä olisivat rangaistavia rikoksia.⁵² Poliisilain (872/2011, PoL) 1:1 mukaan poliisin tehtävän on niin oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, kuin yleisen järjestyksen turvaaminen sekä rikosten ennalta estäminen, paljastaminen ja selvittäminen.⁵³ Oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaamisella tarkoitetaan ”oikeusjärjestyksen edellyttämää normaalisuuden tilaa.”⁵⁴ Poliisilla ja julkisella vallalla on ylipäätään ”positiivinen toimintavelvollisuus” suojella ihmisiä

⁴⁷ Nerg – Himberg 2018, s. 12–13. Kirjoittajat viittaavat Sisäministeriön sisäisen turvallisuuden strategiaan vuodelta 2017. Nerg – Simbergin mukaan yhteiskunnassa aiemmin hyvin yhteiset ”arvorakenteet hajautuvat, mikä johtaa vastakkainasettelun lisääntymiseen” ja kärjistymiseen. Tämä saattaa lisätä väkivaltaa. Ääriliikkeet lisäävät myös väkivallan uhkaa, ks. Nerg – Himberg 2018, s. 13. Hyvänä esimerkkinä kansainvälisestä polarisaatiosta ja väkivallan uhasta on USA:n Washingtonin kongressin valtaaminen tammikuussa 2021, jolloin väkivaltaa kohdistui mm. poliisiin.

⁴⁸ Rikander – Sutela 2020a, s. 19.

⁴⁹ Rikander 2016, s. 5. Ks. poliisista ja mediasta jakso 2.3.

⁵⁰ Rikander – Sutela 2020a, s. 5.

⁵¹ Boucht 2020, s. 15; Sinisalo 1973, s. 19. Ks. poliisin oikeuksista puuttua perusoikeuksiin Boucht 2020, s. 19–24. Poliisi on välinen valtion ”väkivaltamonopolin” toteuttamiselle, ks. Rikander 2016, s. 27. Poliisin toimivalta ei kuitenkaan ulotu siviilioikeudellisiin asioihin, ks. Sinisalo 1973, s. 75.

⁵² Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, s. 181.

⁵³ Poliisin tehtävät voidaan jakaa neljään osaan: 1) kenttätoiminta eli valvonta- ja hälytystoiminta kattaa yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisen ja valvonnan, 2) rikostorjunta, 3) poliisin lupahallinto ja 4) muut tehtävät, kuten virka-apu. Yleisellä järjestyksellä ja turvallisuudella tarkoitetaan ”normaaliksi katsottavaa, rauhallista tilannetta kansalaisyhteiskunnassa” ks. Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, s. 3–4. Yleinen järjestys ulottuu pidemmälle kuin kriminalisoinnit: vaikka jokin teko ei olisikaan rangaistava, se voi olla yleisen järjestyksen vastaista, ks. Sinisalo 1973, s. 75.

⁵⁴ Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, s. 58.

rikoksilta ja väkivallalta.⁵⁵ PolL 1:1 ei luo poliisille kuitenkaan toimivaltaa, kyse ei varsinaisesti ole toimivaltasäännöksestä. Poliisin puuttuminen johonkin toimintaan edellyttää aina ”nimenomaista säännöstä”⁵⁶ ja sitä, että ”taustalla oleva virkatehtävä” on itsessään laillinen.⁵⁷ *Sinisalon* mukaan 1) poliisi saa käyttää valtaa vain niin paljon kuin se on tarpeellista ja omalla toimialallaan, 2) poliisin toiminnan on pysyttävä aina kohtuullisuuden rajoissa, 3) poliisi ei saa puuttua ”sivullisten oikeusasemaan”, 4) poliisi ei saa loukata kansalaisten perusoikeuksia ja 5) muiden viranomaisten toimivalta voi sulkea poliisin toimivallan pois.⁵⁸

PolL 2:17 on voimakeinojen käyttöä koskeva yleissäännös, ja ampuma-aseen käyttöä koskee erityinen PolL 2:19.⁵⁹ Voimakeinot täyttävät ”ulkonaisesti rikoksen tunnusmerkistön”, mutta poliiseilla on yhtenä ammattiryhmänä oikeus käyttää niitä.⁶⁰ PolL 2:17 mukaan poliisimiehellä on virkatehtävää suorittaessaan oikeus 1) vastarinnan murtamiseksi⁶¹, 2) henkilön paikalta poistamiseksi, 3) kiinniottamisen toimittamiseksi, 4) vapautensa menettäneen pakenemisen estämiseksi, 5) esteen poistamiseksi, 6) miehittämättömän ilma-aluksen kulkuun puuttumiseksi taikka 7) välittömästi uhkaavan rikoksen tai muun vaarallisen teon tai tapahtuman estämiseksi käyttää sellaisia *tarpeellisia*⁶² voimakeinoja, joita voidaan pitää *puolustettavina*. Voimakeinojen puolustettavuutta arvioitaessa on otettava huomioon tehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus, käytettävissä olevat voimavarat sekä muut tilanteen kokonaisarvosteluun vaikuttavat seikat. Voimakeino voi olla fyysistä voimankäyttöä ”ruumiinvoimin” tai apuvälineitä käyttäen.⁶³ Voimakeinoilla pyritään vaikuttamaan henkilön tahtoon välittömästi tai välillisesti.⁶⁴ Voimankäyttöoikeus on lähtökohtaisesti sallittu

⁵⁵ Rikander 2019a, s. 32.

⁵⁶ Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, s. 62. Jos lainsäädännössä ei ole olemassa normia, joka mahdollistaisi poliisin puuttumisen henkilön toimintaan, tulee asia hoitaa muulla tavalla, ks. Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, s. 180.

⁵⁷ Rikander 2019a, s. 43.

⁵⁸ Sinisalo 1973, s. 81.

⁵⁹ Rikander 2019a, s. 42. Ks. ampuma-aseen käytöstä Rikander 2019a, s. 48–51.

⁶⁰ Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 371.

⁶¹ Vastarintaa on aktiivinen tai passiivinen toiminta, ks. Rikander 2019a, s. 42; Sinisalo 1973, s. 114. Voimakeinojen käyttäminen vastarinnan murtamiseksi on yleisin peruste voimakeinoille ks. Rikander 2016, s. 58. *Sinisalon* mukaan vastarinta on ”inhimillistä, fyysisiä seuraamuksia aikaansaavaa toimintaa tai fyysisiin esteisiin liittyvää suhtautumista, joka estää poliisia pääsemästä päämääräänsä.” Vastarintaa ei ole ”kaikkinainen yleinen vastahakoisuus, vastaan väittäminen ja muu ’henkinen’ asennoituminen.” Sinisalo katsoo, ettei vastarintaa ole myöskään poliisin sanallinen halventaminen, ks. Sinisalo 1973, s. 114.

⁶² Voimakeinoja ei saa käyttää ”varmuuden vuoksi”, ja voimankäyttö on heti lopetettava, kun tilanne laukeaa, ks. Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, s. 781. Voimakeinoja ei saa käyttää myöskään ennakkollisesti, ks. Rikander 2016, s. 46.

⁶³ Rikander 2019a, s. 42; Sinisalo 1973, s. 114. Poliisin voimankäyttövälineitä ovat mm. poliisikoira, ampuma-aseet, käsiraudat ja etälamautin, ks. Rikander 2016, s. 34.

⁶⁴ Rikander 2016, s. 47.

kaikenlaisissa poliisin tehtävissä, joihin poliisilla on toimivalta puuttua. Yleensä voimankäyttö tulee kyseeseen kenttätyössä.⁶⁵

Kaikkea poliisin toimintaa ja myös voimakeinojen käyttöä ohjaavat ja rajoittavat yleiset periaatteet tarkemman sääntelyn ohella. Periaatteet ovat tosiasiaassa vahvasti velvoittavia oikeuslähteitä, koska ne on kirjattu lakiin periaate-nimestään huolimatta.⁶⁶ Poliisitoiminnan tärkeänä periaatteena on ylipäätään *välttää voimankäyttötilanteiden syntyminen*.⁶⁷ Poliisin on noudatettava voimankäyttötilanteissa PoL 1:2–6 säädettyjä periaatteita⁶⁸, joihin lukeutuu mm. suhteellisuus ja vähimmän haitan vaatimus. Poliisin tulee PoL 1:6 mukaan ensisijaisesti neuvoin, kehotuksin ja käskyin pyrkiä ylläpitämään yleistä järjestystä ja turvallisuutta. Poliisin tulee lähtökohtaisesti käyttää lievintä mahdollista voimakeinoa.⁶⁹ PoL 2:18 mukaan voimakeinojen käyttöön tulee mahdollisuuksien mukaan varautua etukäteen, ja voimakeinojen käytön kohdetta on pyrittävä varoittamaan voimakeinojen käytöstä ennen vastarinnan murtamista.⁷⁰ Näin ollen lainsäädäntö asettaa poliisin toimivaltuuksille ja voimakeinojen käytölle tarkat rajat ja suuntaviivat.

Voimankäyttöselvityshankkeen mukaan poliisi käytti Suomessa voimakeinoja keskimäärin 1,7 kertaa/100 kiinniottoa kohden vuonna 2016.⁷¹ Vuonna 2016 poliisilla oli yli miljoona tehtävää ja vajaa 86 000 kiinniottoa.⁷² Poliisin aseenkäyttö on harvinaista. POLAMK:in tilastojen mukaan vuosina 2003–2013 poliisilla on ollut muutamia kymmeniä aseenkäyttötilanteita vuodessa.⁷³ Poliisin aseenkäyttöäkin ohjaa vaatimus, jonka mukaan ampumisen

⁶⁵ Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, s. 777. Muita voimankäyttöä mahdollisesti edellyttäviä tilanteita ovat mm. piiritys – ja pankkivankitilanteet ja vaarallisten rikollisten kiinniotto.

⁶⁶ Rikander 2019a, s. 37; Rikander 2016, s. 8. *Rikanderin* mukaan periaatteet ovat toki joustavia ja edellyttävät tapauskohtaista harkintaa, ks. Rikander 2019a, s. 37. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että poliisi voisi venyttää toimivaltansa rajoja lain avulla, ks. Rikander 2016, s. 39.

⁶⁷ Rikander 2019a, s. 39.

⁶⁸ Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, s. 780.

⁶⁹ Rikander 2016, s. 9.

⁷⁰ Rikander 2017, s. 14.

⁷¹ Rikander 2016, s. 13 ja 22–24. Esimerkiksi Seattlessa poliisi käyttää voimaa 2,4 tapauksessa sadasta, mitä Rikander pitää vähäisenä. Suomen voimankäyttöselvityshankkeessa voimankäyttöä tutkittiin vuoden 2016 ensimmäiseltä puoliskolta. Itä-Suomessa voimankäytön luku oli 2,8/100 kiinniottoa.

⁷² Rikander 2016, s. 93. Vuosittain kiinniottoja on n. 90 000. Rikanderin mukaan osa tapauksista jää kuitenkin kirjaamatta, ks. Rikander 2016, s. 102–103.

⁷³ Rikander 2016, s. 10. Tilastoja ei ole ollut saatavilla vuodesta 2014 lähtien. Vuosina 2003–2013 aseenkäyttötilanteita on ollut 385 kappaletta ja laukauksia 122 kappaletta. Aseenkäyttöön on laskettu ampumisen lisäksi ampumisella uhkaaminen.

tulee tehdä kohdehenkilö vain ”tilapäisesti toimintakelvottomaksi.” Rima aseenkäytölle on *Bouchtin* mukaan korkealla.⁷⁴

Edellä esitetyn perusteella Suomen poliisia ei voida pitää väkivaltaisena. Poliisin voimankäyttö on jopa ”esimerkillistä.” Lisäksi poliisi loukkaantuu voimankäytön seurauksena todennäköisemmin kuin kansalaiset.⁷⁵ Voimankäyttötilanteita ohjaa tarkasti lainsäädäntö, ja voimankäyttötilanteet ovat harvinaisia. Poliisin koulutus Suomessa perustuu myös pitkälti lainsäädännön tuntemiseen.⁷⁶ Poliisin omaa ”väkivaltaisuutta” ei voitane siten pitää syynä poliisiin kohdistuvalle väkivallalle ja vastustamiselle.

2.5 Teko-olosuhteet ja poliisin kokemukset

Tutkimuksissa on löydetty useita yleisiä riskitekijöitä siihen, kuka joutuu työperäisen fyysisen väkivallan uhriksi. Suurimmassa riskitekijöitä väkivallalle altistumiselle ovat miessukupuoli, nuori ikä, aikapaine, kokemuksen puute, myöhäiset työskentelyajat, yksin tai pienessä ryhmässä työskentely sekä rahan tai lääkkeiden käsittely. Henkisen väkivallan riskitekijöitä ovat sen sijaan matala itsetunto sekä organisatoriset tekijät, kuten huono työilmapiiri.⁷⁷ *Leinon* poliiseja koskevassa tutkimuksessa riskitekijöitä väkivallan kohtaamiselle olivat alle 34 vuoden ikä, pääkaupunkiseudulla työskentely, kolmivuorotyö ja aikapaine. Suurin riski aseettomalle fyysiselle väkivallalle ja verbaaleille uhkauksille oli mm. poliisin alle 24-vuoden ikä.⁷⁸ 70 % poliisin voimankäyttötilanteista tapahtuu illalla tai yöllä ja partiotyössä⁷⁹ joten näitä vuoroja tekevät poliisit ovat myös alttiimpia väkivallan kohtaamiselle kuin päivävuoroja tekevät.

⁷⁴ Boucht 2020, s. 59–60. Ampumisen tulee kohdistua ”perifeerisiin osiin” eli kehon ääriosiin: käsiin tai jalkoihin. Poliisin aseenkäyttöä ei ole *Bouchtin* mukaan kytketty määrättyihin rikoksiin, vaan tekijän toiminta määrää aseenkäytön tarpeellisuuden. POL 1:4 vähimmän haitan periaate määrittää aseenkäyttöä.

⁷⁵ Reinboth 2020.

⁷⁶ Yle 2020. Suomessa poliisin koulutus kestää kolme vuotta yhdessä, keskitetyssä korkeakoulussa kun taas esimerkiksi Yhdysvalloissa vaihtelevan tasoisia poliisikouluja on yli 600 ja koulutus kestää n. 9 kk, ks. Yle. Poliisin koulutus on yksi kansalaisten etukäteinen eli *repressiivinen* oikeussuojakeino poliisin toimintaa kohtaan, ks. Sinisalo 1973, s. 140–141 ja 158.

⁷⁷ Leino 2013, s. 18–19.

⁷⁸ Leino 2013, s. 49. Aikapaine voi johtaa siihen, ettei poliisilla ole aikaa kuunnella kansalaisia, ja kansalaiset voivat sen takia reagoida äkkipikaisesti, ks. Leino 2013, s. 63.

⁷⁹ Rikander 2019, s. 319; Rikander – Sutela 2020b, s. 24.

Väkivaltaa voi ilmetä jokapäiväisessä työssä yllättäen, ja siihen voi olla vaikeaa varautua⁸⁰, vaikka PolL 2:18 näin edellyttääkin. Vaikka poliisiin kohdistuva väkivalta on suhteellisen harvinaista, Leinon mukaan väkivallan intensiteetti voi silti olla korkeaa. Yleensä fyysinen konflikti seuraa, jos henkilö on yhteistyökyvytön poliisin kanssa, eikä noudata käskyjä vapaaehtoisesti. Poliisin keskittyminen voi myös hetkellisesti herpaantua, jos henkilö on aluksi ollut yhteistyökykyinen, ja käytös muuttuukin. Yhteistyökyvyttömät ja vastustelevat henkilöt ovat yleensä huumausaineiden tai alkoholin vaikutuksen alaisina. *Päihteet ovat siten merkittävä taustasyy poliisiin kohdistuvalle väkivallalle.* Päihteidenkäyttö myös korostuu ilta- ja yöaikaan. Suurin osa poliisille aiheutuvista vammoista on suhteellisen vähäisiä, ja ne ovat peräisin ”henkilökohtaisista aseista”, kuten jaloista ja käsistä. Tavallisimpia poliisiin kohdistuvia väkivallan muotoja ovat lyöminen, tarttuminen ja pitely. Tavallisimpia vammoja ovat mustelmat, hankaumat ja hiertymät, puremajäljet ja murtuneet luut. Vakavat vammat ja kuolemat aiheutuvat yleensä auto-onnettomuuksista, putoamisesta tai liukastumisesta.⁸¹

Pureminen, lyöminen ja potkiminen ovat *Rikanderin* tutkimuksessa poliisimiesten ankarimpia kokemuksia väkivallasta, jos aseella uhkaamista ja ampumista ei oteta huomioon.⁸² Miehillä yleisintä on painiminen (38 %) ja naisilla lyöminen ja potkiminen (53 %). Sylkeminen ja pureminen ovat naisilla ”jokseenkin tavallista” (19 %). *Rikander – Sutelan* mukaan sekä miehillä että naisilla on ”lähes yhtä usein teräase mukana, n. 4–5 % tapauksista.” Väkivaltaa esiintyi useammin (78 %) tehtävän alussa eli ennen kuin henkilö oli poliisiautossa hallussa. *Rikander – Sutelan* mukaan väkivalta on yleensä ”proaktiivista ja harkittua kuin reaktiivista ja/tai kostonhaluista.”⁸³ Eniten väkivaltaa (52 %) tapahtuu kiinniottotilanteissa ja seuraavaksi eniten saatettaessa henkilöä ulos autosta (9 %).⁸⁴ *Lakasen* mukaan tapahtumat, joiden vuoksi poliisiin puuttumista on tarvittu, ovat olleet ”tavanomaisia” poliisitehtäviä, kuten pahoinpitelyä, vahingontekoja ja yleistä häiriköimistä, jotka ovat johtaneet poliisiin kohdistuvaan väkivaltaan.⁸⁵

⁸⁰ *Rikanderin* tutkimuksessa puolet poliiseista sai kokonaiskuvan tapahtumatilanteesta vasta paikan päällä, joten varautuminen väkivallan kohtaamiseen voi olla haastavaa, jos alkutiedot ovat puutteelliset. Tiedot vaikutavat olennaisesti väkivaltaan varautumiseen, ks. *Rikander* 2017, s. 12–13.

⁸¹ *Leino* 2013, s. 22. Myös *Lakasen* mukaan alkoholilla on merkittävä osuus väkivaltarikoksissa, ja päihtymys lisää ”väkivallan törkeyttä ja vahinkotasoa”, ks. *Lakanen* 1999, s. 136.

⁸² *Rikander* 2017, s. 11.

⁸³ *Rikander – Sutela* 2020b, s. 17–18.

⁸⁴ *Rikander – Sutela* 2020b, s. 18.

⁸⁵ *Lakanen* 1999, s. 137.

Tutkimusten mukaan ei ole voitu tehdä päätelmää siitä, millainen on tyypillinen poliisiin väkivaltaa kohdistava tekijä. Toki päihteet, nuoruus, miessukupuoli ja poliisin kanssa aikaisempaa historiaa omaava ovat todennäköisiä syitä poliisiin kohdistuvalle väkivallalle, mutta tämä ei ole suora johtopäätös.⁸⁶ Lakasen mukaan pääosa poliisiin väkivaltaa kohdistaneista on miehiä, jotka ovat toimineet yksin. Suurin osa nimenomaan poliisiin väkivaltaan kohdistuneita on myös nuoria, 20–29-vuotiaita.⁸⁷ Poliisiin kohdistuvan väkivallan motiivina on yleensä halu välttää kiinniotto,⁸⁸ ja kiinniotto kärjistää väkivaltatilanteita.⁸⁹

Väkivallan kohtaaminen voi aiheuttaa useita psyykkisiä ja fyysisiä seurauksia. Jo tietoisuus siitä, että saattaa altistua työssään väkivallalle, voi lisätä henkilön riskiä erilaisille stressiperäisille sairauksille. Väkivallalle altistuminen on yhdistetty työtyytyväisyyden vähenemiseen ja psyykkisille häiriöille.⁹⁰ Tästä voi olla seurauksena alanvaihto.⁹¹ Altistuminen tois-tuvalle työperäiselle väkivallalle voi lisätä pelkoa⁹² ja mahdollisesti ahdistusta ja masen-nusta. Traumaattiset tapahtumat voivat aiheuttaa traumaperäisen stressihäiriön⁹³ (*post-trau-matic stress disorder*, PTSD) sekä tämän seurauksena työn jättämisen. Leinon tutkimuksen mukaan jopa 17 % henkilöistä (poliisit ja vartijat) täytti psyykkisen uupumuksen oireet.⁹⁴

Lisääntynyt alkoholinkäyttö ja eristäytyminen viittaavat ”välttelevään emotionaalispohjai-seen selviytymiskeinoon” stressin käsittelyssä.⁹⁵ Leinon tutkimuksessa 5 % poliiseista ra-portoi alkoholinkäyttönsä kasvaneen työperäisen väkivallan vuoksi, ja riski oli suurempi, jos

---

⁸⁶ Rikander – Sutela 2020b, s. 9. Yleisesti väkivaltarikoksia tekevät eniten miehet. Väkivaltaisuus vähenee iän myötä. Rikander – Sutelan mukaan on myös itsessään pahoja ”*malum in se*” -henkilöitä – siis psykopaatteja – jotka tarkoituksella kohdistavat väkivaltaa poliisiin, ks. Rikander – Sutela 2020b, s. 8.

⁸⁷ Lakanen 1999, s. 136. Lakanen viittaa *Heikki Sepän* tutkimukseen, jossa 77 % väkivallan tekijöistä oli toi-minut yksin.

⁸⁸ Rikander – Sutela 2020b, s. 9. Muita syitä ovat esim. kosto ja turhautuminen.

⁸⁹ Lakanen 1999, s. 137.

⁹⁰ Leino 2013, s. 19. Väkivaltatilanteet voivat aiheuttaa mm. uniongelmia, takaumia, aggressiivisuutta ja va-rautuneisuutta, ks. Rikander – Sutela 2020, s. 3.

⁹¹ Rikander – Sutela 2020b, s. 3. Kirjoittajien mukaan melkein puolet poliiseista Suomessa on harkinnut alan-vaihtoa.

⁹² Jopa 44 % vastaajista (poliisit ja vartijat) pelkäsi kohtaavansa tulevaisuudessa väkivaltaa, ks. Leino 2013, s. 65.

⁹³ Ks. traumaperäisestä stressihäiriöstä esim. Terveyskirjasto 2018.

⁹⁴ Leino 2013, s. 20–22 ja 53. Uupuneiden ryhmällä oli neljä tai useampi uupumuksen oire. Riskiä nosti myös työssä vammautuminen, ks. Leino 2013, s. 58. Uupuneiden kokonaismäärä oli suurempi kuin suomalaisten työntekijöiden keskimäärin (10 %), ks. Leino 2013, s. 63.

⁹⁵ Leino 2013, s. 21, 24 ja 56. Vrt. Vuorensyrjän mukaan poliisin alkoholinkäyttö on väestöä keskimäärin maltillisempaa, ks. Vuorensyrjä 2012, s. 25.

poliisi oli saanut työssään useamman kuin yhden vamman.⁹⁶ Alkoholinkäyttö lisää luonnollisesti riskejä poliisin työssä.⁹⁷

2.6 Poliisin oma suhtautuminen väkivaltaan

Poliisin työtä on *Leinon* mukaan pidetty yhtenä stressaavimmista ammateista. Muun muassa vaaralle ja väkivallalle altistuminen ja uhka näille altistumisesta tekee työstä stressaavan. Väkivallan odotetaan olevan osa työtä, kuten jaksossa 2.2. on todettu. Poliisit eivät kuitenkaan kärsi yleisesti ottaen erityisen voimakkaasta stressistä, eivätkä suomalaisten poliisien ”burnout”-tasot ole erityisen korkeita. Poliiseja koskeva hyvinvointitutkimus on kuitenkin niukkaa ja keskittynyt lähinnä traumaattisiin tapahtumiin jokapäiväisen väkivallan sijaan.⁹⁸

Leinon mukaan poliisit ovat herkäköjä kehittämään PTSD-oireita, koska poliiseilla näyttää olevan tapana tukahduttaa normaaleja inhimillisiä tunteitaan. Poliisikulttuuri opettaa tunteiden peittämiseen ja painottaa fyysistä ja psyykkistä vahvuutta. Samoin *debriefing*⁹⁹-tilaisuuksia ei käytetä riittävän usein.¹⁰⁰

Tavanomaiseen aseettomaan väkivaltaan poliisi suhtautuu tavallisesti ilman suurempia tuntemuksia. Pureminen, hiuksista repiminen ja sylkeminen kohti kasvoja sekä kivun aiheuttaminen poliisille sen sijaan johtivat *Rikanderin* tutkimuksessa poliiseissa suuttumiseen ja kostonhaluun. Poliisi kokee toisaalta myös sääliä henkilöitä kohtaan ja miettii henkilöiden suhtautumista poliisiin tulevaisuudessa.¹⁰¹

Rikanderin mukaan poliisi suhtautuu väkivaltaan arkipäiväisesti ”työhön kuuluvana.” Väki-valta on osa työtä – ”perusvääntöä.” Poliisi itse pitää väkivallan määrää vähäisenä.¹⁰² *Rikander* puhuu poliisin vähättelevästä suhtautumisesta väkivaltaan ”*sietämisen kulttuurina.*”

⁹⁶ Leino 2013, s. 55 ja 58.

⁹⁷ Leino 2013, s. 66. Poliisin työssä vaaditaan nopeaa ajattelukykyä ja refleksejä.

⁹⁸ Leino 2013, s. 13–14. Suurinta stressiä poliiseille aiheuttavat tutkimusten mukaan organisatoriset tekijät ja muiden työntekijöiden käytös. Poliisin työ ei ole ”henkisen kapasiteetin ylittävää.” Ks. myös Vuorensyrjä 2012, s. 24. *Vuorensyrjän* mukaan poliisin työlle on ominaista ”äkilliset siirtymät lähes nollakuormitustilanteesta maksimaalisten suoritusvaatimusten ja maksimaalisen rasituksen tilanteeseen.” Kuormitustilanteet ovat ”usein lyhytkestoisia ja ennakoimattomia.”

⁹⁹ Ks. *debriefingistä* esim. Duodecimlehti 1996.

¹⁰⁰ Leino 2013, s. 23 ja 66.

¹⁰¹ *Rikander* 2017, s. 16. Aseenkäyttötilanne aiheuttaa poliiseille äärimmäistä stressiä sekä mahdollista syyllisyyttä ja vihaa, ks. *Rikander* 2019, s. 319.

¹⁰² *Rikander* 2017, s. 11 ja 21.

Tällä hän tarkoittaa poliisien suhtautumista ”vakavaa vähäisempään väkivaltaan.” Sietämisen kulttuuri johtuu mm. väkivallan käsitteen epäyhteneväisyydestä: mitä lievemmästä väkivallasta on kyse, sitä suurempi on hajonta ihmisten näkemyksissä sen suhteen, onko kyse väkivallasta. Poliisissa vallitsee myös tietty maskuliinisuuden kulttuuri, johon liittyy ”kovuus, vahvuus ja voimakkuus.”¹⁰³ Poliisi ei välttämättä näe itsenään ”uhrina.”¹⁰⁴

Erityisen huolestuttavaa on kuitenkin se, että rajatilanteissa poliisi näyttää Rikanderin mukaan *soveltavan lievempää rikosnimikettä väkivaltilanteen arvioinnissa*. Lievemmillä rikosnimikkeellä asia voidaan nimittäin käsitellä summaarisessa menettelyssä¹⁰⁵ sakkorangaistuksella.¹⁰⁶ Henkilön ikä ja sukupuoli vaikuttavat poliisin suhtautumiseen henkilön väkivaltauhaan. Poliisi käyttää lievempää voimaa alaikäisiin kuin aikuisiin.¹⁰⁷ Myös naisten poliisiin kohdistama väkivalta arvioitiin lievempänä kuin miesten, vaikka naisten vaarapotentiaali on ”keskimäärin korkeampi kuin miehillä¹⁰⁸.” Alaikäisten ja naisten teot arvioidaan vastustamisena tai haitantekona vakavampien rikosnimikkeiden sijaan (ks. rikosnimikkeistä jakso 3). Poliisin arvioi rikosnimikkeitä myös *seurausten puuttumisen kannalta* – jos väkivallasta ei ole ollut poliisille seurauksia, se vaikutti ”suoraan rikosnimikkeen valintaan.” Poliisin subjektiivinen kokemus teon vakavuuden ja vaarallisuuden osalta vaikutti siis rikosnimikkeen valintaan.¹⁰⁹

Rikanderin vuonna 2016 tekemässä tutkimuksessa valtaosa poliiseista katsoi, että poliisin organisaation sisällä tapahtuu ”juttujen pesemistä” eli rikosnimikkeiden välistä ”kikkailua.” Poliisi siis arvioi poliisiin kohdistuvaa väkivaltaa lievempien rikosnimikkeiden kautta. Rikander arvioi syyksi prosessiekonomian sekä epävarmuuden rikoslain tunnusmerkistöjen soveltamisessa sietämisen kulttuurin ohella. Prosessiekonomian osalta poliisit suhtautuivat ”nuivasti” käräjäoikeudessa esiintymiseen. Poliisit katsoivat välittömän sakottamisen kustannustehokkaampana sekä ankaramman sakottamisen mahdollistavana kuin sen, että juttu menisi ”käräjille.”¹¹⁰ Rikanderin kuvaamaa ilmiötä voidaan pitää erittäin huolestuttavana.

¹⁰³ Rikander 2019, s. 314. Poliisikoulutus on jo luonteeltaankin melko sotilaallista, ks. Sinisalo 1973, s. 44.

¹⁰⁴ Rikander 2018, s. 21.

¹⁰⁵ Ks. summaarisesta menettelystä esim. Tolvanen – Kukkonen 2011, s. 3.

¹⁰⁶ Rikander 2019, s. 315.

¹⁰⁷ Rikander 2017, s. 13; Rikander 2019, s. 315.

¹⁰⁸ Poliisit eivät kenties varaudu naisten kohdistamaan väkivaltaan yhtä lailla kuin miesten väkivaltaan, jos taustalla on tiedostamaton ajatus naisista ”heikompana sukupuolena.”

¹⁰⁹ Rikander 2019, s. 315; Rikander – Sutela 2020b, s. 18. Suurin ja vaihtelevin vaarapotentiaali liittyy kuitenkin mielenterveyteen ja itsetuhoisuuteen painottuvissa tehtävissä, ks. Rikander – Sutela 2020b, s. 18.

¹¹⁰ Rikander 2018, s. 19–21. Sen sijaan valtaosa syyttäjistä arvioi, ettei poliisi sovelta lieviä rikosnimikkeitä (38, 1 % vastasi ei ja 14,3 % vastasi, ettei osaa sanoa).

3 RIKOSNIMIKKEIDEN VÄLISISTÄ SUHTEISTA

3.1 Yleistä

Rikoslain 16 luvussa (563/1998) on säädetty rikoksista viranomaisia vastaan. Luvun teot kohdistuvat nimensä mukaisesti virkamiehiin julkisen vallan edustajina¹¹¹. Teot kohdistuvat ennen muuta valtiovaltaan.¹¹² Luvun tarkoituksena on mahdollistaa viranomaisten tehtävien toteutuminen vastustamistilanteista ja konflikteista huolimatta. Lisäksi ne suojaavat virkamiehiä henkilöinä virkamiesaseman ohella. Lainsäätäjä on katsonut tarpeelliseksi tällaisen lisäsuojan säätämisestä, vaikka periaatteessa tavalliset väkivaltarikoksia koskevat säännökset ”suojaavat luonnollisesti myös virkatehtäviään hoitavia henkilöitä.” Nämä säännökset eivät ole kuitenkaan riittäviä.¹¹³ Virkamiehet eivät yleensä voi paeta väkivaltaa työtehtävissään tavallisten kansalaisten tavoin, vaan heillä voi olla velvollisuus suorittaa tehtävänsä mahdollisesta vastustamisesta huolimatta.¹¹⁴ Lisäksi se, että viranomaiset voivat suorittaa tehtävänsä asianmukaisesti ilman suurempia esteitä, ei ole *Viljasen* mukaan vain julkisen vallan, vaan myös yleisesti kaikkien kansalaisten intressi.¹¹⁵ Virkamiehille annetaan siten erityinen asema mahdollisina rikoksen uhreina, ja virkamiehiin kohdistuva väkivaltaa pidetään moitittavampana kuin tavallisiin ihmisiin kohdistuvaa väkivaltaa.¹¹⁶

Alla rikosnimikkeet RL 16:1–4 on käsitelty lievimmästä ankarimpaan. RL 16:1–3 tekojen tulee liittyä virkamiehiin sekä ”julkisen vallan käyttöä sisältävään virkatoimeen.” Virkamiehen käsite itsessään sisältyy RL 40:11:ään (604/2002). Virkamiehiä ovat mm. henkilöt, jotka ovat virka- tai siihen rinnastettavassa palvelussuhteessa mm. valtioon tai kuntaan (RL 40:11.1,1). RL 16:20 (604/2002) soveltamisalasäännöksen mukaan RL 16:1–3 rikoksiin rinnastetaan RL 40:11 tarkoitetut henkilöt.¹¹⁷ RL 40:11.1,5 julkista valtaa käyttäviä henkilöitä ovat mm. sellaiset henkilöt, joiden tehtäviin kuuluu lain tai asetuksen nojalla antaa toista velvoittava määräys tai päättää toisen edusta, oikeudesta tai velvollisuudesta taikka joka em. nojalla tehtävissään tosiasiallisesti puuttuu toisen etuun tai oikeuteen esimerkiksi sosiaalityöntekijät. Poliisin toiminta on juuri tällaista julkisen vallan käyttämistä.¹¹⁸ Sen sijaan RL

¹¹¹ Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, s. 197. Viranomaiset eivät saaneet erillistä, ”tehostettua” suojaa omalle hengelleen ennen vuotta 1970, ks. Lakanen 1999, s. 20.

¹¹² Lakanen 1999, s. 17.

¹¹³ HE 6/1997 vp, s. 50; Viljanen 2018, s. 72.

¹¹⁴ Lakanen 1999, s. 17.

¹¹⁵ Viljanen 2018, s. 73.

¹¹⁶ Lakanen 1999, s. 17 ja 103.

¹¹⁷ Viljanen 2018, s. 73 ja 77–78.

¹¹⁸ Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, s. 197.

16:19 (563/1998) ns. rajoitussäännöksen mukaan järjestysmiehet eivät kuulu RL 16:1–3 suojan piiriin, koska heitä suojaavat erilliset RL 17:6 säädetyt rikosnimikkeet (järjestystä ylläpitävän henkilön vastustaminen), vaikka teon kohde olisikin virkamies.¹¹⁹ Julkisen vallan käyttöä sisältävällä virkatoimella ei tarkoiteta kaikkia virkatoimia, joita normaaliajattelulla voisi katsoa julkisen vallan käytöksi, esimerkiksi terveydenhuollon toimintaa. Julkisen vallan käyttö on määritelty edellä RL 40:11 säännöksen mukaisesti. Julkisen vallan käyttöä on toisin sanoen mm. toisen edusta, oikeudesta tai velvollisuudesta päättäminen.¹²⁰

3.2 Haitanteko virkamiehelle

Haitanteko virkamiehelle on melko yleinen rikos. *Tilastokeskuksen* tietojen mukaan tapauksia oli vuonna 2015 yht. 1 809 kappaletta, 2016 yht. 1 852 kappaletta, 2017 yht. 1 525 kappaletta, 2018 yht. 1 542 kappaletta ja 2019 yht. 1 466 kappaletta.¹²¹ Määrät ovat laskeneet hieman vuosittain. Haitanteko virkamiehelle kohdistuu yli 80 %:ssa tapauksista poliisiin¹²².

RL 16:3 (563/1998) mukaan haitanteosta virkamiehelle tuomitaan, jos joku 1) *käyttämättä väkivaltaa tai sen uhkaa* 2) oikeudettomasti a) *estää tai b) yrittää estää* RL 16:1 tarkoitetun virkatoimen suorittamista tai c) *vaikeuttaa* sitä. Haitanteosta rangaistaan sakolla, ja tekoa ei ole katsottu kovin vakavaksi¹²³. Lisäksi haitanteosta on mahdollista tuomita RL 16:3.2 mukaan, jos joku toimii em. tavalla virkamiestä avustavaa kohtaan. En kuitenkaan käsittele tässä tutkielmassa virkamiehen avustamista. Haitanteon normaalirangaistusalue on 10–30 päiväsakkoa.¹²⁴

Haitantekoa on siten 1) virkatoimen estäminen (tai estämisen yrittäminen) tai 2) virkatoimen suorittamisen vaikeuttaminen. Tämä toiminta saadaan aikaan *ilman* väkivallan käyttämistä tai sillä uhkaamista. Oikeudettomuuteen viittaa se, että pakkotila tai jokin muu oikeuttamisperuste voi kumota tunnusmerkistön soveltumisen¹²⁵.

¹¹⁹ Ks. Viljanen 2018, s. 75–76. Lain mukaan esimerkiksi joukkoliikenteen henkilökunta sekä vartijat ovat järjestystä ylläpitävää henkilöstöä. Viljanen kritisoi lainsäätäjän ratkaisua, ks. Viljanen 2018, s. 76.

¹²⁰ Viljanen 2018, s. 77–78.

¹²¹ Tilastokeskus 2020, s. 5. Vuonna 2014 tapauksia oli 1 863 ja vuonna 2013 yhteensä 1 916, ks. Tilastokeskus 2018, s. 24. Ks. aikaisempien vuosikymmenten tilastoja HE 6/1997 vp, s. 63.

¹²² HE 6/1997 vp, s. 63. Hallituksen esityksessä RL 16:3 nimenä on virkamiehen vastustaminen, mutta se muutettiin lakivaliokunnan mietinnössä haitanteoksi virkamiehelle, ks. LaVM 3/1998 vp, s. 14.

¹²³ HE 6/1997 vp, s. 65.

¹²⁴ Rangaistustaulukkotyöryhmä 2007, s. 7.

¹²⁵ Viljanen 2018, s. 98. Ks. oikeuttamisperusteista esim. Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 389–449.

Vastustaminen toteutuu *passiivisella vastarinnalla* tai esim. paikalta poistumisella.¹²⁶ Vastarintaa käyttämällä yritetään estää poliisin toimien suorittamista. *Rikander – Muukkosen* mukaan passiivinen vastarinta ja ”puhdas passiviteetti” arvioidaan haitantekona virkamiehelle.¹²⁷ Passiivinen vastarinta on tavallisesti sellaista, että henkilö käyttää ruumiinpainoaan ”esteenä pyrkien näin vaikeuttamaan poliisin virkatehtävää esimerkiksi makaamalla maassa kadunvaltauksen yhteydessä.”¹²⁸ ”Puhdasta” passiivisuutta on sen sijaan se, että ”virkatoimen kohde pysyy *täysin passiivisena* jättäen noudattamatta kaikkinsa poliisin hänelle osoittaman käskyn.” Voisi ajatella, että henkilö ikään kuin ”esittää kuollutta.” *Sinialon* mukaan ”passiivinen paikallaanolo ja siihen liittyvä kieltäytyminen poistumasta tai seuraamasta poliisia” jää vastarinnan ja pakenemisen välimaastoon.¹²⁹ Kun voima suuntautuu virkamiehestä *poispäin*, kyse on haitanteosta ja passiivisesta vastustamisesta.¹³⁰ Tätä voi olla kuitenkin käytännössä hankalaa arvioida.

Haitantekoa voi olla esimerkiksi se, että henkilö heittäytyy makuulle tai jää istumaan poliisitehtävässä, jolloin hänet joudutaan kantamaan pois – kuten jäljempänä käsiteltävässä Elokapina-tapauksessa. Hallituksen esityksessä on mainittu myös itsensä sitominen tai kytkeminen ”puhun tai muhun vastaavaan kohteeseen”, ”tarttuminen ovenpieliin tai vastaaviin, vastaan haraaminen tai riuhtominen, tarrautuminen poliisimiehen vaatteisiin ja muu vastaava.” Samoin kädestä ottaminen äkillisellä liikkeellä (esim. poliisin puhalluslaite liikennevalvonnassa tai ajokortti) voi olla haitantekoa. Myös ”äkillinen lähteminen poliisilaitoksen tiloista, oven sulkeminen takaa-ajavan virkamiehen edessä, esineiden siirtäminen estämään takaa-ajavan virkamiehen kulkua.” Samoin poliisiauton liikkeelle lähdön estäminen on haitantekoa, jos oma auto pysäköidään poliisiauton eteen.¹³¹ Haitanteon tekemuodot ovat siten moninaisia, mutta tavallisimpia ovat rimpuilu ja vastaan haraaminen, kun poliisi yrittää ottaa henkilöä kiinni¹³².

¹²⁶ HE 6/1997 vp, s. 61 ja 63; Rangaistustaulukkotyöryhmä 2007, s. 7.

¹²⁷ *Rikander – Muukkonen* 2020, s. 22. Vastarintaa on kolmea eri lajia: aktiivinen tai passiivinen vastarinta taikka ”puhdas passiviteetti”, ks. *Rikander – Muukkonen* 2020, s. 21.

¹²⁸ *Rikander – Muukkonen* 2020, s. 21.

¹²⁹ *Sinialo* 1973, s. 116. *Sinialon* mukaan passiivinen vastarinta oikeuttaa yhtä lailla voimakeinojen käyttöön kuin aktiivinenkin vastarinta.

¹³⁰ *Viljanen* 2018, s. 95; *Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola* 2012, s. 200.

¹³¹ HE 6/1997 vp, s. 64–65; *Viljanen* 2018, s. 96. Vastaan haraamista, riuhtomista, poliisin vaatteisiin tai ovenpieliin tarttumista on kritisoitu siten, että ne voisivat täyttää väkivallan merkit haitanteon sijaan, ks. *Viljanen* 2018, s. 97.

¹³² *Rangaistustaulukkotyöryhmä* 2007, s. 7.

Haitanteosta (sekä RL 28:11,3 säädetyistä hallinnon loukkauksesta) on esimerkkinä tapaus KKO 2002:91, jossa kaksi henkilöä kytkeytyi lukoilla kiinni turkisliikkeen oveen vaikeuttaen näin poliisin toimintaa ja ottaen haltuun toisen hallinnassa olevan rakennuksen osan.¹³³ Poliisi oli useaan otteeseen kysynyt lukkojen avaimista ja uhannut lukkojen leikkaamisella auki, mikäli avaimia ei löydy. Tällä ei ollut mitään vaikutusta mielenosoittajiin, ja lukot jouduttiin leikkaamaan auki ja henkilöt kantamaan poliisiautoon, koska he eivät suostuneet kävelemään itse. KKO katsoi toiminnan olleen tietoista ja tahallista. Henkilöiden käräjäoikeuden tuomitsama 25 päiväsakkoa pysytettiin voimassa.

Tapauksessa KKO 2000:90 A oli vastustellut potkimalla virtsanäytteen ottamista huumausainerikoksesta epäiltynä, ja hänelle piti laittaa jalkaraudat ja ottaa näyte katetroimalla. Poliisilla ei ollut oikeutta päättää toimenpiteestä ilman pidättämiseen oikeutetun virkamiehen määräystä, mutta toimenpiteen ei katsottu olevan ”niin selvästi poliisimiehen toimivaltaan kuulumaton virkatoimi” että A olisi voinut sitä vastustaa virkatoimen oikeudettomuuden perusteella. Toimivallan ylitys ei ollut ”ilmeinen ja selvä.¹³⁴ A:n tarkoituksena oli *Viljasen* mukaan selvästi estää virkatoimen toteuttaminen. Viljanen kritisoi teon katsomista haitanteoksi. Hänen mukaansa teko olisi tullut arvioida ankaramman rikosnimikkeen mukaan, josta olen samaa mieltä. Teko täyttää pikemminkin RL 16:1 tai RL 16:2 tunnusmerkistöt kuin haitanteon.¹³⁵ Kuitenkin *Backmanin* mukaan ”potkut olivat ilmeisesti olleet kohteiltaan epämääräisiä, eivätkä läsnä oleviin poliisimiehiin kohdistettuja.”¹³⁶ Potkujen suunnasta ei ollut tietoa, mutta lähtökohtaisesti potkimalla tehty vastarinta ei enää kuulu haitanteon piiriin.

Pelkästään passiivinen suhtautuminen virkamiehen käskyyn tai määräysten noudattamatta jättäminen tai muunlainen tottelemattomuus ei ole haitantekoa, vaan haitanteon tulee olla passiivista *vastustamista*.¹³⁷ Jos henkilö ei esimerkiksi saavu sovittuun kuulusteluun poliisiasemalle, kyse ei ole haitanteosta, vaan pikemminkin jäljempänä käsiteltävästä niskoittelusta. Myöskään henkilötietojen ilmoittamisesta kieltäytyminen ei ole haitantekoa, vaan

---

¹³³ Ks. Viljanen 2018, s. 95–96.

¹³⁴ Backman 2000, kohta Mihin ratkaisu perustuu?

¹³⁵ Viljanen 2018, s. 97–98. Viljasen mukaan lainvalmisteluasiakirjat, oikeuskäytäntö ja uusi oikeuskirjallisuus ovat ”vieraantuneet niin sanotun luonnollisen katsantokannan mukaisesta väkivallan käsitteestä.” Ks. väkivallan käsitteestä myös tämän työn jakso 2.1.

¹³⁶ Backman 2000, kohta Mihin ratkaisu perustuu?

¹³⁷ HE 6/1997 vp, s. 64; Launiala 2014, s. 10; Viljanen 2018, s. 98; Backman 1999, kohta Mitä ratkaisusta seuraa; Rikander – Muukkonen 2020, s. 22.

niskoittelua.¹³⁸ Haitantekoa ei ole myöskään se, että henkilö kieltäytyy avaamasta lukittua ovea poliisille ja päästämään poliisia sisään. Niskoittelu voi tulla tässäkin kyseeseen.¹³⁹

Ratkaisussa KKO 1999:65 A kieltäytyi poliisin liikennevalvonnan yhteydessä määräämästä puhalluskokeesta, mikä tilanteena lienee harvinainen. A:ta ei epäilty liikennesrikoksesta, vaan kyse oli puhallusratsiasta. A tuomittiin rangaistusmääräyksellä sakkorangaistukseen haitanteosta virkamiehelle. Apulaisoikeusasiamies oli vienyt asian korkeimpaan oikeuteen katsoen, että massapuhallutuksesta kieltäytyminen ei täyttäisi haitanteon tunnusmerkistöä, sillä poliisilla on pakkokeinolain (nyk. 806/2011) nojalla oikeus viedä henkilö verikokeeseen eli suorittaa nykyisen pakkokeinolain 8:30.1,2 ja 8:32 mukainen henkilökatsastus. Korkein oikeus totesi, että ”virkamiehen toimivaltansa rajoissa antaman käskyn noudattamatta jättäminen ei sellaisenaan toteuta [--] haitanteon tunnusmerkistöä”, ja pelkästään kieltäytyminen noudattamasta poliisin määräystä antaa puhallusnäyte ei täytä haitanteon edellytyksiä. KKO:n mukaan rangaistusmääräys perustui ilmeisen väärän lain soveltamiseen. Toki kieltäytyminen puhallutuksesta aiheuttaa poliisille haittaa, jos puhallusratsia joudutaan esimerkiksi keskeyttämään ja kuljettamaan henkilö verikokeeseen. Kieltäytyminen ei kuitenkaan varsinaisesti *estä* virkatoimen suorittamista, ja pakkokeinolaki turvaa viime sijassa oikeuden suorittaa virkatoimi. *Backmanin* mukaan KKO ei ota kantaa siihen, voiko kieltäytyminen puhallutuksesta täyttää jonkin muun rikoksen kuin haitanteon tunnusmerkistön. Hänen mukaansa niskoittelu saattaisi tulla tilanteessa kyseeseen.¹⁴⁰

Hallituksen esityksessä ongelmallisiksi tilanteiksi on katsottu erilaiset paikalta poistumiset. Tällöin henkilö on ollut ”viranomaisen vartioitavana tai huostassa”, ja poistuu ilman lupaa tai karkaa. Vangin karkaamiseen on toki omat erityiset säännöksensä.¹⁴¹

Jotta haitanteko tulisi kyseeseen, julkisen vallan käyttöä sisältävän virkatoimen tulee *estyä* tai sen toteuttaminen *vaarantua tai vaikeutua*. Samoin virkatoimen *viivästyminen* teon vuoksi on haitantekoa. Haitanteolla tulee siis olla jonkinlaista *vaikutusta* virkatoimeen.¹⁴² Seuraavat oikeustapaukset kuvaavat haitanteon tunnusmerkistön soveltamista käytännössä.

---

¹³⁸ HE 6/1997 vp, s. 64.

¹³⁹ Viljanen 2018, s. 98.

¹⁴⁰ Backman 1999, kohta Mistä tapauksesta on kyse? ja Mihin ratkaisu perustuu?

¹⁴¹ HE 6/1997 vp, s. 64; Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, s. 200.

¹⁴² HE 6/1997 vp, s. 65. Se, onko ”estämisen yrittäminen” rangaistavaa, ei ole säädetty, ks. Viljanen 2018, s. 99.

Helsingin hovioikeuden tapaus 19.2.2019 t. 19/107127 oli rajatapaus haitanteon ja virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen välillä. Hovioikeus piti voimassa käräjäoikeuden tuomion, jossa L tuomittiin haitanteosta virkamiehelle 80 päiväsakkoon. L ryhtyi vastustamaan vanginvartijoita, kun hänet yritettiin siirtää erityisosastolle. L vastusti käsiensä sitomista huitomalla ja rimpuili useaan otteeseen sähkölamauttimesta huolimatta, mistä syystä käräjäoikeus piti vastarinnan laatua suhteellisen voimakkaana myös siitä syystä, ettei L:n sitominen mennyt onnistua. L:n taltuttamiseksi oli tarvittu neljä vartijaa. L oli lisäksi aiheuttanut avohaavan yhden vartijan kämmeneen sekä verikontaktin ja riskin C-hepatiitin tarttumisesta. L:n vastarinnan todettiin olevan voimakasta, mutta tulkintatilanteessa tekoa oli pidettävä haitantekona virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen sijaan. L ei ollut myöskään potkinut tai lyönyt ketään, mikä olisi toteuttanut RL 16:1 tunnusmerkistön. Väkivalta suuntautui enemminkin virkamiehistä pois päin. Tapauksessa L oli selvästi vaikeuttanut tai yrittänyt estää virkatoimen suorittamista. Koska haitanteosta voidaan tuomita vain sakkoa, ja teko oli moitittava, käräjäoikeus tuomitsi ”tuntuvan” sakkorangaistuksen.

Turun hovioikeuden tapauksessa 15.6.2018 t. 18/126546 F:ää syytettiin lukuisten muiden rikosnimikkeiden ohella haitanteosta virkamiehelle. F oli pahoinpitelyepäilyä koskevan kiinnioton yhteydessä yrittänyt käydä uudelleen pahoinpitelemänsä henkilön päälle sekä huitonut käsillään, samalla kun poliisi oli raudoittamassa F:ää. Poliisi oli joutunut painimaan (hallintaote) F:n kanssa, jotta tämä saatiin raudoitettua. Teon katsottiin täyttävän haitantekoa koskeva tunnusmerkistö poliisitodistajan kertomuksella. F:lle tuomittiin 10 kk 15 pv ehdollinen vankeus yhteisenä rangaistuksena. F ei valittanut hovioikeuteen, vaan käräjäoikeuden tuomio jäi pysyväksi. Haitantekoa virkamiehelle oli siten se, että F yritti käydä asianomistajan kimppuun uudelleen ja poliisi joutui estämään F:ää. F oli yrittänyt näin ollen haitata kiinniottoa.

Tapauksessa Turku HO 10.6.2019 t. 19/126579 X:ään syytettiin mm. haitanteosta virkamiehelle. Hän oli syytteen mukaan yrittänyt estää poliiseja B ja C suorittamasta ja vaikeuttamalla julkisen vallan käyttöä sisältävän virkatoimen. Poliisit olivat noutamassa ja ottamassa kiinni X:ää tämän kotoa kuulustelua varten, ja X oli tehnyt väkivallatonta vastarintaa ilmoittamalla, ettei lähde poliisien mukaan, harannut vastaan jaloillaan ja yrittänyt tempaista itsensä irti partion kuljetusotteesta (*försöka rycka sig loss ur patrullens transportgrepp*). Käräjäoikeus katsoi X:n syyllistyneen haitantekoon virkamiehelle, mutta ei kuitenkaan tuominut siitä rangaistusta. Käräjäoikeuden mukaan poliisi olisi voinut lykätä kuulustelua siihen

saakka, kunnes X:n oikeusavustaja olisi ollut tavoitettavissa. Asia ei ollut luonteeltaan niin kiireellinen, etteikö poliisi olisi voinut odottaa avustajan saapumista. Näin ollen poliisin oma toiminta voi vaikuttaa teon rangaistuksen arviointiin.

3.3 Niskoittelu poliisia vastaan

Niskoittelusta poliisia vastaan säädetään rikoslain 16 luvun 4 §:ssä (815/2011). Aikaisemmin niskoittelu poliisia vastaan oli nimetty poliisilain rikkomiseksi.¹⁴³ *Niskoittelusta* rangaistaan, jos joku 1) jättää noudattamatta poliisimiehen yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi taikka tehtävän suorittamiseksi¹⁴⁴ toimivaltansa rajoissa antaman käskyn tai kiellon, 2) kieltäytyy antamasta poliisimiehelle poliisilain 2:1.1 tarkoitettuja henkilötietoja, 3) jättää noudattamatta poliisilain 2:11.1 tarkoitetun, poliisimiehen kulkuneuvon pysäyttämiseksi tai siirtämiseksi antaman selvästi havaittavan merkin tai määräyksen, 4) laiminlyö poliisilain 9:3 säädetyn avustamisvelvollisuutensa tai 5) hälyttää aiheettomasti poliisiin¹⁴⁵ taikka antamalla vääriä tietoja vaikeuttaa poliisin toimintaa. Niskoittelusta tuomitaan toissijaisuuslausekkeen¹⁴⁶ perusteella eli jos muualla lainsäädännössä ei ole ankarampaa rangaistusta, niskoittelu on ns. ”väistytävä rikos.”¹⁴⁷ Seurauksena on sakkoa tai vankeutta enintään kolme kuukautta. Niskoittelun normaalirangaistusalue on 10–30 päiväsakkoa, ja lyhyen vankeusrangaistuksen tuomitseminen on poikkeuksellista.¹⁴⁸ Vankeusrangaistusuhan säätäminen on nähty kuitenkin tarpeelliseksi, koska niskoittelusta voi aiheutua mm. ”huomattavaa haittaa myös tilanteissa, joissa voimankäyttö ei ole sallittua tai muuten mahdollista.”¹⁴⁹ Niskoittelun katsotaan olevan siten rikos, josta voi olla mahdollisesti suurehkoakin harmia, vaikka tekona se onkin toiseksi lievin RL 16:1–4 teoista. Niskoittelurikoksia on vuosittain n. 800–1000 PolStatin tilaston mukaan.¹⁵⁰

Niskoittelu kattaa siten lukuisia erilaisia tekemuotoja, joilla haitataan poliisin toimintaa. Säännöksen tarkoituksena on turvata poliisin toimintaa, koska joissakin tilanteissa poliisin

¹⁴³ HE 6/1997 vp, s. 65. Säännöstä muutettiin hallituksen esityksellä HE 222/2010 vp, mutta se ei tuottanut säännöksen sisältöön merkittäviä muutoksia muuten kuin PoL päivitettyjen viittausten osalta, ks. HE 222/2010 vp, s. 369.

¹⁴⁴ Helminen, Kuusimäki ja Rantaeskola katsovat, että säännöksen kohtaa ”tehtävän suorittamiseksi” on tulkitettava suppeasti, ks. Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, s. 202.

¹⁴⁵ HE 57/1994 vp s. 87. Niskoittelulla lienee olevan liityntä jaksossa 2.2 mainittuun *blue light sabotage* -ilmiöön.

¹⁴⁶ Ks. toissijaisuuslausekkeista jakso 4.1.

¹⁴⁷ Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, s. 202.

¹⁴⁸ Rangaistustaulukotyöryhmä 2007, s. 7.

¹⁴⁹ HE 57/1994 vp, s. 88.

¹⁵⁰ Ks. Saarela 2020, s. 23–24. PolStat on poliisin tulostietojärjestelmä.

käskyjä on syytä ”noudattaa enempää kyselemättä.”¹⁵¹ Niskoittelurikokset ilmenevät ”*passiivisena toimimattomuutena.*”¹⁵²

Säännöksen 2 kohdassa viitataan poliisilain (872/2011, PolL) 2:1.1 henkilöllisyyden selvittämiseen. Tämän säännöksen mukaan poliisilla on oikeus tehtävän suorittamiseksi saada jokaiselta tiedot mm. tämän nimestä ja henkilötunnuksesta. Poliisilla on oikeus selvittää henkilöllisyys tuntomerkkien perusteella, jos henkilö kieltäytyy tietojen antamisesta tai henkilöllisyyttä ei ole muutoin mahdollista selvittää. Poliisi voi myös tarpeen mukaan ottaa henkilön kiinni, jos henkilö kieltäytyy tietojen antamisesta tai antaa todennäköisesti virheelliset tiedot, ja kiinniotto on välttämätöntä (PolL 2:1.2 ja PolL 2:1.3). Tietojenantovelvollisuus koskee *jokaista* henkilöä, myös rikoksesta epäiltyä itsekriminointisuojausta huolimatta.¹⁵³ Jos henkilö siis kieltäytyy tietojen antamisesta, sanktiona voi olla niskoittelu poliisia vastaan. Sen sijaan, jos poliisille annetaan *väärä* henkilötieto, kyseeseen tulee RL 16:5 (565/1998) säädetty väärän henkilötiedon antaminen, jossa sanktiona on sakkoa tai vankeutta enintään 6 kk.

RL 16:4.1:n 3 kohdassa viitataan PolL 2:11.1 kulkuneuvon pysäyttämiseen ja siirtämiseen, johon poliisilla oikeus (määrätä tai siirtää), jos se on perusteltua poliisin tehtävän suorittamiseksi. RL 16:4.1:n 4 kohdassa viitataan PolL 9:3 avustamisvelvollisuuteen, johon jokaisella on velvollisuus mm. hengenvaarassa olevan kadonneen etsinnässä tai ihmishengen pelastamiseksi poliisipäällystään kuuluvan poliisimiehen määräyksestä. RL 16:4.1:n 5 kohdassa väärin tietojen antaminen on sanktioitu, jos sillä haitataan poliisin toimintaa. RL 16 luvun perusteluissa tällaisella säännöksellä mm. ”varmistetaan viranomaisille annettavien tietojen todellisuutta ja riittävyyttä.”¹⁵⁴

Niskoittelusta on tuoreena esimerkkinä ns. ”Elokapina-liike”, joka järjesti syksyllä 2020 mielenosoituksen Helsingissä. Osa mielenosoittajista hajaantui varsinaisesta kulkueesta ja teki tiesulun, osa taas kytkeytyi ketjuilla kiinni toisiinsa sekä paikalle tuotuun veneeseen. Poliisi oli aluksi neuvotellen pyrkinyt siirtämään mielenosoituksen ”asianmukaiseen paikkaan.” Mielenosoittajia oli ajoradan tukkeena noin tunnin verran, ja mielenosoituksen

¹⁵¹ Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, s. 201. Poliisilla ei ole aina mahdollisuutta perustella ja selvittää käskyjensä ja kehotustensa taustoja.

¹⁵² Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, s. 201.

¹⁵³ Launiala 2014, s. 6.

¹⁵⁴ HE 6/1997 vp, s. 51.

yhteyshenkilö ilmoitti poliisille, etteivät he tule poistumaan ajoradalta. Näin ollen poliisi antoi poistumiskäskyn¹⁵⁵, jonka yhteyshenkilö kuulutti mielenosoittajille. Poistumiskäskyn noudattamatta jättämisestä ilmoitettiin olevan seurauksena kiinniotto ja sakko niskoittelusta poliisia vastaan. Kiinniottoja tehtiinkin, mutta osa mielenosoittajista siirtyi eri kadulle ja sulki myös sen liikenteeltä. Tilanne kärjistyi lopulta niin, että poliisi käytti voimakeinona pippurisumutetta vastarinnan murtamiseksi. Yhteensä 53 henkilöä sai sakot niskoittelusta poliisia vastaan. Tapaus johti poliisin voimankäytön tutkintaan ja kanteluihin.¹⁵⁶ Tapauksessa niskoittelu suhteen täyttyi RL 16:4.1,1 ”jättää noudattamatta poliisimiehen yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi taikka tehtävän suorittamiseksi toimivaltansa rajoissa antaman käskyn tai kiellon.” Poliisi oli esimerkiksi joutunut kantamaan kadulla olevia mielenosoittajia jalkakäytävälle. Kantaminen on jaksossa 2.4 mainittua vähimmän haittan periaatteen noudattamista käytännössä.¹⁵⁷

Rikander ja Muukkonen katsoivat kuitenkin, että tapaus olisi täyttänyt pikemminkin RL 16:3 haitanteon virkamiehelle kuin RL 16:4 niskoittelun tunnusmerkistön. Tapahtumaa kuvaavilta videotallenteilta on nimittäin havaittavissa, että kun poliisit olivat kantaneet mielenosoittajia tien sivuun, heidän tilalleen tuli kadun varrelta vastaava määrä uusia mielenosoittajia tai pois kannetut mielenosoittajat palasivat takaisin samalle paikalle. Rikanderin ja Muukkosen mukaan mielenosoittajat olivat ilman väkivaltaa yrittäneet oikeudettomasti estää ja tosiasiallisesti myös estäneet poliisin virkatoimia, kuten haitantekosäännöksessä kuvataan.¹⁵⁸

Rikanderin ja Muukkosen mukaan *niskoittelu* poliisia vastaan näyttäisi liittyvän ”tilanteeseen, jossa esimerkiksi ei noudatettaisi nykyisen PolL 2:9 mukaisesti poliisin antamaa hajaantumiskäskyä.”¹⁵⁹ PolL 2:9 säädetään väkijoukon hajottamisesta, johon poliisilla on oikeus ryhtyä, jos mm. kokoontuminen vaarantaa yleistä järjestystä tai turvallisuutta tai on *esteenä liikenteelle*, kuten tapauksessa. Elokapina-tapauksessa henkilöt eivät pelkästään jättäneet noudattamasta poliisin käskyjä, vaan kuten edellä on mainittu, käskyttämisen

¹⁵⁵ Ks. paikalta poistamisen edellytyksistä Rikander – Muukkonen 2020, s. 22–23.

¹⁵⁶ Rikander – Muukkonen 2020, s. 1–3.

¹⁵⁷ Rikander – Muukkonen 2020, s. 23. Ks. myös Sinisalo 1973, s. 117.

¹⁵⁸ Rikander – Muukkonen. 2020, s. 22.

¹⁵⁹ Rikander – Muukkonen 2020, s. 17. Tapausta voi arvioida myös kokoontumisrikkomuksen kannalta (kokoontumislaki 530/1999, lain 26.1,3 §). Rikander ja Muukkonen katsovat, että kokoontumislain rikkomisen kynnys on *korkeampi* kuin niskoittelussa poliisia vastaan, ks. Rikander – Muukkonen 2020, s. 16–18. Ks. väkijoukon hajottamisen edellytyksistä Rikander – Muukkonen 2020, s. 25–26.

jälkeenkin osa mielenosoittajista siirtyi eri paikkaan haitaten liikennettä ja estäen poliisin virkatoimien toteuttamisen.

Launialan mukaan henkilöllä on velvollisuus ”sietää henkilöönsä ja omaisuuteensa kohdistuvia pakkokeinoja.” Henkilö ei esimerkiksi voi vedota itsekriminointisuojaan¹⁶⁰ poliisin puhalluskokeessa liikennevalvonnassa.¹⁶¹ Jaksossa 3.2 mainitussa tapauksessa KKO 1999:65 oli katsottu, että henkilön kieltäytyminen poliisin puhalluskokeesta ei täytä haitanteon tunnusmerkistöä. Sen sijaan on mahdollista, että kieltäytyminen puhalluskokeesta voitaisiin arvioida niskoitteluna poliisia vastaan. Puhalluskokeesta kieltäytyminen voi *Launialan* mukaan nimittäin täyttää RL 16:4.1,1 tarkoitetun poliisin ”määräyksen noudattamatta jättämisen.”¹⁶² Vaikka kieltäytyminen puhalluskokeesta voi täyttää em. rikoksen tunnusmerkistön, on puhalluttaminen kuitenkin mahdollista toteuttaa henkilön vastustuksesta huolimatta tämän ruumiilliseen koskemattomuuteen puuttumalla. Pakkokeinolain (806/2011, PKL) 8:30.1,2 mukaan verinäytteen ottaminen on osa henkilönkatsastusta, joka puolestaan on henkilöön kohdistuvaa etsintää. Henkilönkatsastuksessa tarkastetaan henkilön kehoa¹⁶³. Verinäytteen ottaminen edellyttää PKL säännöksen mukaan, että on olemassa todennäköisiä syitä epäillä henkilöä mm. rattijuopumuksesta. Lisäksi PKL 9:2 mahdollistaa ilman rikosepäilyä ratsialuontoisen kokeen suorittamisen (”puhalluskoe”), jolla voidaan todeta ”mahdollisesti” nautittu alkoholi tai huumausaine. PKL 9:1.1 todetaan nimenomaisesti, että kokeesta kieltäytymisen taikka kokeen suorittamisen turvaamisen tai luotettavan koetuloksen saamisen vuoksi voidaan toimittaa edellä mainittu henkilönkatsastus,¹⁶⁴ joka on pakkokeino. Se, täyttääkö puhalluskokeesta kieltäytyminen rikoksen tunnusmerkistön, vaikka kieltäytymisestä huolimatta toimenpide on mahdollista suorittaa pakkokeinon avulla, on epäselvää, eikä tilanteeseen ole otettu laajemmin kantaa. Toisaalta se, ettei niskoittelun soveltumista tällaisessa tilanteessa ole erikseen otettu kantaa oikeuskirjallisuudessa kuvastaa sitä, ettei sen soveltumista ole edes arvioitu mahdolliseksi.

¹⁶⁰ Itsekriminointisuojaalla tarkoitetaan oikeutta olla myötävaikuttamatta oman syyllisyytensä selvittämiseen, ks. esim. *Launiala* 2014, s. 2.

¹⁶¹ *Launiala* 2014, s. 5 ja 7. *Launialan* mukaan ”vaikka itsekriminointisuojaan kuuluu oikeus olla luovuttamatta reaalityodisteita, niin se ei estä pakkokeinojen käyttämistä.” Pakkokeinoja koskee henkilön passiivinen ”sietämisvelvollisuus.” Pakkokeinoja voidaan kohdistaa henkilön tahdosta riippumattomiin seikkoihin, jotka ”ovat olemassa rikoksesta epäillyn tahdosta riippumatta” kuten veri- ja virtsanäytteet sekä uloshengitysilma. Vaikka pakkokeinoja voidaan toteuttaa pakolla, ne eivät saa olla epäinhimillisiä tai halventavia, ks. *Launiala* 2014, s. 5–7.

¹⁶² *Launiala* 2014, s. 8–11.

¹⁶³ Fredman ym. 2020, s. 1043.

¹⁶⁴ Fredman ym. 2020, s. 1054.

Niskoittelua voi olla myös edellä esitettyjen tekemuotojen lisäksi mm. kieltäytyminen avaa-
masta poliisille lukittua ovea ja päästämistä poliisia sisään (käskyn tai kiellon noudattamatta
jättäminen).¹⁶⁵ Lisäksi ”muuta kuin henkilöllisyyttä koskeva viranomaisen erehdyttäminen”
voidaan katsoa niskoitteluksi poliisia vastaan¹⁶⁶ (antamalla vääriä tietoja vaikeuttaa poliisin
toimintaa RL 16:4.1,5).

3.4 Virkamiehen vastustaminen

RL 16:2:ssa säädetään virkamiehen vastustamisesta. Säännös on riippuvainen RL 16:1 vir-
kamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta, jota käsittelem seuraavassa kappaleessa. Virka-
miehen vastustamisesta rangaistaan, jos virkamiehen väkivaltainen vastustaminen on huo-
mioon ottaen 1) väkivallan tai uhkauksen *vähäisyys* tai 2) *muut rikokseen liittyvät seikat* 3)
kokonaisuutena arvostellen lieventävien asianhaarojen vallitessa tehty. Rangaistusseuraa-
muksena on sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta (RL 16:2). Rikosnimike kattaa
”kaikki ne menettelytavat”, jotka on kriminalisoitu RL 16:1 virkamiehen väkivaltaisen vas-
tustamisen yhteydessä¹⁶⁷. Virkamiehen vastustamisen normaalirangaistusalue on 20–60 päi-
väsakkoa. Vankeusrangaistuksen katsotaan tulevan kyseeseen vain poikkeuksellisesti.¹⁶⁸

Virkamiehen vastustaminen ei ollut alun perin hallituksen esittämä säännös, ja se puuttuu
kokonaan hallituksen esityksestä HE 6/1997 vp. Säännösehdotus lisättiin lakiin lakivalio-
kunnan aloitteesta. Valiokunta piti virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen rangaistus-
teikkoa ongelmallisena: enimmäisrangaistus oli lakivaliokunnan mielestä liian lievä ja vä-
himmäisrangaistus liian korkea. Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen jaettiin por-
rastetusti kahteen eri törkeysluokkaan, ja uusi RL 16:2 virkamiehen vastustaminen lisättiin
lakiin.¹⁶⁹

Säännöksen sisällön puolesta virkamiehen vastustaminen on lievempi kuin virkamiehen vä-
kivaltainen vastustaminen.¹⁷⁰ Kyse on virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen lievem-
mästä tekemuodosta: ”lieventävien asianhaarojen vallassa” tehty teko, kuten säännöksestä

¹⁶⁵ Viljanen 2018, s. 98.

¹⁶⁶ Viljanen 2018, s. 101–102.

¹⁶⁷ Viljanen 2018, s. 94.

¹⁶⁸ Rangaistustaulukotyryhmä 2007, s. 7.

¹⁶⁹ LaVM 3/1998 vp, s. 13.

¹⁷⁰ LaVM 3/1998 vp, s. 13–14.

ilmenee. *Viljasen* mukaan normaalisti muualla lainsäädännössä puhutaan ”kokonaisuutena arvostellen vähäisestä rikoksesta.” Se, että RL 16:2 ei ole sisällytetty sanaa ”vähäinen”, eikä rikosnimike ole ”lievä virkamiehen väkivaltainen vastustaminen”, kuvastaa *Viljasen* mukaan lainsäätäjän viestintätarkoitusta: lainsäätäjän mukaan virkamiehen väkivaltainen vastustaminen ei voi ”koskaan [--] olla rikoksena vähäinen tai lievä.”¹⁷¹ Kokonaisuutena arvioiden vähäistä virkamiehen vastustamista eivät esimerkiksi ole useat vihjailevaa väkivallan käyttöä sisältävät kirjallisesti esitetyt uhkaukset (Helsingin HO 29.11.2019 t. 19/152141). Myöskään tekijän henkilökohtaisille olosuhteille virkamieheen kohdistuvan vastustamisen taustalla lieventävänä seikkana ei anneta paljon painoarvoa. Esimerkiksi ratkaisussa Helsingin HO 9.7.2019 t. 19/130005, jossa hovioikeus ei antanut valituslupaa, vastaajan kiihtymykselle ja huolelle lapsen viemisestä turvakotiin ei annettu painoarvoa aggressiivista käyttäytymistä oikeuttavana perusteena.

Itä-Suomen hovioikeuden tapauksessa 30.10.2019 t. 19/147042 vanki P oli tuomittu alioikeudessa kolmesta eri virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta. Hovioikeus kuitenkin muutti yhden syytekohtan virkamiehen vastustamiseksi RL 16:2:n uhkauksen vähäisyyden ja kokonaisarvion vuoksi. P oli uhkaillut sanallisesti vanginvartijoita ja erityisesti vartija K:ta. K oli kokenut P:n uhkailleen häntä henkilökohtaisesti, hänen perhettään ja talonsa polttamista. Hovioikeuden mukaan epäselväksi jäi kuitenkin se, oliko P puhunut nimenomaan talon polttamisesta. Hovioikeuden mukaan P:n sanoja ei siltikään voinut *tulkita* muutoin kuin uhkaukseksi talon polttamisesta. P oli siis puhunut ”vierailusta” K:n luona ja sanonut, että ”toivottavasti K:n vakuutukset ovat kunnossa.” Hovioikeuden mukaan tämän sanallisen uhkauksen toteuttamisesta ei kuitenkaan ollut välitöntä vaaraa. Lisäksi P:n aggressiiviselle käytökselle annettiin selitystä P:n masennuslääkityksen haittavaikutuksista. Toisin kuin edellä esitetyissä tapauksissa, tekijän henkilökohtaisille olosuhteille annettiin painoarvoa rikosta lieventävänä seikkana. P tuomittiin yhteiseen 4 kk:n ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Alioikeus oli tuominnut sen sijaan 10 kk:n vankeuden.

Tapauksessa Itä-Suomen HO 10.12.2019 t. 19/154100, jossa hovioikeus ei myöntänyt valituslupaa, H:ta syytettiin virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta. H oli töninyt ja työntänyt kahta valvontaeläinlääkärinä pois oveltaan, kun nämä olivat tulleet antamaan H:lle eläinsuojeluasiaan liittyvää tiedoksiantoa. Käräjäoikeuden mukaan käytetty väkivalta oli siinä määrin vähäistä, että menettely kattoi ainoastaan virkamiehen vastustamisen. H tuomittiin yhteiseen

---

¹⁷¹ Viljanen 2018, s. 93–94. *Viljanen* kritisoi virkamiehen vastustamisen nimeä epäonnistuneeksi, ks. Viljanen 2018, s. 93.

rangaistukseen eläinsuojelurikoksen ohella 65 päiväksi ehdolliseen vankeuteen, josta virkamiehen vastustamisen osuus oli 5 päivää. H tuomittiin lisäksi kolmeksi vuodeksi eläintenpito-kieltoon. Näin ollen töniminen ja työntäminen sisältyvät virkamiehen väkivaltaiseen vastustamiseen.

Viljasen mukaan RL 16:2 säännös on ”jokseenkin itsestään selvä” väkivallan tai uhkauksen vähäisyyden ja kokonaisarvostelun kannalta. Hänen mukaansa säännöksen kohta ”muut rikokseen liittyvät seikat” jättää tuomioistuimille paljon harkintavaltaa. Viljanen katsoo, että esimerkiksi virkatoimen ”epätarkoituksenmukaisuus tai lainvastaisuus” voisi olla seikka, joka lieventäisi vastustamisen rangaistusvalintaa tai rikosnimikettä. Samoin virkamiehen oma käyttäytyminen sekä virka-asema voisivat vaikuttaa säännöksen arviointiin. Viljanen mainitsee, että esimerkiksi tuomariin kohdistuvaa väkivaltaa pidettäisiin erityisen moitittavana, jolloin RL 16:2 rikosnimikettä ei voisi soveltaa.¹⁷² Lisäksi muina rikokseen liittyvinä seikkoina voisivat kenties tulla kyseeseen tekijän henkilökohtaiset olosuhteet, kuten edellä esitetyssä tapauksessa Itä-Suomen HO 30.10.2019 t. 19/147042.

Kaiken kaikkiaan virkamiehen vastustamisen tyyppitapauksia ovat sellaiset, joissa poliisin säilöön- tai kiinniotettava henkilö ”yrittää estää virkatoimen potkaisemalla, huitomalla tai yrittämällä lyödä tai potkaista poliisia”, mutta teko on vähäisempi kuin virkamiehen väkivaltainen vastustaminen ”väkivallan voimakkuuden tai sen käytöstä seuraavien vammojen perusteella.”¹⁷³

Kokonaisuutena arvioiden vähäinen teko voi olla poliisin uhkaaminen väkivallalla suhteellisen vaarattomalla astalolla. Helsingin hovioikeuden tapauksessa 24.5.2019 t. 19/123610 henkilö S:ää oli syytetty siitä, että tämä oli uhannut käyttää väkivaltaa virkapukuista poliisia vastaan pakottaakseen poliisin jättämään tekemättä julkisen vallan käyttöä sisältävän virkatoimen tai muutoin uhannut käyttää väkivaltaa virkatoimen johdosta. S:ää epäiltiin taksinkuljettajan lievistä pahoinpitelystä ja kunnianloukkauksesta ja poliisi oli mennyt puhuttamaan S:ää hänen asunnolleen. S oli lähestynyt poliisia pitäen paistinpanna (astalo) ylhäällä lyöntiasennossa. Alioikeus totesi tuomiossaan, jonka hovioikeus piti voimassa, että oli mahdollista, ettei S tiennyt oven takana olevan poliisi. S oli luopunut uhkaamisesta, kun poliisi

¹⁷² Viljanen 2018, s. 94.

¹⁷³ Rangaistustaulukkotyöryhmä 2007, s. 7.

oli osoittanut häntä etälamauttimella ja ilmoittanut, että poliisi on paikalla.¹⁷⁴ Vaarattoman astalon tosiasialliseen käyttämiseen väkivallan keinona suhtauduttaneen eri tavalla kuin vain sillä uhkaamiseen.

Tapauksessa Turun HO 17.1.2018 t. 18/102046 poliisi oli saanut ilmoituksen, että A riehui alushoususillaan kirveen ja puukon kanssa eräällä varikkoalueella. Kun poliisit saapuivat paikalle, A hakkasi kirveellä jotakin, mutta ei lopettanut toimintaansa poliisin käskytyksestä huolimatta. A löi kirveen lautaan, josta lensi laudanpätkiä ja alkoi sitomaan narunpätkää lautaan. A:n puheesta ei saanut paljoa selvää, vaan hän oli sekavassa tilassa. Etäisyys poliisiin oli kymmenisen metriä. A saatiin poliisikoiran avulla kiinni ja hän vastusteli raudoitusta. Käräjäoikeus hylkäsi syytteen virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta katsoen, ettei poliiseihin ollut kohdistunut sanallista tai eleellistäkään uhkaa ja että A:n käytös oli ollut passiivista. Käräjäoikeus tuomitsi A:n vain toisen vahingoittamiseen soveltuvan esineen hallussapidosta (RL 41:6) 15 päiväsakkoon. Syyttäjää valitti asiasta hovioikeuteen, ja hovioikeus arvioi tapausta kokonaan toisin kuin käräjäoikeus. Poliisi oli kokenut A:n käyttäytymisen uhkaavana ja aggressiivisena niin, että koiran käyttö oli ollut tarpeen. Hovioikeus katsoi, että tilanteessa oli olemassa todellinen väkivallan uhka, eikä sitä ollut pidettävä vähäisenä. Teon katsottiin täyttävän virkamiehen vastustamisen, sillä A oli heilunut kirveen kanssa vain lautaan lyödessään, eikä ollut lähestynyt poliisia kirves kädessään. Hovioikeuden mukaan A:n tarkoitus oli vahingoittaa lähinnä itseään. A:n kiinnioton vastustus ei ollut sellaista, että se täyttäisi virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen tunnusmerkistön. A tuomittiin yhteiseen rangaistukseen RL 16:2 ja RL 41:6 rikkomisesta 80 päiväsakkoon. Tuomiosta on luettavissa se, että kirveen tai muun vastaavan teräaseen hallussapito ja sekavan aggressiivinen käytös muodostavat potentiaalisen uhan virkamieheen kohdistuvalle väkivallalle, vaikka konkreettista uhkaa poliisille ei koituisikaan ja vastustelu olisi vähäistä. Tällaista toimintaa ei ole pidettävä vähäpätöisenä, vaan virkamiehen vastustamisen tunnusmerkistön täyttävänä.

3.5 Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen

Rikoslain 16:1 säädetään virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta. Teosta tuomitaan vankeutta vähintään 4 kuukautta ja enintään 4 vuotta (RL 16:1.2). Virkamiehen väkivaltaista

---

¹⁷⁴ Vrt. tapaukseen Helsingin HO 9.7.2019 t. 19/130005, jossa vastaaja yritti lyödä poliisia tuolilla. Vastaaja tuomittiin virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta. Tapauksessa vastaajaan jouduttiin tosiasiallisesti käyttämään etälamautinta, eikä vastaaja ollut voinut erehtyä siitä, että virkamies oli poliisi.

vastustamista on 1) väkivallan käyttäminen tai väkivallan käyttämisellä uhkaaminen, jonka tarkoituksena on pakottaa virkamies tekemään tai jättämään tekemättä julkisen vallan käyttöä sisältävän virkatoimen, 2) muuten väkivallan käyttäminen tai sillä uhkaaminen sellaisen virkatoimen johdosta sitä suorittavaa virkamiestä vastaan tai 3) väkivallan käyttäminen virkamiestä tai häneen RL 15:10.2 tarkoitetussa suhteessa olevaa henkilöä vastaan virkatoimen kostamiseksi (RL 16:1.1). Muunkaltainen ”kuin väkivaltaa tai sen uhkaa käyttävä virkamiehen vastustaminen” on hallituksen esityksen mukaan virkamiehen vastustamista.¹⁷⁵ Rangaistavaa on siis kolmenlainen toiminta: 1) väkivallan tai sen uhan käyttäminen virkatoimeen pakottamistarkoituksessa, 2) väkivallan tai sen uhan käyttäminen muutoin virkatoimen johdosta tai 3) väkivallan käyttäminen kostotarkoituksessa virkamiestä tai tämän läheistä kohtaan.

Säännöksen 1 kohdassa julkisen vallan käyttöä sisältävällä virkatoimella viitataan sellaiseen virkatoimeen, ”joka kuuluu pakottamisen kohteeksi joutuvan virkamiehen tehtäväpiiriin.” Tämä eroaa toimivallasta: säännöksen soveltamisen kannalta ei ole merkitystä, onko pakotetulla virkamiehellä tosiasiallinen toimivalta virkatoimen tekemiseen. Jos virkatoimella ei kuitenkaan ole minkäänlaista yhteyttä pakotetun virkamiehen tehtäviin, ja johon virkamies ei ryhtyisi edes pakottamisesta huolimatta, RL 16:1 ei sovelleta. Jos virkatoimi kuitenkin kuuluu virkamiehen tehtäviin, ei ole merkitystä sillä, ”noudattaako vai rikkooko toimi tai laiminlyönti, johon virkamiestä pakotetaan” virkamiehen virkavelvollisuuksia tai että onko toimi edes järkevä tai tarkoituksenmukainen. HE:n mukaan näillä seikoilla voi silti olla merkitystä teon moitittavuuden arvioinnissa.¹⁷⁶ Sen sijaan, jos virkatoimi, johon virkamiestä pakotetaan, on ”selvästi laiton”, voi virkamiehen toimea vastaan käyttää RL 4:4 (515/2003) säädettyä hätävarjelua, eikä teon kohteeksi joutunutta tuomita virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta puolustautumisen vuoksi. Tämä soveltuu myös RL 16:1.1,2 kohdalle.¹⁷⁷

Hallituksen esityksessä todetaan, että termi ”julkisen vallan käyttäminen” on osin tulkinnanvarainen, ja käsite voi vaihdella eri yhteyksissä. Julkisen vallan käyttö on moninaista: esimerkiksi lainkäyttö, esitutkinta, rangaistusten täytäntöönpano, ulosotto ja hallintomenettelyyn liittyvät toimet, joilla puututaan toisten etuihin, oikeuksiin ja velvollisuuksiin. Huomionarvoista on se, että julkisen vallan käyttämisellä tarkoitetaan myös *tosiasiallista julkisen*

---

¹⁷⁵ HE 6/1997 vp, s. 56.

¹⁷⁶ HE 6/1997 vp, s. 59.

¹⁷⁷ HE 6/1997 vp, s. 60 ja 62.

vallan käyttöä, jossa on mahdollisuus puuttua toisen etuihin, oikeuksiin tai velvollisuuksiin, jota on esim. verotarkastus. Poliisin toiminta on yleensä tosiasiallista julkisen vallan käyttöä, esimerkiksi liikennevalvontaa. Hallituksen esityksessä todetaan, että on ”jopa ilmeistä, että virkamiehen väkivaltaista vastustamista koskevan säännöksen merkitys painottuu enemmän mainitunkaltaiseen tosiasiallisen julkisen vallan käytön turvaamiseen ja viranomaisten tekemien päätösten toteuttamistoimien varmistamiseen kuin viranomaisten päätöksenteon ja sen valmistelun suojaamiseen sinänsä. Hallituksen esityksestä on johdettavissa täten ajatus, että etenkin tosiasiallinen julkisen vallan käyttö tarvitsee suojaa RL 16:1 säännöksen kautta. Silti kaikki viranomaisen toiminta ei ole julkisen vallan käyttämistä, kuten virkatehtäviin kuuluvan kirjallisen esityksen laatiminen tai viranomaisten keskinäinen vapaamuotoinen keskustelu taikka poliisin virka-auton ajaminen (*”tosiasiallinen toiminta viranhoidossa”*). Samoin esimerkiksi potilaan hoitaminen sairaalassa sekä opetustehtävät ovat tosiasiallista toimintaa viranhoidossa.¹⁷⁸

Tapauksessa Itä-Suomen HO 3.10.2018 t. 18/141433 valituksen kohteena hovioikeudessa oli RL 16:1.1,1 julkisen vallan käytön käsitteen sisältö. Lisäksi arvioitiin sitä, täyttikö A:n menettely virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen vai laittoman uhkauksen tunnusmerkistön. A oli uhannut puhelimitse kaupungin sosiaalitoimen palvelusihteeriä B:tä sekä johtavaa sosiaalityöntekijä C:tä tekemään tiettyjä maksusuoritteita A:n välitystilille. A oli uhannut B:tä tappamisella sekä C:tä perheineen tappamisella ja talon polttamisella. Käräjäoikeus oli tuominnut A:n kahdesta virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta. Edellä jaksossa 3.1 on käsitelty RL 40:11 virkamiehen käsitettä. Hovioikeus totesi, että ko. pykälän 5 kohdan mukaan julkista valtaa käyttäviä henkilö on sellainen, jonka a) tehtäviin lain tai asetuksen nojalla kuuluu antaa toista velvoittava määräys tai päättää toisen edusta, oikeudesta tai velvollisuudesta taikka joka lain tai asetuksen nojalla tehtävässään tosiasiallisesti puuttuu toisen etuun tai oikeuteen, sekä b) sellainen jonka lain tai asetuksen nojalla taikka viranomaiselta lain tai asetuksen nojalla saadun toimeksiannon perusteella kuuluu osallistua a kohdassa tarkoitettun päätöksen valmisteluun tekemällä päätösesitys tai -ehdotus, laatimalla selvitys tai suunnitelma, ottamalla näyte tai suorittamalla tarkastus taikka muulla vastaavalla tavalla. Hovioikeus viittasi ratkaisuun KKO 2008:78, jossa lääkemääräyksen antamista tai uusimista ei katsottu julkisen vallan käyttämiseksi, koska kyseisenkaltaisessa tilanteessa on yleensä potilaan omasta päätöksestä haakeutua hoitoon. Hovioikeus totesi, että julkiselle vallalle on tyypillistä yksipuolinen toisen oikeusasemasta määrääminen. Käsillä olevassa tapauksessa A oli valtuuttanut sosiaalitoimen hoitamaan etuusasioitaan Kelan kanssa ja hakemaan puolestaan perustoimeentulotuen

---

¹⁷⁸ HE 6/1997 vp, s. 60–61.

välitystililleen. Hovioikeus katsoi, että välitystiliasiakkuus oli perustunut A:n omaan tahtoon, eikä valtuutus ollut peruuttamaton. Hovioikeuden mukaan ”välitystilin hoitamista ei voida luonnehtia sellaiseksi yksipuoliseksi määräämiseksi asiakkaan oikeuksista tai eduista mitä julkisen vallan käytöllä tarkoitetaan.” Lisäksi hovioikeus totesi, ettei välitystilitoimintaa säädellä laissa. RL 16:1 virkamiehen väkivaltainen vastustaminen ei siten täyttynyt. Näin ollen A tuomittiin kahdesta laittomasta uhkauksesta 3 kuukauden ehdolliseen vankeuteen.¹⁷⁹

RL 16:1 säännöksen 1 kohdassa edellytetään, että virkamies pakottamisen uhkana ”tekee tai jättää” tekemättä julkista valtaa sisältävän virkatoimen. Teon rangaistavuus ei kuitenkaan riipu siitä, että virkatoimi tehdään tai jätetään tekemättä eli että se olisi kyetty estämään. Hallituksen esityksen mukaan ”rikos on toteutunut siinä vaiheessa, kun mainitussa tarkoituksessa käytetään väkivaltaa tai uhataan käyttää sitä.”¹⁸⁰ Muulla kuin väkivallalla uhkaaminen – esimerkiksi rikosilmoituksen tekemisellä uhkailu – ei ole virkamiehen väkivaltaista vastustamista¹⁸¹. Uhkaamista ei ole kuitenkaan määritelty lain esitöissä.¹⁸² *Uhkauksella* tarkoitetaan yleensä mielikuvan herättämistä toisessa henkilössä häntä uhkaavasta pahasta. Uhkauksen tulee saattaa uhattu siihen käsitykseen, että uhkaaja on tosissaan, ja uhkausta arvioidaan uhatun näkökulmasta.¹⁸³ Uhkailu on jo itsessään henkisen väkivallan käyttämistä.¹⁸⁴ Väkivallan käyttäminen tai uhkaaminen ovat keino teosta erillisen päämäärän saavuttamiseksi.¹⁸⁵ Säännöksen 1 kohdassa teon rangaistavuus toteutuu suoraan *jo* väkivallan käyttämisen tai väkivallan käyttämisellä uhkaamisen johdosta. Huomionarvoista on se, ettei virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen yritystä ole säädetty erikseen rangaistavaksi¹⁸⁶.

Tapauksessa Turku HO 28.8.2019 t. 19/136299, jossa hovioikeus ei myöntänyt valituslupaa, A oli syytteen mukaan uhannut sekä puhelimesta että paikan päällä erään kunnan sosiaalivirkailijaa sekä kunnanjohtajaa tappamisella. A:n käytös kunnantoimistossa oli aggressiivista ja

¹⁷⁹ Tapauksessa alioikeus oli tuominnut A:n kahdesta virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta luottaen asianomistajien omaan näkemykseen siitä, että he olivat viranhaltijoita ja että A:n välitystilin hoitaminen liittyi heidän toimintaansa virkamiehinä. Käräjäoikeus oli tuominnut ehdollista vankeutta 7 kuukautta.

¹⁸⁰ HE 6/1997 vp, s. 59–61.

¹⁸¹ Viljanen 2018, s. 87.

¹⁸² Lakanen 1999, s. 26.

¹⁸³ Viljanen 2018, s. 84. Esimerkiksi tapauksessa Helsingin HO 29.11.2019 t. 19/152141 vastaaja oli teititellyt asianomistajaa, mikä oli käräjäoikeuden mukaan omiaan lisäämään kirjoituksen sävyn uhkaavuutta henkilökohtaisuuden vuoksi samassa yhteydessä mainitun kirveen lisäksi. Käräjäoikeus katsoi, että vastaaja oli ”nimenomaan tarkoittanut kirjoituksen henkilökohtaiseksi” teitittelemällä.

¹⁸⁴ Mieli, kohta mielenterveys > vaikeat elämäntilanteet > väkivalta.

¹⁸⁵ Lakanen 1999, s. 42.

¹⁸⁶ Viljanen 2018, s. 85. Viljanen mukaan ei ole merkitystä, onko väkivalta jäänyt yrityksen tasolle, koska virkamiehen väkivaltaisessa vastustamisessa sekä väkivallan käyttäminen että sillä uhkaaminen ovat yhtä lailla rangaistavia.

vihamielistä, ja hän oli tehostanut sanallista uhkaustaan huitomalla käsiään kunnanjohtajan ja sihteerin kasvojen edessä. A:n tarkoituksena oli pakottaa virkamies myöntämään hänelle toimeentulotuki samalle päivälle, mutta sosiaalisihteerin ei suostunut tähän A:n puutteellisen hakemuksen vuoksi. Sihteerin oli hakenut lähestymiskieltoa A:ta kohtaan pelon vuoksi. A tuomittiin virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta 80 päivän vankeuteen, joka muutettiin 80 tunniksi yhdyskuntapalvelua. Tuomiota ei erikseen perusteltu, sillä se oli annettu kansliassa.

Tapauksessa Itä-Suomen HO 30.10.2019 t. 19/147042 P oli vankilan eristysosastolla aamupalaa jaettaessa heittänyt aamupalakuppinsa vartija E:n viereen seinään. Tämän jälkeen P oli heittänyt juuri täyttämänsä 1,5 litran vesipullon päin E:tä, joka oli onnistunut väistämään osuman. P:n tuomio virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta pysyi voimassa. Edellä esitetyn mukaan virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen yritystä ei ole säädetty rangaistavaksi. Vaikka P ei onnistunut teossaan, sillä ei ole rikosoikeudellisesti merkitystä RL 16:1:n toteutumisen kannalta. Käräjäoikeuden mukaan P:n oli täytynyt käsittää, että hänen heittäämänsä esineet olisivat voineet osua E:hen.

Tapauksessa Turun HO 30.1.2018 t. 18/104134, jossa valitus peruttiin hovioikeudessa, arvioitiin mm. sitä, oliko vastaaja luonut poliiseille mielikuvan väkivallalla uhkaamisesta, ja oliko vastaaja ymmärtänyt toimintansa olevan väkivallalla uhkaamista. Vastaaja C oli ollut baarissa ase mukanaan ja osoitellut sillä baarissa ollutta henkilöä täyttäen laittoman uhkauksen tunnusmerkistön. C:n mukaan hän kantoi asetta vain omaksi turvakseen. C:stä oli tehty ilmoitus hätäkeskukseen ja poliisi löysi hänet Tampereen Keskustorilta. Poliisit olivat alkaneet käskyttää C:tä, joka ei totellut. Poliisit eivät saaneet häneen keskusteluyhteyttä. C:n käsi oli käynyt välillä taskussa. Vasta viidennen poliisin saavuttua paikalle C oli laskenut aseensa tolpanokkaan, mutta siltikin liikkunut kerran aseensa suuntaan käskytyksestä huolimatta. C oli vielä putkassa uhannut poliiseja epäsuorasti ja kysellyt heidän nimiään. Käräjäoikeus totesi aiemmin esitettyyn oikeuskirjallisuuteen viitaten, että ”uhkauksen tulee olla omiaan saattamaan uhattu siihen käsitykseen, että uhkaaja on vakavissaan”, ja että asia arvioidaan uhatun henkilön näkökannalta. Käräjäoikeus katsoi, että C:n oli täytynyt ymmärtää, että poliisit olivat kokeneet hänen toimintansa uhkaavana (ei keskusteluyhteyttä, aggressiivinen ja hermostunut käytös, käskyjen noudattamisesta kieltäytyminen, levoton liikkuminen ja käsien laittaminen taskuun sekä sanallinen tokaisu tilanteen ”loppuun asti katsomisesta”, tilanteen kesto usean minuutin ajan, viiden poliisin läsnäolo ja aggressiivisuuden jatkuminen kiinnioton jälkeenkin) ja että poliisit olivat pitäneet C:n aseenkäyttöä mahdollisena. Poliisien näkökulmasta tilanteessa oli todellinen aseellinen väkivallan uhka. Käräjäoikeuden mukaan ”uhkaa ei poista se, että uhkaajan sanalliset ilmaukset ovat epäsuoria, kun tekijä samalla kieltäytyy luovuttamasta asetta.” C tuomittiin virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta yhteiseen rangaistukseen laittomasta

uhkauksesta ja ampuma-aserikoksesta (RL 41:1.1) 7 kk ehdottomaan vankeuteen. Tuomio osoittaa uhkauksen vakavuuden arvioimisen uhatun kannalta.

Vaasan hovioikeuden tapauksessa 6.5.2019 t. 19/119759, jossa vastaajan valitus hylättiin, O oli tuomittu virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta, laittomasta uhkauksesta ja toisen vahingoittamiseen soveltuvan esineen (RL 41:6) hallussapidosta 4 kk ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Poliisi oli saanut ilmoituksen, että henkilö kokeilee autojen ovia. Partio tavoitti poliisille tutun pyöräilevän O:n, jota kehoitettiin pysähtymään kahteen kertaan, mutta tämä jatkoi silti matkaansa. Kun hänet saatiin kiinni, hän ei suostunut ottamaan reppua pois selästään. O jouduttiin raudoittamaan vastustuksen takia. Säilöönototarkastuksessa O uhkaili poliisi T:tä tappamisella tehostaen uhkausta sanomalla, että hän oli kertaalleen istunut tuomiota tapon yrityksestä. Käräjäoikeuden mukaan oli jäänyt näyttämättä, että uhkaukset olisi kohdistettu toiseen poliisiin tai poliisien läheisiin, kuten syyttäjä oli väittänyt. Käräjäoikeuden mukaan uhkaukset oli esitetty pakottamaan viranomaiset jättämään tekemättä kiinniotto ja tarkastus (virkatointi) tai muutoin virkatointien johdosta poliisia vastaan. Sille, ettei T kokenut uhkauksia vakavina, ei annettu merkitystä.

Toisessa Vaasan hovioikeuden tapauksessa 20.8.2019 t. 19/134746, jossa valituslupaa ei myönnetty, S oli tuomittu virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta muiden rikosten ohella 7 kk ehdottomaan vankeusrangaistukseen aikaisempi jäännösrangaistus huomioiden. S oli esittääkseen kiinnioton tai kiinnioton johdosta harannut poliisi T:tä vastaan sekä uhannut, että etsii T:n myöhemmin käsiinsä ja ampuu jousen tämän pään läpi. Harvinaisesti vastaaja oli myöntänyt teon ja pyytänyt tekoa jälkikäteen poliisilta anteeksi, ja poliisi oli antanut teon anteeksi.

Tapauksessa Turku HO 22.11.2018 t. 18/151645, jossa vastaajalle ei myönnetty valituslupaa, P oli syytteen mukaan uhannut väkivallalla kahta sosiaalityöntekijää Q:ta ja R:ää sosiaalitoimistossa tapahtuneessa etukäteen sovitussa yhteistapaamisessa. Paikalla oli ollut myös kolme muuta henkilöä. P oli hermostunut tapaamisen asiasisällöstä ja esittänyt sanallisia uhkauksia. P oli sanonut, että voi tappaa Q:n ja R:n hakkaamalla näiden päitä seinään, sen jälkeen, kun sosiaalityöntekijät olivat ilmoittaneet tapaamisen päättämisestä P:n käytöksen vuoksi. Sanallisten uhkauksien ohella P oli siirtänyt tuolinsa lähemmäs sosiaalityöntekijöitä. P poistui huoneesta palaten kuitenkin uudelleen aggressiivisena. R pakeni huoneesta turvaoven kautta. P siirsi tuolinsa oven eteen estäen Q:n ulospääsyn huoneesta samalla lähestyen Q:ta. Lopulta paikalla ollut henkilö meni tilanteesta väliin. Vielä poistuessaan sosiaalitoimistosta P oli esittänyt sanallisia uhkauksia siitä, ettei ”asia jää tähän” ja että hän tulee kavereidensa kanssa tappamaan konetuliaseilla Q:n ja R:n. Molemmille sosiaalityöntekijöille oli aiheutunut

psykkisiä seurauksia. Käräjäoikeus tuomitsi P:n syytteen mukaisesti virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta yhteiseen rangaistukseen pahoinpitelyn kanssa 8 kk vankeuteen.

RL 16:1 säännöksen 2 kohdassa on kriminalisoitu muunlainen väkivalta tai sillä uhkailu virkatoimen johdosta eli tietystä syytä virkatointia suorittavaa vastaan. Teon on ”osuttava ajallisesti yhteen virkatoimen kanssa”, ja sen sanamuodon mukaan väkivallan tai sen uhan tulisi kohdistua suoraan virkatointia suorittavaan virkamieheen – sei kehenkään muuhun tai mihinkään välineeseen. Hallituksen esityksessä tätä ei ole kuitenkaan tarkennettu.¹⁸⁷ Esityksen mukaan 2 kohdan tavallisin tilanne on sellainen, jossa poliisi ottaa kiinni päihtyneen ja tämä ryhtyy lyömään tai potkimaan poliisia tai uhkaa väkivallan käyttämisellä.¹⁸⁸ *Viljanen* kuitenkin kritisoi teonkuvausta katsoen, että toiminnan tarkoituksena on nimenomaan yleensä estää poliisin virkatoimen toteuttaminen.¹⁸⁹ 2-kohdassa väkivaltaa tai uhkausta käytetään ”sellaisenaan” eli tekijällä ei ole erillistä päämäärää teon taustalla¹⁹⁰ toisin kuin säännöksen 1-kohdassa.

Säännöksen 3 kohdassa virkamieheen kohdistuvan väkivallan taustalla on kosto. Säännöksessä mainitaan suoraan vain väkivallan käyttäminen, ei sillä uhkaaminen kuten 1 ja 2 kohdissa. Jälkikäteisellä väkivallalla uhkaaminen ei ole virkamiehen väkivaltaista vastustamista, esimerkiksi jos joku esimerkiksi uhkaa pahoinpitelevänsä poliisin virkatoimen jälkeen, kuten jäljempänä käsiteltävässä tapauksessa Turku HO 1.10.2018 t. 18/141403. Hallituksen esityksen mukaan viranomaisilla tulee kuitenkin olla myös suoja virkatoimen jälkeen tapahtuvalta väkivallalta. Kostajana voi olla muukin henkilö kuin henkilö, joka on varsinaisesti ollut tekemisissä viranomaisen kanssa, esimerkiksi sukulainen tai kostamiseen erikseen palkattu henkilö. Virkamiehen virkasuhteen tulee olla kostohetkellä edelleen voimassa. Kostaminen voi kohdistua myös muuhunkin henkilöön kuin alkuperäiseen virkamieheen, esimerkiksi virkamiehen esihenkilöön tai kolleegaan.¹⁹¹ Säännöksessä viitataan suoraan RL

¹⁸⁷ *Viljanen* 2018, s. 89. *Viljanen* mukaan tekijänä on yleensä virkatoimen kohteeksi joutunut henkilö, mutta on mahdollista, että tekijä on myös joku muu, jolloin kyse on virkatoimesta johtuvasta kostosta virkatoimen aikana, jos poliisi esimerkiksi pidättää rikoksesta epäillyn kaksikon ja toinen henkilöistä ryhtyy käyttämään väkivaltaa kostoksi toisen henkilön raudoittamisesta.

¹⁸⁸ HE 6/1997 vp, s. 61.

¹⁸⁹ *Viljanen* 2018, s. 89. *Viljanen* katsoo, että RL 16:1.1,2 keskeisin tarkoitus on helpottaa syyttäjän työtä, kun syyttäjän ei tarvitse näyttää toteen, että tekijän tarkoituksena oli pakottaa virkamies tekemään tai jättämään tekemättä jokin virkatoimi.

¹⁹⁰ *Lakanen* 1999, s. 42.

¹⁹¹ HE 6/1997 vp, s. 62; *Viljanen* 2018, s. 91. *Viljanen* kritisoi sitä, että hallituksen esityksessä ei ole millään tavalla perusteltu sitä, että jälkikäteinen väkivallalla *uhkaaminen* ei ole virkamiehen väkivaltaista

15:10.2 (563/1998), jossa mainitaan mm. nykyinen tai entinen aviopuoliso, nykyinen avopuoliso, sisarus tai muu vastaavanlaiseen pari-tai sukulaisuussuhteeseen rinnastuva läheinen suhde. Virkatoimi voidaan siis kostaa kohdistamalla väkivaltaa mm. virkamiehen puolisoon. Sen sijaan 3 kohdan teko ei lähtökohtaisesti voi kohdistua muuhun kuin virkamieheen eli esimerkiksi virkamiehen käyttämiin välineisiin, mutta Viljasen mukaan ei olisi olemassa esitettyä sanamuodon mukaista tulkintaa laajemmalle tulkinnalle. Jos joku siis kostaa virkatoimen jälkikäteen esimerkiksi tappamalla poliisikoiran, kyse ei liene RL 16:1.1,3 virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta. Viljasen mukaan on epäselvää, kattaako virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen väkivaltateko henkistä väkivaltaa. Hänen mukaansa kuitenkin 3 kohdan osalla *henkinen väkivalta voi tulla kyseeseen*.¹⁹²

Virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen suhteellisen ankara rangaistusasteikko lisää *Sinisolon* mukaan poliisin oikeussuojaa.¹⁹³ *Viljasen* mukaan virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen rangaistusasteikko on yhtenäinen useiden törkeiden rikosnimikkeiden, kuten RL 28:2 törkeän varkauden ja RL 36:2 törkeän petoksen kanssa, ja se kuvastaa vakavaa suhtautumista virkamiehen väkivaltaiseen vastustamiseen.¹⁹⁴ Vaikka virkamiehen väkivaltaisen vastustaminen rangaistusasteikko vankeutta 4 kk – 4 vuotta onkin ankara, rikoksen normaallirangaistusalue on vankeutta 4-10 kuukautta.¹⁹⁵ Se, onko väkivallan käyttäminen tosiasiallisesti toteutunut vai onko teko jäänyt uhkauksen tasolle, vaikuttaa rangaistuksen mittaamiseen.¹⁹⁶ Lisäksi *Lakasen* mukaan teon kohdistuessa useampaan kuin yhteen virkamieheen, tulisi se olla rangaistusta ankaroittava tekijä. Vallitsevan tulkinnan mukaan teko täyttää vain yhden virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen, vaikka uhreina olisi useampia virkamiehiä.¹⁹⁷ Virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen arvioinnissa noudatetaan lisäksi ”*yhden virkatoimen sääntöä*.” Tämä tarkoittaa sitä, että jos virkamiehen vastustamiseen kuuluvat teot tapahtuvat saman virkatoimen yhteydessä, niiden katsotaan täyttävän yhden virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen.¹⁹⁸

---

vastustamista, ks. Viljanen 2018, s. 90 ja Turku HO 1.10.2018 t. 18/141403. Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen ei tule kyseeseen kostona, jos koston motiivina on virkamiehen läheisen tekemä toimi, ja tämä läheinen ei ole virkamies ja kosto kohdistuu virkamieheen, ks. Viljanen 2018, s. 91.

¹⁹² Viljanen 2018, s. 86 ja 91.

¹⁹³ Sinisalo 1973, s. 159.

¹⁹⁴ Viljanen 2018, s. 94.

¹⁹⁵ Rangaistustaulukkotyöryhmä 2007, s. 7. *Lakasen* mukaan alemmissa oikeuksissa 46 % tuomittiin ehdolliseen rangaistukseen ja 27 % ehdottomaan rangaistukseen, ks. Lakanen 1999, s. 119.

¹⁹⁶ Viljanen 2018, s. 85.

¹⁹⁷ Lakanen 1999, s. 122.

¹⁹⁸ Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, s. 198.

Tapauksessa Turku HO 1.10.2018 t. 18/141403 syyte virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta hylättiin, kun D oli lähettänyt sähköpostitse esittämänsä uhkaukset usea kuukausi E:n virkatoimen jälkeen.

Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen ja virkamiehen vastustaminen on tilastoitu yhteisesti lukemin Tilastokeskuksen rikos- ja pakkokeinotilastoissa. Vuonna 2019 tekoja oli yhteensä 1 963, vuonna 2018 yhteensä 1 895, vuonna 2017 yhteensä 1 723 ja vuonna 2016 yhteensä 1 883 sekä 2015 yhteensä 1 717.¹⁹⁹ Määrien voi sanoa olevan vuosittain hienoisessa kasvussa.²⁰⁰ Jos lukuja vertaa aikaisempiin vuosikymmeniin, kasvu on selkeää. Esimerkiksi vuonna 1970 virkamiehen väkivaltaisia vastustamisia on ollut ”vain” 870 kappaletta²⁰¹.

Virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen soveltamisala on laaja ja se kattaa useita erilaisia tekoja²⁰² eri motiiveista lähtien: lakivaliokunnan mukaan ”kyse voi olla juopuneen harmittomasta huitomisesta tai kostamistarkoituksessa käytetystä voimakkaasta väkivallasta.”²⁰³ Väkivalta kohdistuu usein virkamiehen terveyteen tai turvallisuuteen.²⁰⁴ Esimerkiksi tapauksessa KKO 1999:102 A tuomittiin virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta, koska hän oli yrittänyt tartuttaa poliiseihin HI-viruksen. Tavallisia virkamiehen väkivaltaisia vastustamistilanteita ovat kuitenkin humalaisen säilöön- tai kiinniotettavan henkilön poliisiin kohdistama lyöminen nyrkillä, pureminen, raapiminen ja potkiminen, joiden tarkoituksena on yrittää estää poliisin virkatoimi. Väkivallalla uhkaaminen (ampumisella tai räjäyttämällä uhkaaminen) on niin ikään myös tyypillistä.²⁰⁵ Suurin osa virkamiehen kohtaamasta väkivallasta suuntautuu poliisiin: osuus on 40–60 %. Kuten jo jaksossa 2 on todettu, suuri osa virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen kohteiksi joutuneista henkilöistä on sellaisia virkamiehiä, joiden työhön kuuluu yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpito.²⁰⁶ Tällaisissa tehtävissä väkivallan mahdollisuus on todellinen, jos väkivallantekijä ei noudata viranomaisen työnsä puolesta antamia määräyksiä.

Tapauksessa Turku HO 15.6.2018 t. 18/126546 poliisi oli saanut ilmoituksen F:n vahingollisesta ja uhkaavasta käytöksestä. Kun poliisi oli lähestynyt käskyttäen F:ää pudottamaan

¹⁹⁹ Tilastokeskus 2020, s. 5.

²⁰⁰ Vuonna 2014 tekoja oli 1 704 ja vuonna 2013 1 682, ks. Tilastokeskus 2018, s. 24.

²⁰¹ Lakanen 1999, s. 133.

²⁰² HE 6/1997 vp, s. 59.

²⁰³ LaVM 3/1998 vp, s. 13.

²⁰⁴ HE 6/1997 vp, s. 61.

²⁰⁵ Rangaistustaulukkotyöryhmä 2007, s. 7.

²⁰⁶ HE 6/1997 vp, s. 58–59.

reppunsa, tämä oli syytteen mukaan kieltäytynyt, mutta pudottanutkin reppunsa hyökäten samalla kohti konstaapeli G:tä kädet kohotettuina lyöntiasentoon. Konstaapeli H oli saanut kiinni F:stä, jolle laitettiin käsi- ja jalkaraudat. Poliisiautossa F oli potkinut autoa ajon aikana ja poliisiasemalla autosta poistettaessa yrittänyt vielä potkaista poliiseja. Kiinniotossa hän oli myös sanallisesti uhannut poliiseja tappamisella. F myönsi menettelynsä katsoen sen kuitenkin virkamiehen vastustamiseksi virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen sijaan. Käräjäoikeus katsoi teon olevan virkamiehen väkivaltaista vastustamista, sillä jos poliisi ei olisi ”kyennyt saamaan F:ää hallintaansa olisi kiinniottotilanteessa väkivallan uhka ollut välitön.” F:n käytös oli myös aggressiivista. F:lle tuomittiin yhteisenä rangaistuksena ehdollista vankeutta 10 kk 15 pv. F ei valittanut hovioikeuteen, vaan käräjäoikeuden tuomio jäi pysyväksi.

Mitä voimakkaampaa virkamiestä vastaan käytetty väkivalta on, sitä ankarampi rangaistus teosta tuleekin tuomita.²⁰⁷ Myös väkivallanteiden määrälle voidaan antaa merkitystä.²⁰⁸ Yleensä väkivaltaa käyttää jonkin virkatoimen kohteeksi joutunut henkilö.²⁰⁹ Jos käytettävä voima suuntautuu virkamiestä *kohti*, kyse on aktiivisesta virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta erona haitantekoon.²¹⁰ Väkivalta tai uhkaaminen voi suuntautua myös ulkopuoliseen henkilöön, kuten sattumalta paikalla olevaan henkilöön täyttäen RL 16:1 tunnusmerkistön, jos toiminnan tarkoituksena on ollut estää virkatoimi.²¹¹

Tapauksessa KKO 1977 II 66 aseistautunut henkilö oli uhannut tappaa kolme hänen kanssaan samassa huoneistossa olevaa ihmistä, jos poliisi yrittäisi tulla sisään asuntoon. Uhkauksen tarkoituksena pakottaa poliisit jättämään tekemättä virkatoimi.

Rovaniemen hovioikeuden tapauksessa 31.8.2018 t. 18/135818 siviiliasuinen poliisi mennyt ottamaan kiinni eräälle kioskille etsintäkuulutetun K:n – joka oli poliisille ennestään tuttu – ja ilmoittanut tälle, että hänet on otettu kiinni ja hänen tulisi lähteä poliisin mukaan kuulusteluun. Tämän seurauksena K oli huitonut poliisi L:ää kohti, tarttunut tähän kiinni ja paininut tämän kanssa. L oli käyttänyt tilanteessa OC-sumutinta. K lähti juoksemaan pakoon. Hovioikeus katsoi em. perusteella, ettei teko ollut kokonaisuutena arvostellen lieventävien asianhaarojen

²⁰⁷ Rangaistustaulukotyöryhmä 2007, s. 7.

²⁰⁸ Helsingin HO 29.8.2019 t. 19/135833-tapauksessa, jossa hovioikeus ei myöntänyt valituslupaa, A tuomittiin virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta 6 kuukauden vankeuteen. Käräjäoikeus totesi, että teon moitittavuutta lisäsi se, että väkivallanteoja oli useita.

²⁰⁹ Viljanen 2018, s. 88.

²¹⁰ Viljanen 2018, s. 95. Ks. haitanteosta jaksossa 3.3 käsitelty tapaus Helsingin HO 19.2.2019 t. 19/107127, joka oli rajatapaus haitanteon ja virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen välillä.

²¹¹ HE 6/1997 vp, s. 61.

vallitessa tehty, mitä virkamiehen vastustamista koskeva säännös RL 16:2 edellyttäisi. K tuomittiin ehdolliseen 5 kk rangaistukseen virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta.²¹² Näin olleen *huitominen, kiinni tarttuminen ja painiminen* täyttävät virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen tunnusmerkistön.

Tapauksessa Vaasa HO 29.8.2019 t. 19/136545, jossa hovioikeus ei myöntänyt vastaajalle valituslupaa, G tuomittiin virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta, koska hän oli vastustellut kiinniotta. G oli otettu kiinni häiriökäyttäytymisen vuoksi, ja kuljetuksen aikana hän oli käyttäytynyt aggressiivisesti, jonka takia poliisiauto piti pysäyttää. G ei totellut poliisin rauhoittumiskäskyä, vaan hänet jouduttiin ottamaan autosta ulos ja kaatamaan maahan. Maassa olleessa hän oli jatkanut vastustelua, jolloin hänet jouduttiin vielä käsiraudoittamaan. Taluttaessa takaisin autoon G oli alkanut potkimaan kohti poliiseja. Hänelle jouduttiin laittamaan jalkoihin nippusiteet, kun hänet oli kaadettu toistamiseen maahan. Putkassa käsirautoja ja nippusiteitä avattaessa G oli yrittänyt lyödä ja potkia poliiseja ja putkan vartijaa. Hänet jouduttiin jälleen kaatamaan maahan ja lattialla viruessaankin hän oli yrittänyt potkia poliiseja ja vartijaa sekä rimpuillut vastaan. Poliisit käskyttivät G:tä useaan otteeseen ja varoittivat tätä sähkölamauttimen käytöstä ilman mitään vaikutusta. G rauhoittui vasta kun sähkölamautinta jouduttiin tosiasiallisesti käyttämään kaksi kertaa. G oli myöntänyt menettelynsä, mutta katsoi sen täyttävän vain virkamiehen vastustamisen sillä perusteella, että hänen olleessaan kiinniotettuna hänen mahdollisuutensa vaikuttaa virkatoimeen olivat vähäiset. Käräjäoikeuden mukaan teko täytti kuitenkin virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen tunnusmerkistön, koska 1) vastaajaan kohdistuneet voimatoimet ja koko tilanteen kärjistyminen olivat aiheutuneet *vastaajan omasta toiminnasta*, 2) väkivalta tai sillä uhkaaminen oli tapahtunut *useassa tilanteessa* yhteensä neljään otteeseen, 3) väkivalta ja sillä uhkaaminen oli *kohdistunut useaa virkamieheen* ja 4) ”vastaaja oli rauhoittunut vasta, kun häneen oli käytetty *sähkölamautinta, mikä osoittaa vastaajan sitkeää ja määrätietoista vastustamistahtoa*. G tuomittiin yhteiseen rangaistukseen virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta ja eräistä muista rikoksista 4 kk ehdottomaan vankeuteen.

Virkamiehen väkivaltaisessa vastustamisessa väkivalta on ”*aktiivista* toimintaa, joka *välittömästi tai välillisesti* kohdistuu virkamiehen henkilöön.” Haitanteossahan väkivalta on ns. passiivista eli mm. vastaan haraamista ja porraskaiteisiin tarttumista. Jos passiivista vastustamista kuitenkin tehostetaan väkivallalla uhkaamisella, kyse on virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta. Jos joku riitaantuu täysin virantoimitukseen kuulumattomista syistä

---

²¹² Tapauksessa ei kyetty esittämään luotettavaa näyttöä K:n lyöntirytyksestä L:ää kohti. Lisäksi hylättiin syyte pahoinpitelystä, jossa poliisi L:n väitettiin lyöneen nyrkillä K:ta ja käyttäneen näin ylimitoitettuja voimakeinoja kiinnioton yhteydessä.

virkaatehtävissä olevan virkamiehen kanssa ja alkaa käyttämään väkivaltaa, kyse ei ole virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta, vaan tällöin sovelletaan jotakin muuta rikosnimikettä.²¹³

Hallituksen esityksessä on todettu, että tulkinnanvaraisessa tilanteessa tekoa tulisi pitää virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen sijaan virkamiehen vastustamisena.²¹⁴ Lisäksi, jos vastustamisessa käytetään *ampuma-tai teräasetta* tai muuta vastaavaa asetta, sitä ankarammin teko tulisi arvioida rangaistuksen suhteen. Sama koskee myös sitä, jos teosta aiheutuu tavallista vakavampia vammoja.²¹⁵ Väkivallan *luonne ja vakavuus* vaikuttavat siis virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta tuomittavan rangaistuksen mittaamiseen.²¹⁶

Esimerkiksi tapauksessa Helsingin HO 29.8.2019 t. 19/135833 (R 19/1414) A tuomittiin 6 kk vankeuteen virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta. Alioikeuden (jonka tuomioon hovioikeus ei myöntänyt valituslupaa) mukaan oli sattumanvaraista A:n kannalta, ettei poliiseille B ja C aiheutunut vammoja. A ei ollut suostunut lähtemään poliisien mukaan kotoaan aggressiivisen käyttäytymisen vuoksi, joten poliisit joutuivat ottamaan A:ta käsistä kiinni kuljettaakseen tämän partioautoon. A yritti lyödä B:tä nyrkillä päähän, mutta B onnistui väistämään iskun ja otti A:sta hallintaotteen. A jatkoi silti vastarintaa, jolloin A ja B kaatuivat eteiseen. A jatkoi edelleen riuhtomista ja yritti lyödä C:tä epäonnistuen. Tämän jälkeen A otti B:tä rinnuksista kiinni, jolloin C joutui käyttämään etälamautinta. A jatkoi siltikin vastarintaa pitäen B:tä edelleen voimakkaasti rinnuksista kiinni. Väkivalta oli näin ollen lyömisen yrittämistä ja rinnuksista tarttumista sekä riuhtomista. Väkivallan voimakkuudesta kertoo se, että A:n vastustus jatkui, tekoja oli useita ja A jouduttiin taltuttamaan etälamauttimella. Kyse oli hyvin aktiivisesta vastarinnasta ja yrityksestä estää virkatoimi. Käräjäoikeus antoi merkitystä sille, että A vastusti kahta poliisia, vastustamistekoja oli monta ja vammojen syntymättä jääminen oli sattumanvaraista.

Tapauksessa Itä-Suomen HO 22.1.2019 t. 19/102721, jossa valitus peruttiin hovioikeudessa, K oli lukuisten muiden rikosnimikkeiden ohella syytteen mukaan käyttänyt tai ”vähintäänkin uhannut käyttää” väkivaltaa pakottaakseen poliisit jättämään tekemättä julkisen vallan käyttöä sisältävän virkatoimen. K oli aiheuttanut häiriötä moottoripyöräkerhon tiloissa, josta hänet oli poistettu pahoinpitelemällä ulos. K:lla oli hallussaan ase, ja poliisi oli käskyttänyt K:ta

²¹³ HE 6/1997 vp, s. 61–62.

²¹⁴ HE 6/1997 vp, s. 63–64.

²¹⁵ Rangaistustaulukkotyöryhmä 2007, s. 7.

²¹⁶ HE 6/1997 vp, s. 61.

antautumaan ja luovuttamaan aseensa poliisille. Poliiseja oli yhteensä seitsemän paikalla. K oli silti ampunut useita laukauksia haulikolla kohti kerhorakennusta, osoittaen haulikolla kohti poliisia. Kahden poliisin partio oli tilanteessa 10–20 metrin etäisyydellä K:sta. Kun K oli huomannut poliisin, oli hän jatkanut ampumista kerhotaloa kohden estääkseen kiinniottonsa. K ei antautunut, vaan lähti ajamaan poliisia pakoon, ja hänet pysäytti lopulta paikalle tuotu poliisin piikkimatto. Piikkimatosta huolimatta K oli jatkanut ajoaan vielä yli kolme kilometriä. Pysähtyessään hän ei edelleenkään noudattanut poliisin käskytystä. K saatiin taltutettua poliisikoiran ja käsirautojen avulla. K oli käsirautoja laitettaessa vastustellut pitäen maassa maatessaan käsiään kehonsa alla ja käsiään vääntelemällä yrittänyt estää raudoituksen. K:ta syytettiin toissijaisesti RL 16:4 niskoittelusta poliisia vastaan. Käräjäoikeus totesi K:n toiminnan täyttävän virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen, koska teossa oli ollut koko ajan läsnä ”todellinen väkivallan uhka” ja teossa oli käytetty ampuma-asetta. Väkivalta oli siten luonteeltaan vaarallista ja vakavaa. Painoarvoa annettiin myös sille, että K oli jatkanut ampumista useista käskytyksistä huolimatta ja hänen taltuttamiseksi tarvittiin piikkimattoja ja poliisikoiraa. Käräjäoikeus totesi, että ”lainkohta ei edellytä, että väkivaltaa tai sen uhkaa käytetään *virkamiehiä kohtaan*. Teko täytyy, jos tekijä käyttää väkivaltaa tai sen uhkaa pakottaakseen virkamiehen tekemään tai jättämään tekemättä virkatoimen.” Käräjäoikeus käytti sanamuodonmukaista tulkintaa tapauksessa ja totesi K:n syyllistyneen virkamiehen väkivaltaiseen vastustamiseen. K:n ampuminen oli tosiasiallisesti kohdistunut kerhotilan seiniin ja sisällä kerhotalossa oli useita ihmisiä K:n tietäen tämän: ”teko on [--] väkivallan käyttämistä sisätiloissa olevia ihmisiä kohtaan.” Väkivalta oli ensisijaisesti kohdistunut muihin henkilöihin kuin poliisiin, mutta kuten edellä on kuvattu, ulkopuolisiin kohdistuva väkivalta tai väkivallan uhka voi täyttää virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen tunnusmerkistön, jos sen tarkoituksena on ollut estää virkatoimi. K:lle tuomittiin yhteisenä rangaistuksena ehdollista vankeutta 1 v 5 kk sekä yhdyskuntapalvelua 30 tuntia. Rangaistus oli siten suhteellisen ankara K:n tekoihin nähden.

Tapauksessa Itä-Suomen HO 21.11.2018 t. 18/150878 L oli usuttanut koiransa poliisin kimppuun sekä osoittanut poliisia rynnäkökivääriä muistuttavalla ”replica-aseella.” L oli kertonut hankkineensa aseet poliisia varten ja että ne läpäisisivät poliisin suojarusteet. Käräjäoikeus katsoi, että L:n aggressiivinen käytös aseella osoittamisen lisäksi on lisännyt tilanteen todellista uhkaa ja vaaraa täyttäen RL 16:1 tunnusmerkistön.²¹⁷

²¹⁷ Käräjäoikeus oli tuominnut L:n yhteiseen rangaistukseen virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta ja huumausainerikoksesta (RL 50:1) 6 kuukauden valvontarangaistukseen. Hovioikeus palautti jutun kuitenkin poikkeuksellisesti käräjäoikeuden käsiteltäväksi, koska käräjäoikeus ei ollut asiassa päätösvaltaisen. Jutun oli ratkaissut käräjänotaari, vaikka tuomioistuinharjoittelusta annetun lain (674/2016) 16 §:n 1 momentin 5 kohdan mukaan hänellä ei ollut siihen oikeutta. Käräjänotaari voi ratkaista jutun mm., jos rikoksen rangaistusmaksimi on enintään kaksi vuotta vankeutta, mutta RL 16:1 teossa rangaistusmaksimi on vankeutta neljä vuotta.

Tapauksessa Helsingin HO 9.7.2019 t. 19/130005 vastaaja oli nostanut tuolin ilmaan lyödäkseen sillä poliisia. Tilanteesta ei ollut aiheutunut vahinkoja, eikä vastarinta jatkunut enää etälamauttimen käytön jälkeen. Käräjäoikeuden mukaan kyse oli ”rikoslajityypissään jonkin verran tavanomaista vähemmän moitittavaksi arvioitavasta menettelystä”, ja vastaaja tuomittiin 5 kuukauden ehdolliseen vankeuteen virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta.

Tapauksessa Vaasa HO 25.9.2018 t. 18/139899, jossa hovioikeus ei muuttanut jutun aineellista lopputulosta, H oli uhannut poliisia puukolla. Poliisi oli saanut ilmoituksen H:n riehumisesta asunnossaan ja mennyt paikalle. H oli ollut lukitussa huoneessaan petauspatjan alla piilossa. Poliisi oli ilmoittanut olevansa paikalla, jolloin H oli tullut esiin patjan alta puukko kädessään ja ilmoittanut lyövänsä puukolla, jos joku tulee sisään huoneeseen, joten poliisi joutui perääntymään. H ei luopunut puukosta useista käskytyksistä huolimatta ja hän huitoi puukolla myös ovenraosta ilmoittaen lyövänsä poliisia kasvoihin, jos poliisi tulee huoneeseen. H oli näin yrittänyt estää poliisia toteuttamasta virkatointaan. Poliisi oli yrittänyt käyttää tuloksetta etälamautinta ja OC-sumutetta ovenraosta. Lopulta toinen poliisi onnistui lyömään H:ta teleskooppipatukalla käsivarteeseen, niin että puukko tippui tämän kädestä. Kun poliisit astuivat huoneeseen, oli H tarttunut puukkoon uudelleen. Poliisi sai kaadettua H:n lattialle ja otteen tämän oikeasta kädestä. Toinen poliisi piteli vasemmasta kädestä, mutta H oli saanut siirrettyä puukon vasempaan käteen pitäen puukkoa vain muutaman sentin päässä toisen poliisin kyljestä. Käräjäoikeuden mukaan näyttöä kylkeen osumisesta tai jäljistä poliisin vaatteissa ei ollut. Kun H saatiin rauhoitettua, hän oli jatkanut vastustamista ja uhkaillut poliisia sanallisesti putkaan viemiseen saakka. H tuomittiin 1 v 2 kk ehdolliseen vankeuteen ja valvontaan virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta. Vastustaminen oli ollut sinnikästä, käytössä oli potentiaalisesti vaarallinen teräase, jota oli käytetty lähietäisyydeltä, ja poliisi oli joutunut käyttämään useita voimakeinoja H:n taltuttamiseksi, mikä puoltaa pitkäkestoista rangaistuksen määräämistä. Syyttäjän valitusta yhdyskuntapalvelun lisäämistä rangaistukseen hovioikeudessa ei kuitenkaan hyväksytty.

Terveysten ja turvallisuuden lisäksi väkivalta voi kohdistua virkamiehen *vapauteen*, esimerkiksi lukitsemalla virkamies johonkin tilaan. Väkivaltaa on myös ajoneuvon ohjaaminen päin liikennettä valvovia viranomaisia.²¹⁸

Tapauksessa Helsingin HO 1.3.2019 t. 19/109373, jossa oikeus hylkäsi vastaajan valitusluvan. Vastaaja P oli takaa-ajotilanteessa ohjannut ajoneuvonsa kiihdyttäen kohti vastaantulevaa poliisiautoa. Poliisit joutuivat väistämään tien sivuun välttääkseen yhteentörmäyksen. Näin ollen

---

²¹⁸ HE 6/1997 vp, s. 61.

P pakotti poliisit luopumaan virkatoimesta (takaa-ajo). Käräjäoikeuden mukaan P:n ajonopeus huomioon ottaen poliisit olisivat mitä todennäköisemmin loukkaantuneet törmäyksessä. P tuomittiin virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta yhteiseen rangaistukseen muiden rikosten ohella. Hänelle tuomittiin 70 päivää ehdotonta vankeutta aiempi tuomio huomioon ottaen rikoskonkurrenssin vuoksi.

Rovaniemen hovioikeuden tapauksessa 6.9.2018 t. 18/136742, jossa hovioikeus ei myöntänyt vastaajalle valituslupaa, vastaaja P oli ajanut moottoripyörällä ohi poliisin puhallusratsian. P ei ollut havaittuaan poliisin pysähtymismerkin noudattanut sitä, vaan oli ensin hidastanut vauhtiaan ja sitten kiihdyttänyt ylinopeutta kohti poliiseja, jotka joutuivat väistämään. P:n nopeus oli noin 70 km/h, kun alueen nopeus oli 40 km/h. P tuomittiin yhteiseen rangaistukseen virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta, liikenne rikoksista ja huumausaineen käyttörikoksesta ehdottomaan 8 kk vankeuteen.

Virkamiehen kohdistuvaa välillistä väkivaltaa on esimerkiksi poliisikoiraan tai poliisiautoon kohdistettu väkivalta tai ilkivalta. Väkivaltaa voidaan käyttää myös välillisesti jonkin esineen tai välikappaleen, esimerkiksi koiran avulla, kuten jo edellä mainitussa tapauksessa Itä-Suomen HO 21.11.2018 t. 18/150878. *Viljasen* mukaan RL 16:1 tunnusmerkistön kannalta on ratkaisevaa se, ”vaikuttaako tai voiko käytetty väkivalta tai uhkaus vaikuttaa edes välillisesti virkamiehen virkatoimen suorittamiseen.”²¹⁹

Tapauksessa KKO 1977 II 55 henkilö oli ampunut poliisikoiraa ja pakottanut näin häntä takaa-ajaneen poliisin luopumaan virkatehtävästä. Tekijä tuomittiin virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta.

Väkivallalla uhkailua voi olla myös muutoin kuin kasvokkain tapahtuva uhkailu. Uhkaus voidaan nimittäin ilmaista suullisen uhkauksen lisäksi mm. puhelimessa, sähköpostitse, tekstiviestillä tai kirjeitse, kunhan uhkaus jollain tavalla *tulee uhattavan tietoon*.²²⁰ Kuten edellä on mainittu, RL 16:1 esitöiden mukaan väkivalta tai sillä uhkaaminen on aktiivista toimintaa, joka välittömästi tai välillisesti kohdistuu virkamiehen henkilöön.²²¹

²¹⁹ HE 6/1997 vp, s. 61; Viljanen 2018, s. 87–88.

²²⁰ Viljanen 2018, s. 84.

²²¹ HE 6/1997 vp, s. 61.

Tapauksessa Helsingin HO 29.11.2019 t. 19/152141 A oli syyttäjän mukaan uhannut neljää asianomistajaa vakavalla väkivallalla pääasiassa kirjeitse saadakseen vaatimuksensa hyväksytyksi (pakottaakseen tekemään julkisen vallan käyttöä sisältävän virkatoimen). Asianomistajat olivat tuolloin sosiaalitoimen tehtävänä olleen toimeentulotuen muutoksenhaun esittelijöitä, ja A oli sisällyttänyt uhkaukset muutoksenhakukirjelmiinsä ja hakemuksiinsa. A oli myös esittänyt tappouhkauksen puhelimesta yhdelle työntekijälle sekä suullisesti paikan päällä. A:n menettelyä ei voitu pitää kokonaisuutena arvioiden lieventävien asiainhaarojen vallitessa tehtyinä (RL 16:3 mukaisena). A oli tiennyt, kuka hänen hakemuksensa käsittelee, eikä tekoja tehty ”hetken mielijohteesta.” Hovioikeus muutti käräjäoikeuden yhteistä tuomiota neljästä virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta rikosprosessin keston vuoksi (prosessi oli venynyt kolmella vuodella). Käräjäoikeus oli tuominnut ehdollista vankeutta 10 kk 15 pv, jota hovioikeus piti aiheellisena. Hovioikeus muutti tuomion esitutkinnan keston vuoksi 8 kk 15 päivän ehdolliseksi vankeudeksi.²²²

Turun hovioikeuden tapauksessa Turku HO 2.1.2018 t. 18/100153 O oli lähettänyt useita viestejä tullin rikostutkija P:n työpuhelimeen. O oli ärsyyntynyt tavaroidensa takavarikoinnista. O:n lähettämissä viesteissä luki mm., että hän on tappanut ulkomailla 20 ihmistä ja ettei O voi taata P:n henkilökohtaista turvallisuutta. Lisäksi viesteissä oli suoranainen uhkaus P:n tappamisesta, ja alatyylisiä haukkumista sekä uhkaus P:n työpaikan pommittamisesta. Tullissa oli nostettu varautumistasoa pommiuhan vuoksi. Käräjäoikeus otti 5 kk ehdollisessa vankeustuomiossa huomioon teon vakavuuden, viestien lukumäärän ja sen, että viestejä oli lähetetty myös iltaiikaan asianomistajan puhelimeen. O:n valituksessa hovioikeuteen tämä vetosi mm. siihen, että virkamiehen tulee ”virkansa puolesta sietää erilaisia tunteenpurkauksia tilanteissa, joissa virkamiestä ei henkilökohtaisesti kohdata.” Hovioikeus ei muuttanut aikaisempaa tuomiota. Väkivallalla uhkaaminen oli tapauksessa selvä.

Tapauksessa Turku HO 10.6.2019 t. 19/126579, jossa vastaajalle ei myönnetty valituslupaa, syyte virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta hylättiin. X oli soittanut poliisilaitokselle ja sanonut, että poliisin tutkija F:n pitää lopettaa kehotusten lähettäminen hänelle. F oli tutkijana asiassa, jossa X oli epäiltynä ja hän oli yrittänyt tavoittaa X:ää kuulustelua varten. X uhkasi, että F saa kunnolla selkäänsä, jos hän näkee F:n. F sai kuulla tämän uhkauksen kollegoiltaan eli se ei tullut suoraan hänelle tiedoksi. F ei kokenut uhkausta mitenkään erityisellä tavalla siten, että se olisi vaikuttanut hänen virkatoimiinsa ja ettei hän ottanut uhkausta tosissaan. Tästä syystä käräjäoikeus katsoi, ettei RL 16:1 tunnusmerkistö täyttynyt. Käräjäoikeuden

²²² Käräjäoikeuden mukaan ”ottaen huomioon, etteivät rikokset ole rangaistuksen pituuteen nähden olleet objektiivisesti arvioiden *niin vakavia*, vankeusrangaistus voidaan määrätä ehdollisena.”

mukaan se tulkitsi F:n todistajainkertomusta siten, ettei X:n uhkausta ollut esitetty tosissaan: ”med andra ord uppfattar tingsrättens Fs vittnesmål att det X sagt inte värt att ta på allvar.” X tuomittiin virkamiehen vastustamisesta 5 kk vankeuteen, joka muutettiin 150 tunnin yhdyskuntapalveluksi.

3.6 Tahallisuus

Rikossäännöksillä suojataan välillisesti erilaisia *oikeushyviä* eli suojelukohteita (yhteiskunnassa tärkeinä pidettyjä arvoja), sillä säännösten avulla tehostetaan erityyppisiä käyttäytymisnormeja. Kaikilla rikosnormeilla on takanaan jonkinlainen suojelukohde. Normin rikkomisen seurauksena on sanktio – muutoin kyse ei ole rikosoikeudellisesta normista. Rikokset luokitellaan yleisesti teko-, vaarantamis- ja seurausrikoksiin²²³, ja ne toimivat lähtökohtana tahallisuuden kohteen arvioinnissa.²²⁴ Rikoksen edellytykset taasen jaetaan perinteisessä luokittelussa 1) tunnusmerkistön mukaisuuteen sisältäen eri rikosten tunnusmerkistöt sekä rikosvastuun yleiset edellytykset²²⁵, 2) oikeudenvastaisuuteen²²⁶ ja 3) syyllisyyteen. Näiden perusteella voidaan ottaa kantaa siihen, onko henkilö syyllistynyt syytteen mukaiseen menettelyyn.²²⁷

Tapani, Tolvanen ja Hyttinen jakavat rikoksen rakenteen kuitenkin erityisen kaksipuolaisen mallin mukaan 1) vastuuperusteisiin ja 2) vastuuvapausperusteisiin. Vastuuperusteilla he tarkoittavat tunnusmerkistön mukaisuutta, johon sisältyvät tahallisuus ja tuottamus sekä teko, syy-yhteys ja vaara. Vastuuvapausperusteita ovat sen sijaan oikeuttamisperusteet, anteeksiantoperusteet, voimakeinojen käyttö, yleinen kiinniotto-oikeus ja itseapu. Syyntakeettomuus ja itsekriminointisuoja ovat vielä erillisiä aspekteja tässä mallissa.²²⁸

²²³ Tekorikoksissa rikosoikeudellinen vastuu aiheutuu suoraan rikoksen mahdollisista seurauksista tai vaarasta huolimatta – teko on siis itsessään moitittava, ks. *Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019*, s. 245 ja 247.

²²⁴ *Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019*, s. 8, 87 ja 287; *Melander 2016*, kohta 1.1 ja 2.2. Oikeushyvät on johdettu erilaisista perus- ja ihmisoikeuksista, ks. *Melander 2016*, kohta 2.2.

²²⁵ Tunnusmerkistön mukaisuuteen kuuluvat teko, syy-yhteys, tahallisuus ja tuottamus, ks. *Frände 2012*, s. 9 ja *Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019*, s. 8.

²²⁶ Joissain tilanteissa lähtökohtaisesti kielletty teko onkin sallittu, joten oikeudenvastaisuudella tarkoitetaan siis sitä, että teko on kielletty, ks. *Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019*, s. 3.

²²⁷ *Frände 2012*, s. 8–10.

²²⁸ Ks. *Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019*, s. 3–8.

Rikoslaisissa oleviin tekoihin sisältyy oletus niiden tahallisuudesta, ellei muuta ole erikseen säädetty erikseen.²²⁹ Tuottamuksellisesta teosta²³⁰ rangaistaan lähtökohtaisesti vain, jos siitä on nimenomainen maininta rikossäännöksessä. Tahallisuudella on liittynyt moraalifilosofiaan ja yhteiskunnallisesti moitittavaan käyttäytymiseen. Rikosoikeudellisessa mielessä tahallisuus sisältää sekä tiedollisen eli *kognitiivisen puolen* että ”tahtoelementin”, jota kutsutaan ”*voluntatiiviseksi elementiksi*.” Tiedollinen puoli eli tietoisuus sisältyy kaikkiin tahallisuuden asteisiin, mutta voluntatiivinen puoli sisältyy vain tarkoitustahallisuuteen.²³¹ Tahallisuuden ei *Fränden* mukaan tarvitse ”kattaa syyllisyyteen kuuluvia seikkoja.”²³² Syyllisyydessä otetaan kantaa tekijän menettelyn moitittavuuteen. Syyllisyyteen liittyvät mm. rikosoikeudellinen vastuuikä (RL 3:4.1) ja syyntakeisuus (RL 3:4.2). Tahallisuuden kannalta ei ole siis olennaista, että tekijä on mm. tietoinen omasta iästään. Samoin tekijän tunteilla ei ole merkitystä.²³³

Tahallisuudessa arvioidaan sitä, mitä tekijä on teon hetkellä ”mieltänyt ja tahtonut.”²³⁴ Kyse on tahdon, tiedon ja asennoitumisen arvioinnista.²³⁵ Jotta tahallisuus tulee kyseeseen, teon tulee olla sillä tavoin ”tahdottu”, että lain esitöiden mukaan esimerkiksi ”ei-vapaaehtoiset teot”, kuten refleksiliikkeet on suljettu tahallisuuden ulkopuolelle.²³⁶ Jos joku esimerkiksi pelastaa toisen auton alle jäämiseltä työntämällä henkilön refleksinomaisesti sivuun, ei henkilöä voitane tuomita pahoinpitelyrikoksesta.

Tapanin, Tolvasen ja Hyttisen mukaan rikosoikeudessa vallitsee niin kutsuttu *peittämissperiaate*. Sen mukaan tahallisuuden on katettava ”*koko oikeudenvastainen teko* eli 1) teonhetkiset olosuhteet ja 2) teon seuraukset. Tahallisuuden tulee kattaa tiedollisesti kaikki relevantit tosiseikat, jotka edellyttävät rikostunnusmerkistön täyttymistä. Koska peittämissperiaatteessa erotellaan teonhetkiset olosuhteet ja seuraukset, tahallisuus jaetaan useampaan eri asteeseen sen suhteen, ”onko tahallisuuden kohteena seuraustunnusmerkki vai muu

²²⁹ HE 6/1997 vp, s. 62 ja 66.

²³⁰ Tuottamukseen eli huolimattomuuteen ei liity tietoista päätöstä kriminalisoidun teon tekemisestä, ks. *Frände* 2012, s. 109.

²³¹ *Tapani – Tolvanen – Hyttinen* 2019, s. 263–264; HE 44/2002 vp, s. 72; *Melander* 2016, kohta 6.5.

²³² *Frände* 2012, s. 108. Aikaisemmin tahallisuus ja tuottamus ovat kuuluneet syyllisyyden alaisuuteen, ks. *Tapani – Tolvanen – Hyttinen* 2019, s. 4.

²³³ *Frände* 2012, s. 10, 108 ja 111.

²³⁴ *Kallio* 2015, s. 211.

²³⁵ HE 44/2002 vp, s. 72.

²³⁶ HE 44/2002 vp, s. 72. Refleksiliikkeet ja muut vastaavat eivät ole hallituksen esityksen mukaan vapaaehtoisia ja kontrolloituja, jotta ne olisivat tahallisena arvioitavia tekoja.

tunnusmerkki.”²³⁷ Tällä muulla tunnusmerkillä tarkoitetaan *olosuhdetahallisuutta*.²³⁸ Rikoslaisissa säädetään suoraan ainoastaan seuraustahallisuudesta,²³⁹ joten olosuhdetahallisuudessa korkeimman oikeuden ennakkopäätöksillä on keskeinen asema.²⁴⁰

Seuraustahallisuudessa tekijän teon ja seurauksen välillä on oltava syy-yhteys.²⁴¹ Seuraustahallisuuteen asteisiin kuuluvat 1) tarkoitustahallisuus (*dolus determinatus*), 2) varmuustahallisuus (*dolus directus*) ja 3) todennäköisyystahallisuus (*dolus eventualis*). Olosuhdetahallisuudessa on mahdollista soveltaa vain varmuus- ja todennäköisyystahallisuutta siitä syystä, että joissakin rikostunnusmerkistöissä jotkin ”rikosoikeudellisesti relevantit tosiseikat” ovat joko olemassa tai eivät. Tekijä ei voi siis vaikuttaa seikan olemassaoloon tai ”tarkoittaa” niitä. Tekijä voi olla vain enemmän tai vähemmän varma seikan olemassaolosta.²⁴² Tekijä ei voi asettaa näitä seikkoja ”toimintansa päämääräksi.”²⁴³ Tekijän tulee olla ”riittävän tietoinen relevanteista tosiasiallisista ja oikeudellisista olosuhteista.” Tahallisuus liittyy siten sellaiseen seikkaan, joka on olemassa jo teon aikana.²⁴⁴ Myös RL 16:1 virkamiehen väkivaltainen vastustaminen edellyttää toteutuakseen tahallisuutta.²⁴⁵ Näillä kolmella tahallisuuden laadun asteella on *Kallion* mukaan käytännön merkitystä rangaistuksen mittaamisessa. Rikosvastuun kannalta tunnusmerkistö voi joka tapauksessa toteutua millä tahansa tahallisuuden asteella.²⁴⁶ Silti nykyään suurin osa rikoksista liittyy olosuhdetahallisuuteen eli niistä ”puuttuu seurauslementti.”²⁴⁷

²³⁷ Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 264–265; HE 44/2002 vp, s. 73. Ks. myös Melander 2016, kohta 6.5. Tahallisuus kattaa siten tunnusmerkistön muut elementit tai tunnusmerkit kuin seurauksen, ks. Kallio 2015, s. 212–213. Peittämisperiaatteesta johtuen rikoksen tekijän tulee käsittää se, ettei hänen tekoonsa liity oikeutamisperustetta, mikä tekisi teon hyväksytyksi, ks. Frände 2012, s. 108.

²³⁸ Lakanen 1999, s. 101. Seuraustahallisuudessa seuraus on jotakin, jolla on ”syy”, syyn ja seurauksen välillä on ”luonnonlain kaltainen kausaliteetti”, ja maailma on erilainen seurauksen syntymisen jälkeen kuin ennen seurauksen aiheuttamista, ks. Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 286.

²³⁹ Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 285 ja 290. Olosuhdetahallisuutta arvioidaan oikeuskäytännössä. Lainsäätäjä ei ole halunnut kirjata lakiin olosuhdetahallisuutta sen vuoksi, että olosuhdetahallisuuden arviointi todennäköisyyksien kautta soveltuisi huonosti talousrikoksiin (”olosuhteiden mieltäminen varsin todennäköiseksi” tahallisuuden perustana). Olosuhdetahallisuutta arvioidaan kuitenkin oikeuskäytännössä juuri todennäköisyyden kautta, ks. Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 289–291.

²⁴⁰ Frände 2012, s. 107.

²⁴¹ Melander 2016, kohta 6.5.

²⁴² Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 264–265. Tahallisuuden kohteena on se ”asiantila, joka toteuttaa” tunnusmerkistön. Tahallisuuden kohteena ei ole niin ikään rikostunnusmerkistöön mahdollisesti sisältyvä ”tosiseikkojen kuvaus”, vaan ”tunnusmerkistön toteuttava seikka”, ks. Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 264. Tekorikoksia arvioidaan juuri olosuhdetahallisuuden kautta, koska teko on itsessään jo moitittava ja kriminaalisoitu ilman seurauksen aiheutumistakin, ks. Kallio 2015, s. 212.

²⁴³ HE 44/2002 vp, s. 72.

²⁴⁴ Kallio 2015, s. 213. Ks. myös Frände 2012, s. 110.

²⁴⁵ HE 6/1997 vp, s. 62.

²⁴⁶ Kallio 2015, s. 212.

²⁴⁷ Frände 2012, s. 110.

Tarkoitustahallisuudella (dolus determinatus) tarkoitetaan RL 3:6 (515/2003) mukaan sitä, että tekijä on tarkoittanut aiheuttaa tunnusmerkistöön sisältyvän seurauksen. Säännöstä ei voida soveltaa sellaisenaan rikoksen muihin elementteihin.²⁴⁸ Tarkoitus on lain esitöiden mukaan se syy, jonka vuoksi teko tehtiin. Tarkoitustahallisuudessa on kyse tahallisuuden ylimmästä asteesta. Tekijän nimenomaisena tarkoituksena on aiheuttaa teollaan seuraus, tekijällä on tietty päämäärä. Näin ollen tekijällä on vahva voluntatiivinen puoli teossaan. Tarkoitustahallisuudessa ei ole merkitystä sillä, kuinka todennäköiseksi tekijä on arvioinut aiheuttamansa seurauksen mahdollisuuden. Seurauksen aiheutuminen tulee olla kuitenkin jollain tasolla mahdollista eli ei täysin poissuljettua. Tapani – Tolvanen – Hyttisen mukaan käytännössä tarkoitustahallisuuden osoittamiselle on kuitenkin korkea kynnyks.²⁴⁹ RL 16:1.1,1 osalta tekijän nimenomaisena tarkoituksena on pakottaa viranomaisesta tekemään tai jättämään tekemättä julkisen vallan käyttöä sisältävä virkatoimi. Tekijän toiminnan taustalla on tämän päämäärän saavuttaminen, ja kyse on juuri tarkoitustahallisuudesta.²⁵⁰ Kuten edellä on mainittu, teon arvioinnin kannalta ei ole kuitenkaan merkitystä sillä, onko ko. virkatoimi onnistuttu tekemään tai jättämään tekemättä pakottamisen vuoksi²⁵¹.

Varmuustahallisuudessa (dolus directus) tekijä on aiheuttanut tunnusmerkistössä edellytetyt seurauksen tahallaan, jos hän on pitänyt seurauksen aiheutumista varmana tai jos tekijä on pitänyt sitä tarkoittamaansa seuraukseen varmasti liittyvänä (RL 3:6). Tekijä ei varmuustahallisuudessa varsinaisesti pyri seurauksen aiheuttamiseen, mutta käsittää, että ”rikosoikeudellisesti relevantti oheisseuraus” liittyy jollakin tasolla tekijän tavoittelemaan päämäärään.²⁵² Tekijä ”sulkee mielestään mahdollisuuden tunnusmerkistön täyttymättä jättämisestä.”²⁵³ Tekijällä on teon motiivina jokin varsinainen päämäärä, joka on ”luvallinen tai luvaton, ja tämän suhteen kyse on dolus determinatus -tahallisuudesta.”²⁵⁴ Seuraus voi olla ”päämäärän saavuttamisen suoranainen edellytys” tai ”siitä aiheutuva sivuseuraus.”

---

²⁴⁸ Frände 2012, s. 106.

²⁴⁹ Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 265–266 ja 269; Lakanen 1999, s. 101; HE 44/2002 vp, s. 72 ja 85.

²⁵⁰ Viljanen 2018, s. 88.

²⁵¹ HE 6/1997 vp, s. 61.

²⁵² Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 275. Varmuustahallisuuteen kuuluvat ns. ”välttämättömät keinot eli välitavoitteet”, ks. Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 276.

²⁵³ HE 44/2002 vp, s. 86.

²⁵⁴ HE 44/2002 vp, s. 72.

Varmuustahallisuuteen ei Lakasen mukaan liity ”tahtomomenttia.”²⁵⁵ Tahallisuus kattaa tässä myös ”ei-tarkoitettujen teon seuraukset.”²⁵⁶

Todennäköisyystahallisuudessa (dolus eventualis) tekijä on aiheuttanut seurauksen tahallaan, jos hän on pitänyt seurauksen aiheutumista varsin todennäköisenä (RL 3:6). Tekijä ei tavoittele seurauksen aiheuttamista, eikä hän ajattele, että seurauksen aiheutuminen olisi käytännössä varmaa. Todennäköisyystahallisuudessa seurauksen aiheutumisen ajatellaan olevan ”enemmän tai vähemmän” todennäköistä. Todennäköisyystahallisuutta tutkitaan mieltämisen todennäköisyyden tai tekijän ”tahdon suuntautumisen” kautta.²⁵⁷ Tekijä pitää tunnusmerkistön toteutumista varsin todennäköisenä seurauksena. Tekijä pitää seurauksen aiheutumista tai tunnusmerkistötekijöiden olemassaoloa varsin todennäköisinä.²⁵⁸ Aikaisemmassa oikeuskirjallisuudessa todennäköisyystahallisuutta on arvioitu mieltämis- ja tahtoteorioiden avulla. *Mieltämisteoriassa* arvioidaan sitä, ”millä todennäköisyydellä tekijä on mieltänyt” seurauksen aiheutumisen. *Tahtoteoriassa* sen sijaan teon moitittavuuteen ei liity vain seurauksen todennäköisyyden arviointi, vaan painoarvoa tulee antaa myös tekijän välinpitämättömyydelle: tekijä ei siis välitä siitä, aiheutuuko hänen teostaan vahinkoa vai ei. Kyse on tekijän suhtautumisesta tekoonsa. Nykykäytännössä todennäköisyystahallisuutta arvioidaan kuitenkin pitkälti ns. *todennäköisysteorian* kautta: tekijä pitää seurausta *varsin todennäköisenä*, kuten RL 3:6 on mainittu. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että seurauksen syntymistä pidetään todennäköisempänä kuin sen syntymättä jäämistä. Esimerkiksi tapauksessa Helsingin HO 29.11.2019 t. 19/152141 alioikeus katsoi, että vastaajan on ”täytynyt pitää ainakin varsin todennäköisenä”, että hänen uhkauksensa menevät asianomistajien tietoon. Tätä kutsutaan *tahallisuuden alimmaksi asteeksi*. Todennäköisyyttä voidaan arvioida myös objektiivisen ja subjektiivisen todennäköisyyden kautta.²⁵⁹

Kuten aikaisemmin on esitetty, *olosuhdetahallisuudessa* tekijän tulee olla tietoinen muista tunnusmerkistötekijöistä kuin teon seurauksista. Rikoslaissa ei säädetä erikseen

²⁵⁵ Lakanen 1999, s. 101–102. Ks. myös HE 44/2002 vp, s. 83–84.

²⁵⁶ HE 44/2002 vp, s. 72.

²⁵⁷ Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 277; Lakanen 1999, s. 102; HE 44/2002 vp, s. 73 ja 87.

²⁵⁸ HE 44/2002 vp, s. 87.

²⁵⁹ Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 277–280; Lakanen 1999, s. 102; HE 44/2002 vp, s. 73 ja 87. Objektiivisessä todennäköisyyttä seurauksen aiheutumista arvioidaan ns. prosentuaalisesti, ennakoivasti objektiivisten seikkojen avulla: jos seurauksen aiheutumisen todennäköisyys on alle 50 %, tahallisuus ei täyty. Subjektiivisessä todennäköisyydessä arvioidaan tekijän käsitystä seurauksen aiheutumisen todennäköisyydestä, ks. Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 278–280. Ks. myös HE 44/2002 vp, s. 84 ja 87.

olosuhdetahallisuudesta²⁶⁰, vaan RL 3:6 koskee vain seuraustahallisuutta. Tapanin, Tolvasen ja Hyttisen mukaan rikosoikeudelliseen vastuuseen asettaminen edellyttää kuitenkin monissa rikostunnusmerkistöissä sitä, että ”tekijän tahallisuus kattaa tunnusmerkistössä mainitut olosuhteet²⁶¹ tai muut rikosoikeudellisen vastuun perustuvat seikat.”²⁶² Pelkkä seurauksen aiheuttaminen ei riitä. Tahallisuuden tulee kattaa ne tosiseikat, jotka toteuttavat tunnusmerkistön²⁶³. *Lakasen* mukaan tahallisuuden ratkaisee ”tekijän oma tosiasiallinen tilannearvio.”²⁶⁴ Lain esitöiden mukaan olosuhdetahallisuus on dolus eventualis -tyyppistä, kun arvioidaan tahallisuuden alarajaa teko-olosuhteiden suhteen. Tekijän tulisi pitää tunnusmerkistön teko-olosuhteiden olemassaoloa *varsin todennäköisenä*.²⁶⁵ Korkeimman oikeuden ratkaisukäytännössä olosuhdetahallisuutta onkin arvioitu todennäköisyystahallisuuden kautta.²⁶⁶

RL 16:1 virkamiehen väkivaltaisessa vastustamisessa ja RL 16:2 virkamiehen vastustamisessa tekijän tulee olla tietoinen siitä, että vastustettava henkilö on virkamies RL 2:12 mukaisesti, ja että tämä on suorittamassa virkatoimaa. Myös RL 16:1.1,3 kostomotiivissa tekijän tulee olla tietoinen siitä, että teon kohde on virkamies.²⁶⁷ Jos tekijä ei ole tietoinen siitä, että teon kohde on virkamies, hänet voidaan tuomita vain ”siitä muusta rikoksesta, jonka tunnusmerkistön teko toteuttaa.” Yleensä virkapuku tai tunnusmerkki osoittaa henkilön virkamiesaseman.²⁶⁸ Tekijän tietoisuuden osalta virkamiesasemasta *Viljasen* mukaan kyse on olosuhdetahallisuudesta, ja tekijän on pidettävä seikkaa ”vähintään *varsin todennäköisenä*.”²⁶⁹ Tekijän tulee olla myös tietoinen siitä, että virkatoimi liittyy julkisen vallan käyttöön. Tekijän ei voida kuitenkaan olettaa olevan tietoinen esim. julkisen vallan käsitteen sisällöstä.²⁷⁰

²⁶⁰ Alun perin ehdotettiin, että olosuhdetahallisuus olisi määräytynyt samalla tavalla kuin seuraustahallisuus eli todennäköisyysarvioinnilla, jossa olosuhteet olisi mielletty varsin todennäköisiksi. Lakivaliokunta ei kuitenkaan hyväksynyt ehdotusta, koska se olisi sopinut huonosti talousrikosten arviointiin asettaen tahallisuusvaatimuksen liian korkealle. Lakivaliokunnan mukaan olosuhdetahallisuus arvioidaan oikeuskäytännössä ja tapauksissa on huomioitava RL 4:1 (515/2003) *tunnusmerkistöerehdyksen* mahdollisuus, ks. Kallio 2015, s. 213. Tunnusmerkistöerehdyksestä on kyse silloin, jos tekijä ei ole teon hetkellä selvillä kaikkien niiden seikkojen käsilläolosta, joita rikoksen tunnusmerkistön toteutuminen edellyttää, tai jos hän erehtyy sellaisesta seikasta. Tällöin teko ei ole tahallinen, mutta tekoa on silti mahdollista arvioida tuottamuksen kautta (RL 4:1).

²⁶¹ Rikoksen ”tosiasialliset tai oikeudelliset seikat” tarkoittavat olosuhteita, ks. HE 44/2002 vp, s. 73.

²⁶² Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 285. Kirjoittajat mainitsevat esimerkkinä lapsen seksuaalisen hyväksikäytön (RL 20:6), jossa tekijän tulee olla tietoinen siitä, että uhri on alle 16-vuotias.

²⁶³ Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 286.

²⁶⁴ Lakanen 1999, s. 109.

²⁶⁵ HE 44/2002 vp, s. 73–74.

²⁶⁶ Kallio 2015, s. 215.

²⁶⁷ HE 6/1997 vp, s. 62.

²⁶⁸ Lakanen 1999, s. 103.

²⁶⁹ Viljanen 2018, s. 92.

²⁷⁰ HE 6/1997 vp, s. 6; Lakanen 1999, s. 106.

Tapauksessa Itä-Suomen HO 10.12.2019 t. 19/154100 valvontaeläinlääkärien virkamiesasemasta ei voinut jäädä vastaajalle epäselvyyttä, kun valvontaeläinlääkäri J oli toimittanut vastaajalle useita kertoja asiakirjoja, joissa luki hänen tittelinsä. Lisäksi valvontaeläinlääkäreillä oli virka-asut, joissa lukee ”valvontaeläinlääkäri.”

Viljasen mukaan sekä RL 16:1.1,1 että RL 16:1.1,3 edellyttävät rikosentekijältä dolus determinatus -tahallisuuden astetta eli *tarkoitushallisuutta*, koska tekijällä on tavoite eli virkatoimeen pakottaminen, sen estäminen taikka virkatoimen kosto. Todennäköisyystahallisuus ei ole riittävää näiden kohtien osalta – tekijällä tulee olla tavoite ja tarkoitus virkatoimen estämisestä tai virkatoimeen pakottamisesta. Ei ole riittävää, että tekijä mieltää virkatoimen suorittamisen tai suorittamatta jättämisen olevan varsin todennäköistä.²⁷¹ Lisäksi *Lakasen* mukaan teon motiivina ollessa kosto, se osoittaa tekijässä jo ”tavallisesti suurempaa harkintaa ja suunnitelmallisuutta”, mikä pitäisi ottaa rangaistuksen mittaamisessa huomioon erityisesti silloin, kun kostaminen kohdistuu virkamiehen läheiseen eli täysin sivulliseen henkilöön.²⁷² RL 16:1.1,1 ja RL 16:1.1,3 kohdalla kyse onkin *korotetusta tarkoitustahallisuudesta*. Korotettu tarkoitustahallisuus on erityinen tahallisuuden muoto²⁷³, ”normaalin tahallisuuden ylittävä tahallisuusvaatimus.” Tahallisuus on korotettua, koska teon rangaistavuus edellyttää ”tietyissä tunnusmerkistössä kuvatussa tarkoituksessa” toimimista sekä ”tunnusmerkistössä edellytetyn tosiseikaston mieltämistä vähintään *varsin todennäköiseksi*.”²⁷⁴ Näin ollen RL 16:1.1,1 ja RL 16:1.1,3 edellyttäisivät olosuhdetahallisuutta sekä korotettua tarkoitustahallisuutta. RL 16:1.1,1 korotettu tarkoitustahallisuus ilmenee muodosta *pakottaakseen* virkamiehen tekemään tai jättämään tekemättä julkisen vallan käyttöä sisältävän virkatoimen. RL 16:1.1,3 kohdassa korotettu tarkoitustahallisuus on muotoiltu seuraavasti: ”*kostaakseen* sellaisen virkatoimen.” Henkilö ei siis pelkästään ”pakota” tai ”kosta”, vaan pakottamisen ja kostamisen taustalla on jokin tietoinen päämäärä, ja toiminnalla on tarkoitus.

Tapauksessa Rovaniemen HO 6.4.2018 t. 18/115168, jossa hovioikeus ei myöntänyt valituslupaa, vanki D oli lyönyt ja huitonut vartijoita useamman kerran, kun hänen kehonsa

²⁷¹ Viljanen 2018, s. 88; Lakanen 1999, s. 107.

²⁷² Lakanen 1999, s. 123–124. Lakasen mukaan erityisesti silloin, kun koston kohteena on virkamiehen läheinen, tulisi se ottaa huomioon rangaistuksen mittaamisessa, ks. Lakanen 1999, s. 124.

²⁷³ Melander 2016, kohta 6.5.

²⁷⁴ Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 271 ja 274.

tarkastettiin huume-epäilyn vuoksi. D:n tarkoituksena oli estää tarkastuksen suorittaminen. Käräjäoikeus katsoi, että huitoessaan vartijoita D ”on voinut pitää *varsin todennäköisenä*, että hänen kätensä huitaisut osuvat asianomistajiin ja aiheuttavat heille kipuja ja vammoja. D on toiminut tahallaan näiltä osin. [--] D on *tarkoittanut* aiheuttaa seurauksen tahallaan eli näiltä osin toteutuu *korkein tahallisuuden aste*.” D tuomittiin yhteiseen 4 kk:n ja 5 päivän vankeusrangaistukseen virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta ja pahoinpitelystä. Ratkaisusta ilmenee suoraan RL 16:1:n edellyttämä korotettu tarkoitustahallisuus.

RL 16:1.1,1 ja RL 16:1.1,3 osalta tunnusmerkistö täyttyy seurauksen aikaansaamisesta eli tavoitteen saavuttamisesta huolimatta. Teko ”tyhjentyy” jo väkivallan käyttämisellä tai uhkaamisella. Syyttäjän tulee kuitenkin osoittaa 3 kohdan teon taustalla oleva kostamistarkoitus. Viljasen mukaan teko on em. kohdissa rangaistavaa jo ikään kuin yritysasteella, joten erikseen yrityksen kriminalisointi RL 16:1 osalta ei ole tarpeen.²⁷⁵ Ei ole siten merkitystä sillä, toteutuuko tekijän päämäärä käytännössä. Väkivallan luonne ja vakavuus voivat toki vaikuttaa rangaistuksen mittaamiseen.²⁷⁶

Kun tekijä pakottaa virkamiehen tekemään tai jättämään tekemättä virkatoimen, sen tulee olla tekijän ”varsinainen tarkoitus ja tavoite.” *Lakasen* mukaan se ei ole riittävää, että tekijä mieltäisi virkatoimen suorittamisen tai suorittamatta jättämisen olevan ”tekonsa varsin todennäköinen seuraus.” Väkivaltaa käytetään siis tämän päämäärän saavuttamiseksi (”teosta erillinen päämäärä”), ei itsetarkoituksellisesti, kuten *Lakanen* asian ilmaisee. Tekijän päämäärä tai tavoite päätellään kuitenkin käytännössä ”objektiivisista seikoista ja olosuhteista käsin.”²⁷⁷ Ei olekaan mahdollista asettaa ”tekijän päälle” ja arvioida hänen mielenliikkeitään väkivaltaa tehdessä.

Tapauksessa Itä-Suomen HO 15.11.2018 t. 18/149799, jossa hovioikeus piti käräjäoikeuden tuomion voimassa, vanki S:n epätavallinen käytös oli herättänyt vartijoiden huomion. Vartijoiden mentyä tarkistamaan S:n tilanteen tämän selliin todeten hänen olleen humalassa, oli S kaivanut esiin sängystään aseeksi sopivan – vankilamaailmassa tavallisen – teroitettun tiskiharjan pään lähestyen vartijoita, jotka olivat ennättäneet oven taakse. S oli huutanut uhkauksen: ”Olen odottanut tätä kolme vuotta. Tulkaa vain hakemaan. Teissä kaikissa on kohta monta reikää.” Käräjäoikeuden mukaan S:n ase kädessä esittämä väkivaltainen uhkaus oli

²⁷⁵ Viljanen 2018, s. 88; *Lakanen* 1999, s. 107 ja 110.

²⁷⁶ HE 6/1997 vp, s. 60–61.

²⁷⁷ *Lakanen* 1999, s. 107.

konkreettinen. S:n aggressiivinen käytös jatkui: hän alkoi hajottaa tavaroitaan, eikä totellut vartijoiden käskytystä. Vartijat joutuivat varustautumaan suojakilvin ja etälamauttimella. S kuljetettiin käsirautoissa eristysseleihin ja hän jatkoi solvauksiaan matkalla, jotka vartija K koki kohdistuneen juuri häneen, sillä koko tapahtuma oli saanut alkunsa hänen puuttumisestaan S:n käytökseen. Käräjäoikeuden mukaan S:n esittämät uhkaukset olivat konkreettisia ja hänellä oli hallussaan väline, jonka avulla hän olisi voinut toteuttaa uhkauksensa. Käräjäoikeus katsoi, että S on ”tarkoittanut uhkauksillaan estää vartijoita suorittamasta virkatoimintaa” eli S:n viemistä eristykseen. Tämän seikan S oli itse myöntänyt esitutkinnassa. Lisäksi oikeuden mukaan S oli ollut tietoinen, että voisi jäädä kiinni kiljun valmistuksesta, säilytyksestä ja hallussapidosta. S tuomittiin 9 kk ehdottomaan vankeuteen²⁷⁸, mitä on pidettävä harvinaisen ankarana rangaistuksena. Käräjäoikeus antoi painoarvoa rikoksen vakavuudelle (suullinen uhkaus, jota tehostettiin teräaseella), vaarallisuudelle (teräase sekä vartijoiden varustautuminen) ja S:n syyllisyydelle (teräseen valmistaminen). Ratkaisusta on luettavissa S:n toiminnan vahva tarkoitustahallisuus. Väkivallan käyttämisellä uhkaamisella on ollut konkreettinen päämäärä.

Tapauksessa Itä-Suomen HO 30.10.2019 t. 19/147042 (R 19/418) vangin oli alioikeuden mukaan ”täytynyt käsittää”, että hänen vartijaa kohti heittämiensä esineet olisivat voineet osua tähän, joten ”vastaajan menettely oli ollut tahallista” täyttäen RL 16:1 tunnusmerkistön. Teon taustalla oli vastaaja P:n suuttuminen siitä, ettei hän ollut saanut tupakkaa.

Jo aikaisemmin käsitellyssä Rovaniemen hovioikeuden tapauksessa 6.9.2018 t. 18/136742 P oli ajanut moottoripyörällä päin puhallusratsiaa suorittavia poliiseja. P oli kertonut ensin ajoaan hidastaessaan arvioineensa, ”sopiiko hän ajamaan penkan ja poliisin välistä”, ja poliisi oli siirtynyt ajokaistalta tien keskilinjalle. Käräjäoikeuden mukaan P:n ei ”olisi lainkaan täytynyt arvioida sitä, että sopiiko hän ajamaan läpi”, koska hän on ensin ajoaan hidastaen päättänyt silti jatkaa matkaansa vauhtiaan kiihdyttäen ja pysähtymismerkistä piittaamatta, jolloin poliisit olivat joutuneet väistämään viereiselle ajokaistalle välttääkseen yliajon. P:n nimenomaisena tarkoituksena oli välttää virkatoimi eli puhallustoimenpiteen suorittaminen. P:n selitys siitä, että hän oli suorittanut ohittamisen niin kaukaa, etteivät poliisit olleet vaarassa loukkaantua, ei pidetty uskottavana. Se, että P oli miettinyt sitä, että sopiiko hänen ajaa läpi, kuvastaa sitä, että poliisit eivät seisseet valmiiksi keskiviivalla – muutoin tätä ei olisi tarvinnut edes pohtia.

Lakasen mukaan tahallisuuden osoittaminen on helpointa R 16:1.1,1 pakottamisen osalta silloin, kun tekijä on esittänyt suullisia vaatimuksia virkatoimeen ryhtymisestä. Sen sijaan on usein vaikeampi näyttää toteen se, että tekijä on yrittänyt pakottaa virkamiestä

²⁷⁸ Yhdessä RL 16:17 vangin varustautumista aseella koskevan rikosnimikkeen kanssa.

virka-toimen tekemättä jättämiseen. Kuitenkin tapauksessa Helsingin HO 29.11.2019 t. 19/152141 vastaaja oli uhannut kirjallisesti ja suullisesti puhelimesta käyttävänsä väkivaltaa nimenomaan silloin, jos virkamies jättää tekemättä julkisen vallan käyttöä sisältävän virka-toimen. Lakasen mukaan näyttö perustuu em. tilanteissa usein pelkästään aiheutodisteisiin²⁷⁹, jos tekijä ei ole esittänyt suullista vaatimusta. Tahallisuus päätelläänkin objektiivisten seikkojen ja olosuhteiden avulla. Näytön esittäminen voi olla vaikeaa myös RL 16:1.1,3 kostamistarkoituksessa, jos virkatoimesta on kulunut jo pitkä aika ennen kostotoimenpiteen suorittamista ja varsinkin, jos teon tekee alkuperäisen virkatoimen kohteena olleen henkilön sijaan joku toinen henkilö.²⁸⁰

RL 16:1.1,2:ssa käytetään tai uhataan *muuten* väkivallalla virkatoimen johdosta virkamiestä vastaan. Teon taustalla ei ole siten varsinaista päämäärää tai tarkoitusta. Lakasen mukaan ”teko ’tyhjentyy’ väkivallan tai sen uhkan käyttämiseen.” Tahallisuuden kannalta on riittävä, että tekijä on tiennyt teon kohteen olevan virkamies suorittamassa virkatehtävää. Sen sijaan on näytettävä toteen, että teon taustaselittäjänä on juuri ko. virkatoimi.²⁸¹ Kyse on olosuhdetahallisuudesta.

Tahallisuuden eri asteista virkamiehen väkivaltaiseen vastustamiseen soveltuu siten olosuhdetahallisuus, koska seurauksen aiheutuminen ei ole RL 16:1 tunnusmerkistössä rangaistuksen kannalta olennainen. Virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen tunnusmerkistö toteutuu-kin jo väkivaltaa käytettäessä tai väkivallan käyttämisellä uhkaamisella.

Myös RL 16:3 haitanteko virkamiestä vastaan on tahallinen rikos.²⁸² Tekoon ei kuulu väkivalta tai sen uhka, kuten edellä on jo käsitelty. RL 16:3 osalta tekijällä on tietty tarkoitus eli virkatoimen estäminen tai vaikeuttaminen. Haitanteossa rangaistavuus edellyttää sitä, että virkatoimi oikeudettomasti estyy taikka se toteuttaminen vaikeutuu. Tahallisuuden tulee kattaa ”tieto niistä tosiseikoista, joiden olemassaolosta riippuu säännöksen soveltaminen.” Tekijän tulee RL 16:1 tavoin tietää, että vastustettava henkilö on virkamies, joka on

²⁷⁹ Aihetodisteilla tarkoitetaan todistetta tai tosiasiaa, ”jonka perusteella tiettyä seikka voidaan pitää ilmeisenä tai todennäköisenä, mutta joka ei sitä suoraan osoita”, ks. Suomisanakirja.

²⁸⁰ Lakanen 1999, s. 107–108 ja 110. Aihetodisteella tarkoitetaan todistetta tai tosiasiaa, ”jonka perusteella tiettyä seikka voidaan pitää ilmeisenä tai todennäköisenä, mutta joka ei sitä suoraan osoita”, ks. Suomisanakirja.

²⁸¹ Lakanen 1999, s. 110–111.

²⁸² HE 6/1997 vp, s. 65.

suorittamassa virkatehtävää. Tekijän tulee samalla tietää, että virkatoimi estyy tai sen suorittaminen vaikeutuu vastustamisen myötä.²⁸³

Tahallisuus on RL 16:3 osalta olosuhdetahallisuutta, vaikka varsinainen toimi eli estäminen tai vaikeuttaminen ei onnistuisikaan. Tekijän on pidettävä virkatoimen estymistä tai vaikeutumista vähintään varsin todennäköisenä (todennäköisyystahallisuus)²⁸⁴. Tämä ilmenee säännöksen sanamuodosta. *Viljasen* mukaan hallituksen esitys on kuitenkin epätasällinen, koska se antaa sellaisen vaikutelman, että haitanteolla tulisi olla seurauksia virkatoimeen.²⁸⁵ Hallituksen esityksessä todetaan, että ”ellei vastustamisella ole mitään vaikutusta tässä mielessä, kysymys ei ole virkamiehen vastustamisesta.”²⁸⁶ Lisäksi koska jälkikäteistä väkivallalla uhkailua virkatoimen jälkeen ei ole kriminalisoitu erikseen RL 16:1.1,3 kostossa, tulisi uhkaus ”tehdyin virkatoimen johdosta” arvioida *Lakasen* mukaan laittomana uhkauksena.²⁸⁷

RL 16:4 niskoittelussa mainitaan suoraan se, että henkilö *tahallaan* mm. jättää noudattamatta poliisin antamaa käskyä tai kieltoa. Niskoittelun osalta tahallisuuden muodosta ei ole mainintaa lain esitöissä. Tekijän tulee kuitenkin olla käytännössä tietoinen, että teon kohde on poliisi. Etenkin RL 16:4.1,5 kohdassa henkilön hälyttäessä poliisin paikalle turhaan tai vääriä tietoja antamalla kyse voi olla tietoisesta toiminnasta, mikä puoltaisi seuraustahallisuuden ja tarkemmin tarkoitustahallisuuden soveltumista.

---

²⁸³ HE 6/1997 vp, s. 65.

²⁸⁴ Esimerkiksi KKO 2002:91 perusteluissa todettiin, että mielenosoittajien on ”täytynyt käsittää”, että viranomaiset tulevat irrottamaan heidät turkisliikkeen ovesta, johon he olivat lukittuina ilman avaimia, ja että lukko tullaan avaamaan voimakeinoin. Heidän tarkoituksenaan oli estää liikkeeseen pääsy sekä vaikeuttaa heidän irrottamisensa ovesta.

²⁸⁵ *Viljanen* 2018, s. 99; HE 6/1997 vp, s. 65.

²⁸⁶ HE 6/1997 vp, s. 65.

²⁸⁷ *Lakanen* 1999, s. 127. *Lakanen* kritisoi sitä, että lainsäätäjät on kriminalisoinut jälkikäteisen väkivallalla uhkaamisen RL 15:9 oikeudenkäytössä kuultavan uhkaamisessa (563/1998), mutta silti RL 16:1:ssä ei ole tehty vastaavaa kriminalisointia. *Lakasen* mukaan kyseessä on ”selvä lainsäädännöllinen aukko”, ks. *Lakanen* 1999, s. 127–129.

3.7 Yhteenveto

Taulukko 1. Yhteenvetoa RL 16:1–4 rikosnimikkeistä.

Säännös	Keskeiset tunnusmerkkitekijät	Rangaus	Yleisyys	Tekomuotoja	Tahallisuus
Haitanteko virkamiehelle RL 16:3	-ei väkivaltaa tai sen uhkaa -oikeudettomasti estetään tai yritetään estää virkatoimen suorittamista tai -oikeudettomasti yrittää vaikeuttaa virkatoimen suorittamista	sakko	80 % kohdistuu poliisiin, yht. n. 1 500–1800 tapausta vuosittain	passiivinen vastarinta: esim. maahan heittäytyminen, itsensä sitominen tai kytkeminen, vastaan haraaminen, riuhtominen; paikalta poistuminen	olosuhdetahallisuus
Niskoittelu poliisia vastaan RL 16:4	-poliisiin käskyn/kiellon noudattamatta jättäminen -henkilötietojen antamisesta kieltäytyminen -kulkuneuvon pysäyttämisestä tai siirtämisestä kieltäytyminen -avustamisvelvollisuuden laiminlyönti -poliisiin aiheeton paikalle hälyttäminen tai poliisin toiminnan vaikeuttaminen vääriä tietoja antamalla	sakko tai vankeus enintään 3 kk, toissijaisuuslauseke	n. 800–1000 tapausta vuosittain	passiivinen toimimattomuus: esim. oven avaamisesta kieltäytyminen, käskyn noudattamatta jättäminen	olosuhdetahallisuus/seuraustahallisuus
Virkamiehen vastustaminen RL 16:2	kokonaisuutena arvoistellen lieventävien asiahaarojen vallitessa tehty virkamiehen väkivaltainen vastustaminen ottaen huomioon väkivallan tai uhkauksen vähäisyys taikka muut rikokseen liittyvät seikat → harkintavalta	sakko tai vankeus enintään 6 kk	tilastointi yhdessä RL 16:1 kanssa	suhteellisen vaarattomalla astalolla uhkaaminen; potkiminen, huitominen, lyömisen yritys kiinnioton tai säilöönoton yhteydessä	olosuhdetahallisuus
Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen RL 16:1	1) pakottaa virkamiehen tekemään/jättämään tekemättä julkisen vallan käyttöä sis. virkatoimen käyttäen/uhaten käyttää väkivaltaa 2) muuten käyttää/uhkaa käyttää väkivaltaa sellaisen virkatoimen johdosta virkatointa suorittavaa vastaan 3) käyttää väkivaltaa virkamiestä/tämän läheistä kohtaan kostona virkatoimesta	vankeus 4 kk – 4 vuotta	kasvussa, n. 1800–1900 tapausta vuodessa, 40–60 % kohdistuu poliisiin	-aktiivista toimintaa -laajasti erilaisia tekoja esim.: lyöminen, pureminen, potkiminen, ampumisella tai tappamisella uhkaaminen, ajoneuvon ohjaaminen päin viranomaisia, poliisikoiraan kohdistettu väkivalta -ampuma- ja teräaseet	olosuhdetahallisuus -RL 16:1,1 ja RL 16:1,3 tarkoitustahallisuus → koroitettu tarkoitustahallisuus -RL 16:1,2 olosuhdetahallisuus: todennäköisyyshallisuus/varmuustahallisuus

4 LAINKONKURSENSSI

4.1 Lainkonkurrensista

Fränden mukaan rikoslain säännökset sisältävät lainsäätäjän oletaman yhdestä rikoksesta ja yhdestä tekijästä kerrallaan. Käytännössä henkilö saattaa kuitenkin tehdä useita rikoksia ennen kuin ne käsitellään tuomioistuimessa. *Rikoskonkurrensilla* tarkoitetaan rikosoikeuden yleisiin oppeihin kuuluvaa osa-aluetta, joka koskee useiden rikosten yhtymistä.²⁸⁸ Rikoskonkurrensin avulla ratkaistaan se, onko kyse yhdestä vai useammasta rikoksesta ja ”onko samaa rikossäännöstä rikottu useamman kuin yhden kerran”. Rikoskonkurrensilla on *Tapani – Tolvanen – Hyttisen* mukaan nimenomaista merkitystä syyttäjän ja tuomarin oikeudellisen harkinnan kannalta. Rikoskonkurrensi sisältää lainkonkurrensin sekä rikosten yksiköimisen,²⁸⁹ ja tässä työssä käsittelen vain edellistä.

Kuvio 1. Rikoskonkurrensi

Lainkonkurrensissa ”sama historiallinen tapahtumainkulku täyttää lähtökohtaisesti useamman kuin yhden tunnusmerkistön edellytykset.” Tällöin joudutaan harkitsemaan sitä, sovelletaanko näitä kaikkia tunnusmerkistöjä vai ”syRJäyttääkö jokin tunnusmerkistö muut tunnusmerkistöt.”²⁹⁰ Lainkonkurrensi on siis tilanne, jossa usean rangaistussäännöksen soveltaminen olisi mahdollinen, mutta tarkemmassa arvioinnissa säännökset ovat osittain päällekkäisiä tai toisensa syrjäyttäviä. ”Yhdellä tai useammalla teolla toteutetaan usea rikostunnusmerkistö [--]”, mutta silti ”kysymyksessä on vain yksi rikos.”²⁹¹ Nykyisenkaltaisessa jatkuvasti muuttuvassa ja globaalissa yhteiskunnassa rikosoikeutta on jouduttu ajantasaistamaan, jolloin on mahdollista, että rikostunnusmerkistöt saattavat olla osittain päällekkäisiä.

²⁸⁸ Frände 2012, s. 272.

²⁸⁹ Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 564. *Rikosten yksiköimisellä* tarkoitetaan sitä, että ajallisesti lähikäin olevat toisiaan seuraavat teot täyttävät saman tunnusmerkistön useaan otteeseen. Arvioinnin kohteena on tällöin se, onko kyse vain yhdestä rikosnimikkeestä, johon useat teot sisältyvät, vai rangaistaanko näistä saman nimikkeen alaisista teoista aina erikseen, ks. Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 565. Ks. myös esim. Frände 2012, jakso 10.3.

²⁹⁰ Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 565.

²⁹¹ Lakanen 1999, s. 23. Lakanen mukaan ”yhden säännöksen soveltaminen sulkee muut pois tai tekee niiden soveltamisen tarpeettomaksi”, ks. Lakanen 1999, s. 23. Lainkonkurrensi on poikkeus siihen oletamaan, että tekijä tulee tuomita kaikista täyttämistään rikostunnusmerkistöistä, ks. Kallio 2018, s. 20.

Kallion mukaan usein onkin tarpeetonta, epätarkoituksenmukaista ja mahdotonta soveltaa useaa eri säännöstä samaan aikaan. Päällekkäistä oikeussääntöjen tilannetta kutsutaan *normikollisioksi*.²⁹²

Lainkonkurrenssi jaetaan edelleen 1) subordinaatioon, 2) subsidiariteettiin ja 3) oikeushyvien suojeluintressiin. *Subordinaatiossa* yksi rikostyyppi sisältyy ”kokonaisuudessaan toisen rikostyyppiin sisälle.” Törkeämpi teko sisältää siis lievemmän teon, ”jos teot ovat luonteeltaan samaan rikostyyppiin kuuluvia.” Subordinaatio voi ilmetä suoraan lainsäätäjän tarkoittamana, kun lainsäätjä on jakanut rikosnimikkeen lievään (privilegioituun), tavalliseen ja törkeään (kvalifioitu) tekomuotoon, kuten pahoinpitelysäännöksissä. Subordinaatio toteuttaa *lex specialis derogat legi generali* –periaatetta, jonka mukaan erityissäännös syrjäyttää yleissäännöksen.²⁹³ Yleissäännökset ovat siten toissijaisia säännöksiä, joita sovelletaan vasta, kun tapaukseen ei sovellut jotakin erityissäännöstä.²⁹⁴ Esimerkiksi tahallinen rikos syrjäyttää samanlaisen tuottamuksellisen rikoksen ja täytetty rikos syrjäyttää saman rikoksen valmistelun.²⁹⁵

Laissa oleva *toissijaisuuslauseke* on *subsidiariteetti* – lainsäätjä on ratkaissut siinä lainkonkurrensсионgelman suoraan säännökseen sisällytetyllä huomautuksella eli toissijaisuuslausekkeella.²⁹⁶ Säännöksen sanamuodossa on siten suora maininta siitä, että jokin muu säännös voi syrjäyttää käsillä olevan rikostunnusmerkistön. Esimerkiksi jo edellä esitetyssä RL 16:4 niskoittelussa poliisia vastaan todetaan: ”on tuomittava, *jollei teosta*²⁹⁷ *muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta.*” Vaikka kahdessa rikostunnusmerkistössä olisi yhtä ankarat rangaistusmaksimit, ankarampana pidetään rikostunnusmerkistöä, jossa minimirangaistus on korkeampi.²⁹⁸ Sen lisäksi, että rikostunnusmerkistössä on mainittu suoraan jonkin muun

²⁹² Kallio 2018, s. 19–20.

²⁹³ Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 568–569; Frände 2012, s. 274. Myös törkeämmän rikoksen yritys kattaa lievemmän rikoksen kokonaan, ks. Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 571. Subordinaatiota ei sovelleta abstraktisissa vaarantamisrikoksissa, ks. lisää Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 571. Esimerkiksi ylinopeutta ajava henkilö, jonka toiminnan seurauksena kyydissä ollut matkustaja kuolee, tuomitaan sekä kuolemantuottamuksesta (RL 21:8, 578/1995) että törkeästä liikenneturvallisuuden vaarantamisesta (RL 23:2, 545/1999), ks. Frände 2012, s. 275.

²⁹⁴ Kallio 2018, s. 21. Kallion mukaan on kuitenkin ongelmallista, että aina ei ole selvää, ”onko jokin säännös yleissääntelystä erotettu erityissäännös.”

²⁹⁵ Frände 2012, s. 275.

²⁹⁶ Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 568–569 ja 572; Kallio 2018, s. 20. Kallion mukaan rikoslaisissa on melkein 70 rikostunnusmerkistöä, jotka sisältävät toissijaisuuslausekkeen, ks. Kallio 2018, s. 20–21.

²⁹⁷ Teolla tarkoitetaan toissijaisuuslausekkeissa ”tiettyä tosiasiallista tapahtumaa, joka voi ilmetä, joko aktiivisena toimintana tai passiivisuutena”, ks. Kallio 2018, s. 26.

²⁹⁸ Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 572.

säännöksen mahdollisesta ankaruudesta, on mahdollista, että tunnusmerkistössä on myös suora viittaus toiseen tunnusmerkistöön.²⁹⁹ Toissijaisuuslausekkeissa tulee siten verrata useampia rikosnimikkeitä toisiinsa.³⁰⁰

Kallion mukaan toissijaisuus voi olla ilmaistu eksplisiittisesti eli suoraan kirjallisesti tai epäsuorasti. Epäsuorassa toissijaisuudessa ”etusijan saava säännös” saadaan selville ”tulkintaja päättelysääntöjen” avulla ”lainsäädännön systematiikasta.” Kyseessä on *Kallion* mukaan *lex primaria derogat legi subsidiarie* -päättelysääntö, jossa ensisijainen säännös syrjäyttää toissijaisuussäännöksen.³⁰¹ *Kallion* mukaan toissijaisuuslausekkeiden tarkoituksena on osoittaa oikeusnormien soveltamisjärjestys, mutta siltikin toissijaisuuslausekkeet eivät aina ole yhdenmukaisia.³⁰²

Toissijaisuuslausekkeet voivat erota toisistaan ”sanamuotojen ja lainsäädäntötekniisten erojen perusteella”, jolloin ne jaetaan edelleen ”*absoluuttisiin* ja *relatiivisiin* toissijaisuuslausekkeisiin.” *Absoluuttiset toissijaisuuslausekkeet* ovat ehdottomia: mikä tahansa muu säännös syrjäyttää rikossäännöksen. Syrjäyttävällä säännöksellä ei ole ”mitään erityisvaatimuksia.” Toissijaisuuslauseketta sovelletaan vain, jos ”teosta ei ole muualla laissa säädetty rangaistusta.” *Relatiiviset toissijaisuuslausekkeet* asettavat sen sijaan syrjäyttävälle säännökselle joitakin ”sisällöllisiä edellytyksiä”, joita ovat *ankaruusvertailu* ja *yksilöidyt toissijaisuuslausekkeet*. Ankaruusvertailua edellyttävissä toissijaisuuslausekkeissa tulee verrata syrjäytyvän ja syrjäyttävän säännösten rangaistusasteikkoja toisiinsa. Esimerkiksi edellä esitetyssä RL 16:4 niskoittelussa on kyse tällaisesta relatiivisesta toissijaisuuslausekkeesta, jossa on ankaruusvertailun velvoite ”jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta.” Niskoittelun rangaistusasteikko on sakkoa tai vankeutta enintään kolme kuukautta. Jos vertailtavien säännösten maksimirangaistukset ovat samat, tulee vielä vertailla minimirangaistuksia.³⁰³ Yksilöidyissä toissijaisuuslausekkeissa sen sijaan sisältävät tarkan maininnan sellaisista säännöksistä, jotka syrjäyttävät toissijaisuuslausekkeen sisältävän säännöksen.³⁰⁴

²⁹⁹ Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 573. Kirjoittajat mainitsevat esimerkkinä kätkemisrikoksen, jossa mainitaan suoraan, että teko on kätkemisrikos, ellei se ole rangaistava rahanpesuna.

³⁰⁰ Frände 2012, s. 276.

³⁰¹ Kallio 2018, s. 21. Eksplisiittistä toissijaisuutta on kutsuttu aikaisemmin nimenomaiseksi toissijaisuudeksi ja epäsuoraa toissijaisuutta on kutsuttu hiljaiseksi toissijaisuudeksi.

³⁰² Kallio 2018, s. 21–22.

³⁰³ Kallio 2018, s. 22–23. Tässä tilanteessa ankarampi rikossäännös on se, jossa on ankarampi minimirangaistus.

³⁰⁴ Kallio 2018, s. 25.

Säännösten suojeluintressien (oikeushyvien) välinen punninta voi tulla kyseeseen etenkin hankalissa tulkintatilanteissa, joissa subordinaatiosta tai subsidiariteetista ei ole apua. Tällaisia ovat esimerkiksi tilanteet, joihin soveltuu kaksi eri rikostunnusmerkistöä, joissa molemmissa on toissijaisuuslauseke ja sama rangaistusasteikko.³⁰⁵ Jos nimittäin kaksi eri säännöstä suojaa edes osittain samaa oikeushyvää, ei ole tarpeen soveltaa näitä molempia säännöksiä tapaukseen.³⁰⁶ Kuitenkin KKO:n nykyisen tulkinnan mukaan, jos säännösten taustalla ovat ”osittain eri oikeushyvät”, tulisi ”lähtökohtaisesti” soveltaa näitä säännöksiä rinnakkain toissijaisuuden sijaan.³⁰⁷ Oikeushyvien punninta on merkityksellistä, jotta säännöksiä voidaan verrata keskenään ja arvioida toissijaisuuslausekkeen soveltuvuutta konkreettiseen tapaukseen. Oikeushyvien vertailu onnistuu tapauksen *tosiseikkojen* kartoittamisen avulla. Kallion mukaan myös *tapauskohtainen arviointi* on merkityksellistä, kun ratkaistaan lainkonkurrenssitilanteita. Jos esimerkiksi rikos kohdistuu useaan eri henkilöön, on mahdollista tuomita tekijä useasta rikostunnusmerkistöstä, vaikka jokin tunnusmerkistö sisältäisi toissijaisuuslausekkeen, jos eri säännösten oikeushyvät ovat kuitenkin osittain erilaiset. Tietty oikeushyvät liittyvät ”kiinteästi tiettyyn henkilöön”, jolloin asianomistajien lukumäärälle voidaan antaa lain soveltamisessa merkitystä.³⁰⁸ Kallion mukaan lainkonkurrenssitilannetta arvioitaessa tulee oikeushyvien ja asianomistajien lukumäärän lisäksi kiinnittää huomiota myös tekojen ”ajalliseen yhteyteen sekä tunnusmerkistöjen kirjoitustapaan.”³⁰⁹

Tuoreessa tapauksessa KKO 2021:7 oli kyse eri rikosnimikkeiden välisestä suojeluintressien arvioimisesta lainkonkurrenssitilanteesta. A:lle oli määrätty lähestymiskiello B:tä kohtaan, ja hän oli vuoden aikana lähettänyt B:lle yhteensä 172 tekstiviestiä. Kymmenen viestiä oli rikoksella uhkaamista. Käräjäoikeus oli tuominnut A:n lähestymiskiellon rikkomisesta (RL 16:9a, 902/1998), laittomasta uhkauksesta (RL 25:7, 578/1995), vainoamisesta (RL 25:7a, 879/2013) ja viestintärauhan rikkomisesta (RL 24:1 a, 879/2013) todeten, että ko. säännökset suojaavat eri oikeushyviä. Hovioikeus sen sijaan hylkäsi syytteen viestintärauhan rikkomisesta katsoen, että viestintärauhan rikkomisen suojaamat oikeushyvät ovat päällekkäisiä ”joidenkin” lähestymiskiellolla, laittomalla uhkauksella ja vainoamisella suojeltavien oikeushyvien kanssa, ”joskaan eivät yhteneväisiä.” Hovioikeus katsoi, että ”rikosten tunnusmerkistöt peittivät käsiteltävänä olevan tapauksen kaltaisessa tilanteessa toisensa tekotavan ja suojelukohteena

³⁰⁵ Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 573.

³⁰⁶ Frände 2012, s. 277; Kallio 2018, s. 31.

³⁰⁷ Kallio 2018, s. 31; Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 576.

³⁰⁸ Kallio 2018, s. 27 ja 30–31.

³⁰⁹ Kallio 2018, s. 33.

olevan henkilön osalta.” Näin ollen viestintärauhan rikkomista koskevat oikeushyvät tulivat *riittävästi* huomioituksi soveltamalla lähestymiskiellon rikkomista, vainoamista ja laitonta uhkausta koskevia säännöksiä, jotka sitä paitsi mahdollistivat ankaramman seuraamuksen kuin viestintärauhan rikkominen. Viestintärauhan rikkominen ei tosin sisällä toissijaisuuslauseketta. Korkein oikeus arvioi edelleen tätä viestintärauhan rikkomisen säännöksen soveltuvuutta em. tilanteessa. KKO sovelsi erityisesti lain esitöitä sekä lainkonkurrensia käsitteleviä aikaisempia tapauksiaan, joissa merkitystä oli annettu säännösten taustalla oleville suojelekohteille sekä tapausten tosiseikoille. KKO totesi käsillä olevassa tapauksessa, että viestintärauhan rikkomista koskevalla säännöksellä suojataan henkilön yksityiselämää, laittomalla uhkauksella henkilön turvallisuudentunnetta ja vainoamisessa yksityiselämä sekä henkilökohtainen turvallisuudentunnetta ja lähestymiskiellon rikkomista koskevalla säännöksellä torjutaan henkeen, terveyteen, vapauteen tai rauhaan kohdistuvaa rikosta. Laiton uhkaus ja viestintärauhan rikkominen suojaavat molemmat yksityiselämää, ja säännökset ovat tältä osin oikeushyviltään päällekkäisiä. KKO arvioi, että viestintärauhan rikkominen sisältyi vainoamiseen vainoamissäännöksen esitöiden perusteella. Lähestymiskiellon säännöksen todettiin suojaavan henkilön turvallisuudentunnetta sekä oikeudenhoitoa. KKO totesi ratkaisun kohdassa 23, että kun arvioidaan lähestymiskiellon ja viestintärauhan rikkomisen välistä suhdetta, ”mahdollisesti sovellettavaksi tulevien säännösten suojelekohteiden erilaisuus ei kaikissa tapauksissa ole merkityksellistä. Suojeltavien oikeushyvien erilaisuudelle voidaan antaa merkitystä lähtökohtaisesti vain silloin, kun säännöksellä, jonka syrjäytymistä arvioidaan (viestintärauhan rikkominen), on jokin sellainen suojelekohde, jota syrjäyttävällä säännöksellä (lähestymiskiellon rikkominen) ei ole. Sen sijaan se, että ensi sijassa sovellettavalla säännöksellä (lähestymiskiello) on jokin sellainen suojelekohde, jota mahdollisesti syrjäytyvällä säännöksellä ei ole, ei voi puoltaa molempien säännösten soveltamista.” Viestintärauhan ja lähestymiskiellon rikkomisen säännökset ovat KKO:n mukaan yhteneväiset, kun niillä annetaan suojaa häiritsevää yhteydenottoa kohtaan, joten viestintärauhan rikkominen sisältyy lähestymiskiellon rikkomiseen, eikä siitä tuomita erikseen. Hovioikeuden tuomio pysytettiin voimassa. KKO:n oikeusohjeen mukaan *lainkonkurrenssitilanteissa kahta eri säännöstä sovelletaan rinnakkain, jos potentiaalisesti syrjäytyvällä eli toissijaisella säännöksellä on sellainen suojelekohde, joka ensisijaiselta säännökseltä puuttuu.*

Lakasen mukaan lainkonkurrenssitilanteet voidaan jakaa ”erityisyyden ja toissijaisuuden tapausryhmiin.” Erityisyyden tapausryhmissä arvioidaan erityissäännöksen suhdetta yleissäännökseen. *Lakasen* mukaan esimerkiksi sekä törkeä (RL 21:6, 654/2001) että lievä pahoinpitely (RL 21:7, 578/1995) toteuttavat molemmat pahoinpitelyn (RL 21:5, 578/1995) tunnusmerkistön. Tämä tarkoittaa siis yllä esitettyä subsidiariteettia. Toissijaisuuden

tapausryhmässä arvioidaan sitä, syrjäyttääkö jokin rikossäännös toisen säännöksen. Sekä syrjäytyvällä että syrjäyttävällä säännöksellä tulee olla ”jotakin yhteistä” eli niiden tunnusmerkistöjen on ”leikattava toisensa.” Tunnusmerkistöjen päällekkäisyyttä tai ”yhteisyyttä” voidaan Lakasen mukaan arvioida vertaamalla säännösten ”perusajatuksia” eli ratioita. Tällä tarkoitetaan siis sitä, ”minkä *oikeushyvien* suojaamiseksi tarkasteltavat rangaistussäännökset” eli etujen puolesta säännökset on luotu, kuten edellä on jo esitetty. Tämän lisäksi voidaan arvioida rangaistuksia. On arvioitava sitä, onko rikoksesta aiheutunut vahinko riittävästi tai oikeudenmukaisesti arvioitu vain yhden tunnusmerkistön soveltamisella, vai pitäisikö tapaukseen soveltaa useampia tunnusmerkistöjä.³¹⁰

Edellä esitetyn lisäksi lainkonkurrenssissa arvioidaan myöskin sitä, ”voidaanko tietyn tunnusmerkistön täyttäviä tekoja pitää myötärangaistuinasi esi- tai jälkitekoina jonkin muun tunnusmerkistön sisällä.” Näin ollen teot ”arvotetaan” toisiinsa nähden: jokin tunnusmerkistö voi kattaa tai ottaa sisäänsä (*subsumoida*) toisen rikostunnusmerkistön täyttävän esi- tai jälkiteon.³¹¹ Fränden mukaan, ”jos pääteon voidaan sanoa kattavan koko tekosarjan, esi- ja jälkitekojen on katsottava sisältyvän päär rikokseen” eli ne ovat myötärangaistuja.³¹² En kuitenkaan käsittele esi- ja jälkitekojen rangaistavuutta tässä tutkielmassa.

4.2 Mitä tekomuotoja virkamiehen väkivaltainen vastustaminen sisältää?

4.2.1 Niskoittelu ja haitanteko

Kuten edellä on käsitelty, RL 16:4:n niskoitteluun sisältyy toissijaisuuslauseke, jolloin se voi syrjäytyä muiden säännösten tieltä. Jos henkilö ei noudata esimerkiksi poliisin pysäyttämismerkkiä, teko voi tulla lain esitöiden mukaan arvioiduksi virkamiehen väkivaltaisena vastustamisena tai mahdollisesti henkeen tai terveyteen kohdistuvana rikoksena erityisen vakavissa tapauksissa.³¹³ Lisäksi RL 16:3 haitanteko virkamiehelle voi sisältyä virkamiehen väkivaltaiseen vastustamiseen, jos molemmat tunnusmerkistöt toteutuvat samalla teolla, vaikkei haitantekoon sisälly erillistä toissijaisuuslauseketta.³¹⁴

³¹⁰ Lakanen 1999, s. 23–24. Kallio puhuu erityisyyden ja toissijaisuuden sijaan ensi- ja toissijaisuudesta, jolla tarkoitetaan samaa asiaa, ks. Kallio 2018, s. 20. Oikeushyviä ovat esim. henki, terveys ja vapaus, ks. Kallio 2018, s. 33.

³¹¹ Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 565.

³¹² Frände 2012, s. 279.

³¹³ HE 6/1997 vp, s. 66.

³¹⁴ Viljanen 2018, s. 92.

Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen on tekona selvää väkivallan käyttämistä, *Lakasen* mukaan ”teko tyypillisimmillään toteuttaa myös pahoinpitelyrikoksen tunnusmerkistön.” Lisäksi on mahdollista, että teko toteuttaa pakottamisen tai laittoman uhkauksen tunnusmerkistöt.³¹⁵

Sen sijaan niskoittelun ja haitanteon välisestä lainkonkurrenssista on esimerkkinä jaksossa 3.3 mainittu Elokapina-tapaus. *Tolvanen* ja *Kallio* katsovat (toisin kuin *Rikander* ja *Muukkonen*), että Elokapina-tapaus täyttäisi ensisijaisesti niskoittelun tunnusmerkistön, sillä tilanteita on ollut kaksi: poliisi antoi ensin käskyn, jota ei noudatettu. Sen jälkeen poliisi kantoi tiellä istuneita mielenosoittajia pois ja ”tässä vaiheessa *kannettava* haraa vastaan (haitanteko). Haitantekoa voi olla myös se, että pois kannettu palaa takaisin kadulle istumaan.”³¹⁶ Mielenosoittajien toiminta näyttäisi täyttäneen sekä niskoittelun että haitanteon tunnusmerkistöt, vaikka sakkoja annettiin vain niskoittelusta. Edellä olen esittänyt, että lainkonkurrenssissa lähtökohtana on se, että jos samanaikaisesti soveltuville rikossäännöksillä on taustallaan samat oikeushyvät, ei ole tarpeen soveltaa niitä molempia. Sekä niskoittelu- että haitantekosäännöksen taustalla on virkaan liittyvien tehtävien suorittamisen turvaaminen.³¹⁷

Haitantekosäännöksessä ei ole erikseen mainintaa lainkonkurrenssista. RL 16:3 Haitanteosta on kuitenkin seurauksena vain sakkoa, joten se on lievempi rikosnimike kuin RL 16:4 niskoittelu poliisia vastaan. Niskoittelusta voi seurata sakkoa tai vankeutta enintään kolme kuukautta. Niskoittelu sisältää kuitenkin relatiivisen toissijaisuuslausekkeen, jossa on ankaruusvertailu, joten se on potentiaalisesti syrjäytyvä säännös. Koska niskoittelu edellyttää, että syrjäyttävän säännöksen on oltava ankarampi, ei ole käytännössä mahdollista, että haitanteko syrjäyttäisi niskoittelusäännöksen. Näin ollen niskoittelusäännöstä sovelletaan tilanteissa, jossa sekä niskoittelu että haitanteko tulevat kyseeseen, ja *Kallio – Tolvanen* katsovatkin tämän olevan tilanne Elokapina-tapauksessa.

4.2.2 Pakottaminen

RL 25:8 (578/1995) säädetään pakottamisesta. Teko täyttyy, jos joku oikeudettomasti väkivallalla tai uhkauksella pakottaa toisen tekemään, sietämään tai jättämään tekemättä jotakin.

³¹⁵ Lakanen 1999, s. 16 ja 119.

³¹⁶ Sähköpostikirjeenvaihtoa maisteritutkielmastani 13.4.2021.

³¹⁷ HE 6/1997 vp, s. 55.

Pakottamisesta tuomitaan sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta³¹⁸. Säännös sisältää relatiivisen toissijaisuuslausekkeen, jossa on ankaruusvertailu. Pakottamisen tekemuoto on hyvin samankaltainen sanamuodoltaan kuin RL 16:1.1,1, jossa pakottamisen yrittäminen rinnastetaan pakottamiseen. RL 16:1:n moitittavuudessa ei nimittäin edellytetä, onko ”väkivallalla tai sillä uhkaamalla vaadittu virkatoimi tehty tai tekeillä oleva virkatoimi kyetty esittämään.”³¹⁹ Pakottamista koskevassa hallituksen esityksessä todetaan, ettei väkivallan tarvitse olla väkivaltarikoksena rangaistavaa. Uhkauksen ei tarvitse myöskään sisältää henkilöön kohdistuvalla väkivallalla uhkaamista. Pakottamiseen voi liittyä *oikeudettomia painostuskeinoja*. Pakottamisen kannalta olennaista on se, että painostamistavalla voidaan vaikuttaa henkilön tahtoon niin, että henkilö tekee, jättää tekemättä tai sietää jotakin. Oikeudettomuudella viitataan siihen, että pakotuskeinon laittomuuteen ja/tai sitä, siihen mihin pakotetaan. Pakottamiskeinojen rajoihin vaikuttaa mm. kulttuuri suhtautuu ”toisen tahdon taivuttamiseen.” Kyse on siis tietyllä tavalla tapaoikeudesta. Lain esitöissä todetaan lisäksi, että pakottaminen on asianomistajarikos, paitsi silloin, jos pakottamiseen on käytetty hengenvaarallista välinettä (RL 25:8).³²⁰ Hallituksen esityksessä ei kuitenkaan mainita hengenvaarallista välinettä, joten sen osalta voitaneen hakea johtoa törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistä (RL 21:6, 654/2001). Koska pakottaminen on yleissäännös toissijaisuuslausekkeen takia, se lähtökohtaisesti syrjäytyy virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen tieltä, ja sisältyy virkamiehen väkivaltaiseen vastustamiseen.

4.2.3 Laiton uhkaus

Toinen uhkauksen sisältävä rikossäännös on RL 25:7 (578/1995) laiton uhkaus. Tunnusmerkistö toteutuu, jos 1) joku nostaa aseensa toista vastaan – mitä on yleisen elämäkokemuksen kannalta pidettävä pelottavana oman hengen ja terveyden kannalta³²¹ – tai *muulla tavoin uhkaa toista rikoksella* 2) sellaisissa olosuhteissa, että uhatulla on perusteltu syy omasta tai toisen puolesta pelätä henkilökohtaisen turvallisuuden tai omaisuuden olevan vakavassa

³¹⁸ Hallituksen esityksessä enimmäisrangaistukseksi oli kuitenkin asetettu vuosi vankeutta, ks. HE 94/1993 vp, s. 111. Lakivaliokunta ei kuitenkaan hyväksynyt rangaistusmaksimin alentamista, koska säännöksen sanamuoto on melko avoin, jolloin se voi kattaa törkeydeltään erilaisia tekoja. Valiokunta toteaa, että ”pakottamiskeinot, tavoiteltavat päämäärät ja aiheutetut seuraukset voivat törkeydeltään ja haitallisuudeltaan poiketa huomattavasti toisistaan”, ks. LaVM 22/1994 vp, s. 16.

³¹⁹ HE 6/1997 vp, s. 61.

³²⁰ HE 94/1993 vp, s. 111. Hallituksen esityksessä todetaan, että mm. erääntyvän velan perinnällä uhkaaminen ei ole laitonta, samoin lasten ja vanhempien välisissä suhteissa ilmenee sellaista ”painostusta”, jota ei voida pitää säännöksen tarkoittamana pakottamisena.

³²¹ Turku HO 30.1.2018 t. 18/104134 perustelut.

vaarassa. Tämäkin tunnusmerkistö sisältää relatiivisen toissijaisuuslausekkeen ja ankaruusvertailun. Laittomasta uhkauksesta voidaan tuomita sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta³²², kuten pakottamissäännöksessäänkin. Laiton uhkaus edellyttää siis 1) perusteltua syytä ja 2) pelkoa henkilökohtaisen turvallisuuden tai omaisuuden 3) vakavasta vaarasta. Uhkaaminen on yleensä sanallista tai aseella osoittamista, mutta uhkaus voi toteutua myös elein. Tunnusmerkistön toteutumisen kannalta uhkaajan ja uhatun ei tarvitse olla kasvokkain, vaan laitton uhkaus voi toteutua esim. internetin välityksellä.³²³

Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen voi toteutua väkivallalla uhkaamalla. Kuten jaksossa 3.5 on todettu, RL 16:1 esitöissä ei ole määritelty uhkaamisen käsitettä tarkemmin. *Lakasen* mukaan uhkaamista tuleekin arvioida oikeuskirjallisuuden perusteella. Uhkaamisella yleensä tarkoitetaan sitä, että jollekulle toiselle aiotaan jotakin pahaa uhkaajan tai jonkun toisen toimesta. Olennaista on se, että uhkauksen toteuttaminen on uhkaajan vaikutuspiirissä. Uhkauksella herätetään mielikuva uhatussa häntä koskevasta pahasta.³²⁴

Laittoman uhkauksen suojaamat oikeushyvät ovat säännöksen sanamuodon mukaan *henkilökohtainen turvallisuus ja omaisuus*. Näin ollen näihin oikeushyviin kohdistuvat rikokset täyttävät laitton uhkauksen tunnusmerkistön.³²⁵ Perustellulla syyllä taas tarkoitetaan aiheellista pelkäämistä. Uhkauksen vakavuutta arvioidaan uhatun henkilön mukaan, ei yleisellä standardilla. Tähän vaikuttavat mm. uhkauksen muoto ja sisältö, mahdolliset aseet ja uhkaajan mielentila. Laittomassa uhkauksessa *vakavalla vaaralla* tarkoitetaan vaaran todennäköisyyttä tai vahingon suuruutta. Aseella ei tarkoiteta nimenomaista ampuma-asetta, vaan myös leikkiaseella uhkaaminen voi täyttää laitton uhkauksen tunnusmerkistön, jos leikkise on aidon näköinen.³²⁶

³²² Hallituksen esityksessä rangaistusmaksimiksi esitettiin yhtä vuotta vankeutta. Hallitus perusteli yhden vuoden vankeusuhkaa sillä, uhkaukseksi jääneestä rikoksesta ei ole tarpeen säätää ankarampaa rangaistusta, ks. HE 94/1993 vp, s. 111. Valiokunta torppasi tämän rangaistusmaksimin pakottamissäännöksen tavoin. Valiokunnan mukaan laittomassa uhkauksessa voi olla kyse ”niin törkeistä teoista”, ettei rangaistuksen alentamiseksi yhteen vuoteen ole perusteita, ks. LaVM 22/1994 vp, s. 15–16.

³²³ Frände – Wahlberg – Matikkala 2018, s. 491–492. Jos uhkaus ei tapahdu kasvokkain, voi uhkauksen vakavuuden arvioiminen olla haasteellista. Kirjoittajat mainitsevat esimerkkinä sen, että kyseessä voi olla ”suunsoitto.”

³²⁴ Lakanen 1999, s. 26.

³²⁵ Frände – Wahlberg – Matikkala 2018, s. 490.

³²⁶ HE 94/1993 vp, s. 110–111; Frände – Wahlberg – Matikkala 2018, s. 490. Laiton uhkaus ei kata pommilla uhkaamista, vaan tätä koskevat yleisvaarallisia rikoksia koskevat säännökset, ks. HE 94/1993 vp, s. 111

Tapauksessa Turku HO 10.6.2019 t. 19/126579, jossa vastaajalle ei myönnetty valituslupaa, syyte virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta ja vaihtoehtoisesta laittomasta uhkauksesta hylättiin. X oli soittanut poliisilaitokselle ja sanonut, että poliisin tutkija F:n pitää lopettaa kehotusten lähettäminen hänelle. F oli tutkijana asiassa, jossa X oli epäiltynä ja hän oli yrittänyt tavoittaa X:ää kuulustelua varten. X uhkasi, että F saa kunnolla selkäänsä, jos hän näkee F:n. F sai kuulla tämän uhkauksen kollegoiltaan eli se ei tullut suoraan hänelle tiedoksi. F ei kokenut uhkausta mitenkään erityisellä tavalla siten, että se olisi vaikuttanut hänen virkatoimiinsa ja ettei hän ottanut uhkausta tosissaan. Näin ollen syystä käräjäoikeus katsoi, ettei laitton uhkauksen tunnusmerkistö täyttynyt. Käräjäoikeus totesi, että laitton uhkauksen tunnusmerkistön täytyminen ei edellytä, että uhattu pelkää, eikä tilanteen tarvitse olla objektiivisesti arvioiden vaarallinen. Laitton uhkauksen täyttymiseltä edellytetään kuitenkin sitä, että uhattu kokee henkilökohtaisen turvallisuutensa olevan vakavassa vaarassa. Rikoksenteikiän tulee myös ymmärtää, että hänen lausumansa voidaan kokea uhkaavana ja että henkilö voi pelästyä ja ottaa uhkauksen tosissaan. Tapauksessa ei ollut kyse mistään em. seikasta.

Laiton uhkaus edellyttää myös tahallisuutta, joka on tarkemmin seuraus- ja olosuhdetahallisuutta. Laiton uhkaus liittyy usein jonkin toisen päämäärän saavuttamiseen, kuten pakottamiseen, eikä se ole siten tekona ensisijainen.³²⁷

Koska laitton uhkaus sisältää toissijaisuuslausekkeen, muut säännökset voivat syrjäyttää sen eli laitton uhkaus voi sisältyä johonkin toiseen rikostunnusmerkistöön. Hallituksen esityksessä on mainittu, että laitton uhkaus voi syrjäytyä esimerkiksi vapaudenriiston, ryöstön, pahoinpitelyn ja törkeän pahoinpitelyn tieltä. Samoin raiskaus tai kiristys voi syrjäyttää teon. Laitton uhkaus on pakottamisen tavoin asianomistajarikos, ellei rikoksen tekemiseen ole käytetty hengenvaarallista välinettä (RL 25:8). Hengenvaarallinen väline ei kuitenkaan ole edellä mainittu leikkiase.³²⁸

Ratkaisussa KKO 1999:59 A oli uhannut B:tä katkaistulla haulikolla, joka ei ollut täysin ampumakuntoinen, koska siitä puuttui iskupiikki. Ase olisi tämä asentamalla voitu saattaa ampumakuntoiseksi. Vaikka ase ei ollutkaan toimintakykyinen, korkein oikeus katsoi, että asetta voitiin pitää RL 25:8 ja lain esitöissä tarkoitettuna hengenvaarallisena aseena, jolloin syyttäjällä

³²⁷ Frände – Wahlberg – Matikkala 2018, s. 492.

³²⁸ HE 93/1993 vp, s. 111–112; LaVM 22/1994 vp; Viljanen 2018, s. 492. Syy sille, että laittomasta uhkauksesta (kuten pakottamisesta) tulee virallisen syytteen alainen rikos hengenvaarallisen aseensa vuoksi, on yleinen etu ja se, että kyse voi olla todellisuudessa törkeistäkin teoista, ks. LaVM 22/1994 vp, s. 16.

oli syyteoikeus, vaikka laitton uhkaus onkin lähtökohtaisesti asianomistajarikos (eikä B ollut esittänyt syyttämispyyntöä). A oli osoittanut B:tä aseella ja pitänyt aseensa piippua B:n suussa.

Tapauksessa Helsingin HO 29.11.2019 t. 19/152141 vastaajaa syytettiin käräjäoikeudessa yhtenä erillisenä syytekohtanaan laittomasta uhkauksesta. Vastaaja oli syytteen mukaan uhannut E:tä ja tämän perhettä psykiatrisella poliklinikalla pidetyn tapaamisen yhteydessä. Vastaaja uhkasi, että E:lle ja tämän perheelle tapahtuisi joulun aikana jotain, jos vastaajalle ei myönnettäisi tiettyjä etuuksia: ”Jos ei myönnetä, olisiko kiva, jos perheelle tapahtuisi jotakin joulun aikana.” Vastaaja oli esittäessään uhkauksen noussut ylös ja kävellyt kohti E:tä. Oikeuden mukaan kyse oli ehdollisesti ”verhoillusta uhkauksesta”, jos E ei tee vastaajan tahdon mukaan. Merkitystä annettiin E:n subjektiiviselle kokemukselle. Syyte laittomasta uhkauksesta kuitenkin hylättiin, koska vakavan vaaran tunnusmerkistö ei täytynyt. Uhkauksen olisi pitänyt olla suorasti ilmaistu, jotta tunnusmerkistö olisi täytynyt. Uhkaus oli merkitykseltään uhkaava ja pelottava, mutta siihen ei sisällynyt konkreettista uhkauksen toteuttamistapaa-tai muotoa. Tä-mäntapaiset, selvästi käytännön tilanteessa varmasti uhkavalta tuntuneet sanat ja eleet jäävät lain välimaastoon.

Päinvastoin edelliseen tapaukseen verrattuna tapauksessa Itä-Suomen HO 3.10.2018 t. 18/141433 A tuomittiin kahdesta laittomasta uhkauksesta, kun hän oli uhannut kahta sosiaali-toimen työntekijää tappamisella sekä toisen työntekijän perhettä tappamisella ja talon polttamisella, koska A:n vaatimukseen maksusitoumuksen myöntämiseen nikotiinilaastariin oli suhtauduttu kielteisesti. Hovioikeus katsoi moitittavaksi seikaksi sen, että A oli kohdistanut uhkauksensa henkilöihin, jotka hoitivat A:n asioita työtehtävinään. Uhkauksien todettiin olevan vakavia sekä A:n suhtautumisen tekonsa seurauksiin välinpitämätöntä. Asianomistajat olivat kokeneet pelkoa ja ahdistusta. Sakkorangaistuksen ei katsottu olevan oikeudenmukainen seuraus, vaan A tuomittiin 3 kuukauden ehdolliseen vankeuteen.

Uhkauksesta oli myös kyse tapauksessa Turku HO 1.10.2018 t. 18/141403. D oli uhannut syytteen mukaan käyttää väkivaltaa rikosylikonstaapeli E:tä vastaan, koska E oli tehnyt tutkinnanjohtajana D:n tekemästä rikosilmoituksesta tutkimattajättämispäätöksen. D uhkasi väkivallan käytöllä pakottaakseen E:n jättämään tekemättä tulevaisuudessa vastaavanlaisia päätöksiä ja/tai uhannut käyttää väkivaltaa E:tä kohtaa ko. virkatoimen johdosta. D oli lähettänyt E:lle kolme sähköpostia, ettei E perheineen ole turvassa ja että hän usuttaa liivijengin E:n ja tämän perheen perään. Hän oli lisäksi uhannut E:n henkeä. E oli mm. hankkinut itselleen turvakiekkon ja kotiinsa hälytysjärjestelmän. E:n mukaan hänen sähköpostinsa olivat ”arviointeja” ja sisällöltään lähinnä sarkastisia. Viesteissä luki mm. ”[--] eli arvioin, että joku poliisi kuolee lähiaikoina. Arvioin, että kyseinen kyttä on E.” E oli kokenut saamansa viestit uhkaavina.

Käräjäoikeuden mukaan viestit olivat koskeneet E:n virkatoimia, niissä oli selkeästi viitattu väkivallan käyttöön ja niitä oli pidettävä uhkaavina. Vaikka viestien otsikoissa oli käytetty sanoja ”arviomme” ja ”heh”, ne eivät käräjäoikeuden mukaan poistaneet viestien uhkaavaa sävyä. Tekoja pidettiin moitittavina, vaikka teko aika ei ollutkaan pitkä. Käräjäoikeus tuomitsi D:n sekä virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta että laittomasta uhkauksesta, koska laitton uhkaus kohdistui myös E:n perheeseen, *ei pelkästään E:hen virkamieheenä*. D tuomittiin 6 kk ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Hovioikeus hylkäsi RL 16:1 nimikkeen, mutta piti laittoman uhkauksen tuomion voimassa alentaen rangaistuksen 3 kk ehdottomaan vankeuteen. Hovioikeuden mukaan tapauksessa tuli huomioda se, että E:n virkatoimi oli jo päättynyt ja D oli lähettänyt viestinsä usea kuukausi tämän jälkeen – teolla ei ollut virkatoimeen ajallista yhteyttä. Lisäksi jälkikäteen väkivallalla uhkailu ei täytä RL 16:1 tunnusmerkistöä.

Viljasen mukaan laitton uhkaus *ei lähtökohtaisesti sisälly virkamiehen väkivaltaiseen vastustamiseen*, jos virkamiehen väkivaltainen vastustaminen toteutuu uhkauksen muodossa, koska RL 16:1 ei edellytä toteutuakseen sitä, että ”uhatulla olisi perusteltu syy omasta tai toisen puolesta *pelätä* henkilökohtaisen turvallisuuden tai omaisuuden olevan *vakavassa* vaarassa” toisin kuin laittomassa uhkauksessa. Laittomasta uhkauksesta voi siis tuomita virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen ohella. *Viljanen* viittaa edellä esitettyyn tapaukseen KKO 1999:59, jossa katsottiin, ettei laitton uhkaus sisällynyt virkamiehen väkivaltaiseen vastustamiseen.³²⁹

Tapauksessa KKO 1999:54 A oli vaatinut työvoimatoimiston johtaja virkamies B:tä ryhtymään tiettyyn virkatoimeen. A oli uhannut B:tä sekä vahtimestareita niin sanallisesti kuin puukolla kohti tökkien. A oli myös lyönyt yhtä vahtimestaria puukolla silmäkulmaan. Käräjäoikeus tuomitsi A:n mm. virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta. B valitti asiasta hovioikeuteen, joka kovensi A:n rangaistusta. Korkeimmassa oikeudessa kyse oli B:n asianomistaja-asemasta virkamiehen väkivaltaisessa vastustamisessa. Hovioikeus oli katsonut B:n olevan asianomistaja virallisen syytteen alaisessa virkamiehen väkivaltaisessa vastustamisessa, koska A:n teko sisälsi myös RL 25:7 laittoman uhkauksen tunnusmerkistön. Korkein oikeus katsoi, että laitton uhkaus ei sisälly virkamiehen väkivaltaiseen vastustamiseen laittoman uhkauksen tunnusmerkistön edellyttämän pelon vuoksi. Tapauksessa KKO katsoi, ettei syyttäjää tai B ollut esittänyt pelosta näyttöä, joten laitton uhkaus ei sisällynyt rikokseen,

³²⁹ *Viljanen* 2018, s. 92; *Frände – Wahlberg – Matikkala* 2018, s. 492; *Tapani – Tolvanen – Hyttinen* 2019, s. 574.

eikä hovioikeus olisi saanut ottaa B:n valitusta tutkittavakseen. *Vuorenpään* mukaan asianomistaja-asema arvioidaan säännöksen suojeluobjektin avulla. Laittoman uhkauksen ja virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen oikeushyvät ovat erilaiset. KKO:n mukaan ”virkamiehen väkivaltaisen vastustaminen on viranomaiseen kohdistuva rikos, jonka syyteoikeus kuuluu viralliselle syyttäjälle.” Laittomalla uhkauksella suojellaan henkilökohtaista turvallisuutta ja omaisuutta, kuten edellä on kuvattu. Virkamiehen väkivaltaisella vastustamisella suojataan ensisijaisesti virkatehtävän häiriötöntä hoitoa sekä virkamiestä henkilönä. Koska virkamiehen väkivaltaisen vastustaminen kohdistuu viranomaiseen, KKO hylkäsi B:n asianomistaja-aseman. Teon olisi tullut täyttää lisäksi jokin *yksityiseen henkilöön* kohdistuva tunnusmerkistö, mikä ei tapauksessa toteutunut. KKO:n mukaa laiton uhkaus ei sisälly siten virkamiehen väkivaltaiseen vastustamiseen pelko-aspektin ja vakavan vaaran edellytyksen vuoksi.³³⁰

Aikaisemmassa ratkaisussa KKO 1978-II-32 oli katsottu, että virkamies on asianomistaja RL 16:1 virkamiehen väkivaltaisessa vastustamisessa vain, jos hän on esittänyt vastaajalle korvausvaatimuksen.

Laittoman uhkauksen ja virkamiehen väkivaltaisen vastustamista koskevaan lainkonkurrenssiin liittyy myös tuore korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 2019:31, jonka ohjausvaikutus tulevaan oikeuskäytäntöön on kiistanalainen ja jopa ristiriitainen. Tapaus on esimerkki suojeluintressien välisestä punnista, jota olen käsitellyt jaksossa 4.1. Lainkonkurrenssi voi aiheuttaa tulkintaongelmia, jotka eivät ratkea suoraan lain sanamuodon avulla. Tapauksessa A oli uhannut huostaanottoasiassa kahta lastensuojelun työntekijää B:tä ja C:tä sanallisesti väkivallalla ensin molempia kasvokkain ja myöhemmin B:tä puhelimesta samana päivänä. A oli uhannut puhelimesta etsivänsä B:n osoitteen ja vievänsä tämän lapset, jos A:n vauva otetaan huostaan. Kasvokkaisessa tilanteessa A oli uhannut B:tä ja C:tä mm. kuoleamalla (”löydätte itsenne mullan alta hautausmaalta”). Alemmat oikeusasteet olivat tuominneet A:n sekä virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta, että kahdesta laittomasta uhkauksesta katsoen, että B:llä ja C:llä oli perusteltu syys pelätä henkilökohtaisen turvallisuutensa olevan vakavassa vaarassa. Käräjäoikeus oli katsonut, että RL 16:1 ja RL 25:7 suojaavat eri oikeushyviä, eivätkä tunnusmerkistöt peitä toisiaan, joten lainkonkurrenssi ei tule asiassa kyseeseen.³³¹

³³⁰ Vuorenpää 1999; HE 6/1997 vp, s. 50 ja 55.

³³¹ KKO 2019:31, kohta 1–3.

Tapauksen ennakkopäätöskysymys oli se, sisältyykö laitton uhkaus virkamiehen väkivaltaiseen vastustamiseen, vai voidaanko siitä tuomita erikseen. KKO käytti tulkinnassaan lain sanamuotoa todeten – kuten olen aikaisemmin esittänyt – että laitton uhkaus sisältää toissijaisuuslausekkeen ja lähtökohtaisesti väistyy ankaramman rikossäännöksen tieltä. KKO viittasi myös aikaisempaan laitonta uhkausta koskevaan hallituksen esitykseen HE 68/1966 vp todeten, että esityksessä on suoraan mainittu, että laittoman uhkauksen soveltaminen edellyttää sitä, ettei teko samalla täytä virkamiehen väkivaltaista vastustamista. Näiden oikeuslähteiden lisäksi KKO turvautui aikaisempaan oikeuskäytäntönsä käyttäen viittä eri tapusta pro&contra -argumentointikeinona ennakkopäätöskysymyksen ratkaisemiseksi.³³² KKO mm. viittasi aikaisempiin tapauksiinsa niin, että joidenkin rikosten kohdalla henkilö on voitu tuomita useammasta rikoksesta, vaikka johonkin rikosnimikkeeseen olisi sisältynytkin toissijaisuuslauseke.³³³

Aikaisempaan oikeuskäytännön osalta KKO totesi, että toissijaisuuslausekkeitä tulkittaessa tulee ottaa huomioon tapauksen tosiseikat, säännösten suojelukohteet sekä henkilöllinen ulottuvuus (keihin teko kohdistuu). Lisäksi vahvisti KKO aikaisempaa kantaansa siitä, että merkitystä ei anneta rikosnimikkeen luonteelle asianomistajarikoksena tai virallisen syytteen alaisena rikoksena.³³⁴

Rikossäännösten oikeushyvien tarkastelu on tärkeää, koska *Kallion* mukaan toissijaisuuslausekkeilla on ratkaistu ainoastaan jollain tavoin samankaltaiset oikeushyvät sisältävien säännösten välinen suhde. Kuten edellä on todettu, jotta lainkonkurrensi voi tulla kyseeseen, rikossäännösten on suojeltava ”ainakin osittain” samaa oikeushyvää. Nykytulkinnan mukaan, jos kyseessä on rikossäännökset, joiden taustalla on ”osittain eri oikeushyvät”, tulisi soveltaa useampaa säännöstä samanaikaisesti, jolloin rikosten yhtyminen ei tule kyseeseen. Jotta oikeushyviä voidaan vertailla, tulee selvittää tapauksen konkreettiset tosiseikat.³³⁵ Lainkonkurrensia tulisi myös arvioida *in casu*, tapauskohtaisesti.³³⁶

³³² KKO 2019:31, kohta 6–12; Kallio 2019, kohta Mihin ratkaisu perustuu?

³³³ Kallio 2019, kohta Mihin ratkaisu perustuu?

³³⁴ KKO 2019:31, kohta 8–12.

³³⁵ Kallio 2018, s. 27 ja 31–32.

³³⁶ Kallio 2015, s. 282; Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 577.

Käsillä olevassa tapauksessa KKO katsoi, että A:n menettely oli täyttänyt sekä virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen että laittoman uhkauksen tunnusmerkistöt. Tapauksen tosiseikkoja olivat seuraavat seikat: molemmat teot oli tehty samana päivänä kahdessa eri tilaisuudessa, ja teot olivat 1) kohdistuneet *samoihin henkilöihin*, 2) perustuen *yhtenäiseen tahtotilaan* ja 3) *yhteen tekokokonaisuuteen*. KKO katsoi, että nämä tosiseikat yhdessä laittomaan uhkukseen sisältyvän toissijaisuuslausekkeen kanssa puolsivat sitä, että A:n teko täytti *vain* virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen tunnusmerkistön. Säännösten suojelukohteiden osalta KKO totesi, että RL 16:1 suojelee virkamiehiä sekä henkilönä että virkamiehen ominaisuudessa. RL 16:1 suojelukohde on virkamiehen turvallisuus huolimatta siitä, että RL 16 luvun säännösten suojelukohteena on myös (ensisijaisesti) valtion toimeenpanovallan käytön turvaaminen. Laittoman uhkauksen kriminalisoinnin suojelukohteena on sen sijaan kehen tahansa henkilön turvallisuudentunne henkilön asemasta riippumatta, ja tätä korostaa se, että asianomistajia ovat laittomassa uhkauksessa kaikki uhkauksen kokeneet, toisin kuin virkamiehen väkivaltaisessa vastustamisessa. Lisäksi RL 16:1 sanamuoto ei edellytä, että virkamies kokisi tosiasiallisesti pelkoa, kuten laittomassa uhkauksessa. KKO totesi, että laittoman uhkauksen ja virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen suojelukohteet eroavat toisistaan, mutta ”*virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen suojelukohde kattaa laittoman uhkauksen sellaisissa tilanteissa, joissa virkamiestä uhataan väkivallalla johonkin virkatoimeen liittyen.*”³³⁷ KKO antoi tapauksessa siis painoarvoa sille, että A:n uhkaus perustui B:n ja C:n virkatoimeen eli virkatoimi oli uhkauksen perustana.

Lisäksi KKO tulkitsi säännösten sanamuotoja siten, ettei RL 16:1 edellytä, että uhrilla olisi perusteltu syy omasta tai toisen henkilön puolesta pelätä henkilökohtaisen turvallisuutensa olevan vakavassa vaarassa. KKO:n mukaan ”on siten mahdollista, ettei laittoman uhkauksen tunnusmerkistö täyty kaikissa tilanteissa, joissa virkamiehen väkivaltaista vastustamista koskevassa säännöksessä edellytetty uhkaus täyttyy.” KKO:n mukaan ei ole kuitenkaan merkitystä sillä, että tapauksen tunnusmerkistöt eroavat toisistaan, koska lainkonkurrenssia tulee arvioida jo aiemmin käsitellyn tavoin kulloisenkin tapauksen tosiseikkojen perusteella, ja tapauksessa molemmat tunnusmerkistöt ovat täyttyneet. KKO katsoi, että A:n menettely tuli riittävästi arvioituksi RL 16:1 soveltamisella ja näin ollen *laiton uhkaus sisältyy*

---

³³⁷ KKO 2019:31, kohta 13–16; HE 6/1997 vp, s. 55; Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 576.

virkamiehen väkivaltaiseen vastustamiseen. KKO hylkäsi syytteen laittomasta uhkauksesta.³³⁸ KKO:n kanta on ristiriidassa edellä esitetyn Viljasen näkemyksen kanssa.

KKO:n ratkaisu on kritiikille altis. Ensinnäkin kyse oli äänestysratkaisusta. Eri mieltä olevan jäsenen mukaan laitton uhkaus sisältyisi lähtökohtaisesti virkamiehen väkivaltaiseen vastustamiseen. Eri mieltä oleva jäsen korosti säännösten eri suojelukohteita katsoen, että RL 16:1 suojaa ennen kaikkea valtiovallan auktoriteettia ja vasta toissijaisesti virkamiestä yksilönä. Hänen mukaansa laittomassa uhkauksessa ”jokainen eri asianomistajaan kohdistuva uhkaus muodostaa laittomassa uhkauksessa oman rikoksensa”, ja RL 16:1 on vain yksi rikos, vaikka asianomistajia olisi useampi. Painoarvoa annettiin myös säännösten sanamuodolle pelon suhteen sekä sille, että vain toinen säännös on asianomistajarikos. Tälle enemmistö ei ollut antanut merkitystä. Eri mieltä oleva jäsen painotti myös tapauksen tosiseikkojen huomioimista lainkonkurrenssitilanteessa eri tavoin kuin enemmistö, ja katsoi, ettei A:n menettely ”tyhjenny pelkästään virkamiehen väkivaltaiseen vastustamiseen.” Lisäksi hän otti huomioon sen, että uhkaus kohdistui myös toisen vastaajan perheeseen.³³⁹ Kuten edellä esitetystä tapauksessa Turku HO 1.10.2018 t. 18/141403, kärjäoikeuden ratkaisussa laittomasta uhkauksesta tuomittiin virkamiehen väkivaltaisen rinnalla, kun uhkaus ei kohdistunut pelkästään virkamieheen itseensä. Korkeimman oikeuden jäsenten näkemykset olivat siten hyvin vastakkaiset.

Toisekseen *Heikki Kallio* on kritisoinut ratkaisua voimakkaasti oikeuskirjallisuudessa, mikä on omiaan heikentämään ratkaisun ohjausarvoa äänestystuloksesta ja alioikeuksien eriävästä kannasta puhumattakaan. Kallio katsoo tapauksen olevan ”pulumallinen” ja epäjohdonmukainen sekä lainkonkurrenssiopin että RL 16:1 ja sen lähirikosten lainkonkurrenssin kannalta. Kallion mukaan ratkaisu on jopa KKO:n aikaisemman *oikeuskäytännön vastainen*³⁴⁰. KKO on nimittäin painottanut, etteivät rikossäännökset voi olla keskenään lainkonkurrenssissa, jos niillä suojellaan kokonaan tai osittaan erilaisia oikeushyviä.³⁴¹ Myös *Tapani, Tolvanen ja Hyttinen* esittävät kritiikkiä tapausta kohtaa pohtien, tarkoittaako KKO:n tulkinta

³³⁸ KKO 2019:31, kohta 17 ja kohta tuomiolauselma. KKO alensi tuomiota 15 päivällä, *Kallion* mukaan rangaistuksen lieventäminen oli suhteellisen vähäinen, ks. Kallio 2019, kohta Mihin ratkaisu perustuu?

³³⁹ KKO 2019:31, kohta Esittelijän mietintö ja eri mieltä olevan jäsenen lausunto.

³⁴⁰ Ennakkopäätösnormin suhde vallitsevaan oikeustilaan voi olla: 1) oikeutta luova, 2) oikeustilaa vahvistava, 3) oikeustilan vastainen tai 4) oikeustilaa kehittävä, ks. tarkemmin Launiala 2018, s. 10–11.

³⁴¹ Kallio 2019, kohta Mitä ratkaisusta seuraa? Ks. myös Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 576. *Kallion* mukaan KKO:n tulkinta lainkonkurrenssista on pulmallinen mm. siksi, että tapauksessa KKO 1975 II 71 on katsottu, ettei pahoinpitely – jossa on sama rangaistusasteikko kuin laittomassa uhkauksessa – ole lainkonkurrenssissa virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen kanssa.

suunnanmuutosta oikeuskäytännössä. Ei olekaan itsestään selvää, että kun rikossäännökset suojaavat osittain erilaisia oikeushyviä, lainkonkurrenssi tulisi aina kyseeseen ja molempia säännöksiä sovellettaisiin samanaikaisesti.³⁴²

Tapausta kohtaan esitetty eriasteinen kritiikki on mielestäni perusteltua, ja KKO:n oikeudellinen tulkinta osin epäjohdonmukaista aikaisempiin tapauksiin nähden. A:n esittämät uhkaukset olivat sen laatuksia, että ne olivat aiheuttaneet pelkoa lastensuojelutyöntekijöissä heidän läheistensä turvallisuuteen liittyen. Kyse ei mielestäni ollut sellaisista uhkauksista, jotka olisivat enää liittyneet vain B:n ja C:n virkatoimiin, vaikka ilman virkatointia kyseisiä uhkauksia tuskin olisi edes esitetty.

Edellä esitettyä tapausta KKO 2019:31 on kuitenkin jo hyödynnetty oikeuslähteenä sekä Rovaniemen hovioikeuden ratkaisun 15.4.2019 t. 19/117088 että aikaisemmin esitellyn tapauksen KKO 2021:7 perusteluissa.³⁴³ Hovioikeuden tapauksessa arvioitiin sitä, voitiinko vastaaja tuomita sekä toissijaisuuslausekkeen sisältävistä laittomista uhkauksista että virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta, kuten kärjäoikeus oli tehnyt. Hovioikeus katsoi, että vastaaja T:n menettely liittyi poliisimiesten toimintaan virkamiehinä. Poliisit olivat ajaneet T:tä takaa ja T oli yrittänyt ajaa autolla kohti useita poliisiautoja estäen näin kiinniotonsa. Hovioikeus totesi, että T:n menettely kattoi molemmat tunnusmerkistöt ”samoihin henkilöihin kohdistuneella ja yhtenäiseen tahtotilaan perustuvalla yhdellä kokonaisuudella” ja nämä seikat (tapauksen tosiseikat) yhdessä toissijaisuuslausekkeen kanssa puolsivat laittoiman uhkauksen sisällyttämistä virkamiehen väkivaltaiseen vastustamiseen tässäkin tapauksessa. T:n osalta syytteet neljästä laittomasta uhkauksesta hylättiin. Asianomistajapoliisit olivat kuitenkin oikeutettuja kärsimyskorvauksiin.³⁴⁴ Kärjäoikeus oli tuominnut yhteisen rangaistuksen lukuisista eri rikoksista 3 vuotta vankeutta, mutta hovioikeus laski sen 2 vuoteen ja 10 kk vankeuteen. Rangaistuksen pituus ei alentunut merkittävästi, mutta hovioikeus vahvisti ratkaisussaan korkeimman oikeuden uuden tulkintalinjan laittoiman uhkauksen

³⁴² Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 576–577. Kirjoittajat katsovat, ettei laittoiman uhkauksen sisällyttäminen virkamiehen väkivaltaiseen vastustamiseen aiheuta asianomistajille yksityisoikeudellisia menetyksiä, koska laittoiman uhkauksen asianomistajalla on oikeus kärsimyskorvaukseen vahingonkorvauslain (412/1974) 5:6 (509/2004) mukaisesti, eikä sitä ole sidottu tosiasiaassa sovellettuun rikosnimikkeeseen.

³⁴³ Ks. KKO 2021:7 kohta 14.

³⁴⁴ Hovioikeuden mukaan RL 16:1 on viranomaiseen kohdistuva rikos, jossa edellytys asianomistaja-asemalle on se, että teko täyttää myös jonkin toisen, virkamieheen henkilönä kohdistuneen tunnusmerkistön RL 16:1 ohella. Hovioikeus totesi ratkaisun KKO 1999:54 oikeusohjeeseen viitaten, että T:n menettely oli kattanut sekä laittoiman uhkauksen että virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen tunnusmerkistöt, joten poliisit olivat oikeutettuja korvauksiin.

toissijaisuuslausekkeen suhteen. Hovioikeuden ratkaisu mukaili täysin korkeimman oikeuden linjaa ja perusteluja. Muunlainen tulkintalinja olisikin herättänyt kysymyksiä, koska alimpien tuomioistuinten käytännön velvollisuutena on noudattaa prejudikaattituomioistuimen ratkaisuja³⁴⁵, vaikka edellä esitetty KKO-ratkaisu onkin kiistanalainen. Tapauksen KKO 2021:7 oikeusohjeena on se, että lainkonkurrenssitilanteissa kahta eri säännöstä sovelletaan rinnakkain, jos potentiaalisesti syrjäytyvällä eli toissijaisella säännöksellä on sellainen suojelukohde, joka ensisijaiselta säännökseltä puuttuu. Näin ollen nykyisen linjauksen mukaan laitonta uhkausta ja virkamiehen väkivaltaista vastustamista arvioitaessa laittomalla uhkauksella ei ole sellaista suojelukohdetta, joka virkamiehen väkivaltaista vastustamista koskevalta säännökseltä puuttuisi.³⁴⁶

4.2.4 Lievä pahoinpitely

Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen käsitetään tekona kuten pahoinpitelyrikokset. *Viljasen* mukaan on johdonmukaista, että väkivalta ymmärretään terminä RL 21 luvun rikosten tavoin, mutta RL 16:1–2 sisältyvän väkivallan käsitteen tulisi olla laajempi kuin RL 21 luvun rikosten osalta huonojen lopputulosten välttämiseksi. Mikä tahansa pahoinpitelyrikkoksen sisältämä ruumiillinen väkivalta täyttää virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen tunnusmerkistön.³⁴⁷ Käsittelen pahoinpitelyrikkoksia laajemmin seuraavassa jaksossa 4.3.

Vakiintuneesti on katsottu – kuten esitän alla –, että lievä pahoinpitely (RL 21:7, 578/1995) sisältyy lainkonkurrenssin perusteella virkamiehen väkivaltaiseen vastustamiseen, eikä siitä tuomita erikseen.³⁴⁸ Lievästä pahoinpitelystä voidaan tuomita sakkoa³⁴⁹, jos pahoinpitely on väkivallan, ruumiillisen koskemattomuuden loukkauksen tai terveyden vahingoittamisen vähäisyys tai muut rikokseen liittyvät seikat huomioon ottaen kokonaisuutena arvostellen vähäinen (RL 21:7). Se, onko teko lievä pahoinpitely vai tavallinen pahoinpitely, arvioidaan lain esitöiden mukaan esimerkinomaisesti ”väkivallan, ruumiillisen koskemattomuuden

³⁴⁵ Ks. Launiala 2016, s. 3–4. Ennakkopäätöksillä on mm. *vertikaalinen funktio*, joka tarkoittaa ”alempaan tuomioistuimen sidonnaisuutta ylemmän tuomioistuimen antamaan ennakkopäätökseen.” Ennakkopäätökset kuuluvat heikosti velvoittaviin oikeuslähteisiin, mutta niillä on tosiasiallisesti vahva sitovuus.

³⁴⁶ Ks. KKO 2021:7, kohta 23.

³⁴⁷ Viljanen 2018, s. 81–82.

³⁴⁸ HE 6/1997 vp, s. 62; Lakanen 1999, s. 119; Frände 2012, s. 278; Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, s. 198.

³⁴⁹ Huomionarvoista on, ettei lievän pahoinpitelyn yritys ole rangaistavaa. Hallitus ei nähnyt tässä kriminaalipoliittista tarvetta näyttöongelmien lisäksi, ks. HE 94/1993 vp, s. 97.

loukkauksen ja terveyden vahingoittamisen” vähäisyyden kautta. Lievä pahoinpitely on asianomistajarikos, poislukien tilanteet, joissa teko kohdistuu alle 15-vuotiaaseen lapseen.³⁵⁰

Tapauksessa KKO 1986 II 1 käräjäoikeuden mukaan henkilö oli mennyt poliisin päivystystiloihin ja alkanut metelöimään. Hän ei ollut poistunut paikalta käskystä huolimatta ja alkanut käyttää väkivaltaa kahta poliisia kohtaan (L ja T) pidätysseleihin kuljetettaessa. Tekijä oli potkinut ja purrut L:ää sekä repinyt tämän haalarit. Hän oli lisäksi purrut ja potkinut T:tä sekä vetänyt tätä jaloista, jolloin T oli kaatunut useasti lattialle saaden verinaarmuja käteen ja liaten vaatteensa. Hovioikeus katsoi sen sijaan, ettei näyttöä T:n vammoista ollut, ja että lievä pahoinpitely sisältyisi virkamiehen väkivaltaiseen vastustamiseen. Hovioikeus oli katsonut lieventäviksi seikoiksi sen, että tekijä oli ollut kiihtynyt veljensä pidätyksen vuoksi. Hovioikeus myös vähätteli tekijän väkivaltaa katsoen sen tehdyn ”erittäin lieventävien asianhaarojen vallitessa”, koska vastarinta oli ”lähinnä puremista ja potkimista.” Hovioikeus tuomitsi virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta 40 päiväsakkoa käräjäoikeuden hie-man yli neljän kuukauden vankeuden sijaan. Korkein oikeus totesi, että T:lle oli aiheutunut kipua, mutta näyttöä vammoista ei ollut. Tapauksen silloinen lievän pahoinpitelyn säännös ei sisältänyt mainintaa ruumiinvammasta (aiheuttaa kipua tai ruumiinvammaa aiheuttamatta muuten pahoinpitelee toista). KKO katsoi, ettei lievä pahoinpitely sisältänyt ”sellaista väkivallan käyttämistä, joka ei sisältyisi” RL 16:1.1 tekoon, ja että teko oli tehty erittäin lieventävien asianhaarojen vallitessa. RL 16:1 soveltaminenhan ei edellytä seurauksen aiheuttamista, kuten aikaisemmin on jo käsitelty. Kuten edellä on käsitelty, lievä pahoinpitely on asianomistajarikos ja virkamiehen väkivaltainen vastustaminen ei³⁵¹, mutta tälle KKO ei antanut merkitystä. Hovioikeuden ja KKO:n perusteluja ei voi olla kyseenalaistamatta, kun syytetty oli nainen. Naisten tekemään väkivaltaan suhtaudutaan yhteiskunnassa torjuvasti ja vähätellen, mutta toisaalta suurella stigmalla.³⁵²

Edellä on käsitelty rikostunnusmerkistöjen yhtenäisyydestä ja sen arvioinnista oikeushyvien ja rangaistusseuraamusten avulla. Lakasen mukaan sekä RL 16:1 virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen että RL 21:2 (578/1995) murhan rikostunnusmerkit leikkaavat toisensa

³⁵⁰ HE 94/1993 vp, s. 97.

³⁵¹ Ks. myös HE 94/1993 vp, s. 91–92.

³⁵² Väkivallan katsotaan lähes yksinomaan kuuluvan osaksi mieheyden olemusta. Naisille asetetut yhteiskunnalliset kaksoisstandardit korostavat hyveellistä käytöstä, ks. esim. Putkonen 2011, s. 1212 ja Criado-Perez 2020, s. 18. Naisten osuus rikoksista sekä naisvankien määrä on kasvanut vuosikymmenten aikana, ks. lisää Collander – Putkonen 2006, s. 1581–1582.

osittain. Se, että tappo katsotaan murhaksi, yhtenä ankaroittamisperusteena on teon kohdistuminen virkamieheen tämän ollessa virkansa puolesta ylläpitämässä järjestystä tai turvallisuutta taikka virkatoimen vuoksi (RL 21:2.1,4). Lakasen mukaan murhan tunnusmerkistöissä on riittävästi otettu huomioon teon kohdistuminen julkiseen valtaan, jolloin ei tuomita erikseen virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta.³⁵³

4.3 Mistä teoista rangaistaan erikseen?

4.3.1 Pahoinpitely

Se, ettei virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta ole säädetty erillistä törkeää tekemistä (törkeä virkamiehen väkivaltainen vastustaminen), kertoo *Viljasen* mukaan siitä, että virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen rinnalla on mahdollista soveltaa ”tarvittaessa lisäksi samalla teolla tehtyä muuta rikosta, kuten törkeää pahoinpitelyä koskevaa säännöstä.”³⁵⁴ Vakavimpiin tekoihin sovelletaankin esimerkiksi RL 21 luvun säännöksiä, jotka koskevat henkeen ja terveyteen kohdistuvia rikoksia.³⁵⁵ Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen nimitäin toteuttaa usein jonkin pahoinpitelysäännöksen.³⁵⁶

Kuten edellä jaksossa 4.2 on todettu, virkamiehen väkivaltainen vastustaminen sisältää lievän pahoinpitelyn, eikä siitä rangaista erikseen. Kuitenkaan pahoinpitely (RL 21:5) tai törkeä pahoinpitely (RL 21:6) eivät sisälly virkamiehen väkivaltaiseen vastustamiseen, vaan niistä voidaan tuomita erikseen.³⁵⁷ Lisäksi pahoinpitelysäännöksissä teon kohdistuminen virkamieheen voi *Lakasen* mukaan olla rangaistuksen *koventamisperuste*.³⁵⁸

RL 21:5 (578/1995) pahoinpitelystä tuomitaan se, joka 1) tekee toiselle ruumiillista väkivaltaa tai 2) tällaista väkivaltaa tekemättä a) vahingoittaa toisen terveyttä³⁵⁹, b) aiheuttaa toiselle kipua tai c) saattaa toisen tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Yritys on myös rangaistava.

³⁵³ Lakanen 1999, s. 36–37 ja 24.

³⁵⁴ Viljanen 2018, s. 94.

³⁵⁵ Lakanen 1999, s. 117.

³⁵⁶ HE 6/1997 vp, s. 62.

³⁵⁷ Frände 2012, s. 278; HE 6/1997 vp, s. 62; Viljanen 2018, s. 91.

³⁵⁸ Lakanen 1999, s. 117.

³⁵⁹ Terveysvahingot voivat olla fyysisiä, psyykkisiä tai funktionaalisia. Funktionaalisella terveystahingolla tarkoitetaan sitä, ettei henkilö pysty käyttämään enää jotain kykyään, esim. näköä, ks. Matikkala 2018, s. 253.

Pahoinpitelyssä on kyse tahallisesta teosta, tarkemmin *seuraustahallisuudesta* säännöksen jälkimmäisen tekotavan mukaan.³⁶⁰ Lain esitöissä ruumiillisen väkivallan kohdalla ei nimitäin mainita seurauksen aiheuttamista, jolloin kyse voisi olla olosuhdetahallisuudesta. Pahoinpitelystä ”voi aiheutua [--] vamma tai muut terveyden vahingoittuminen”, mutta on myös mahdollista, ettei minkäänlaista ulkoisesti havaittavaa seurausta aiheudu³⁶¹. *Matikkala* toteaa, että pahoinpitelyrikoksessa ”tahallisuuden alinkin aste on riittävä.”³⁶²

Pahoinpitelysäännös kattaa laajasti eri väkivallan muodot: sekä tahallisen ruumiillisen väkivallan käyttämisen (ulkoinen toiminto) että seurauksen aiheuttamisen ilman ruumiillista väkivaltaa, esimerkiksi sairaus tartuttamalla (seurauksen aiheuttaminen)³⁶³ tai kipua aiheuttamalla. Ruumiillisen väkivallan ei tarvitse kuitenkaan aiheuttaa mitään terveystahinkoja, jotta pahoinpitelyn tunnusmerkistö täyttyisi. Kivun aiheuttaminen liittyy usein terveyden vahingoittamiseen, mutta se voi olla myös itsenäinen seuraus teosta. Lain esitöissä todetaan, että väkivallasta ei tarvitse aiheutua mitään *näkyvää* seurausta. Terveystahingoittamisella tarkoitetaan sitä, että pahoinpitelyn seuraus voi ilmetä muunakin kuin varsinaisena fyysisenä seurauksena, esimerkiksi mielenterveyden häiriön aiheuttaminen on (henkisen) terveyden vahingoittamista. Henkinen väkivalta rinnastetaan siis fyysiseen väkivaltaan, jolla aiheutetaan ruumiillisia vammoja. Pahoinpitelyn rangaistavuuden poistaa loukatun henkilön suostumus, kuten terveydenhuollon hoitotoimenpiteet, joista saattaa seurata esimerkiksi kipua.³⁶⁴ Pahoinpitelysäännöksen oikeushyvä on ihmisten terveyden ja ruumiillisen koskemattomuuden suojaaminen.³⁶⁵

Viljasen mukaan pahoinpitelyn yritykseksi jäänyt teko voidaan katsoa virkamiehen väkivaltaiseksi vastustamiseksi, mutta henkilö voidaan myös tuomita sekä pahoinpitelyn yrityksestä että virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta, jos ne ovat toteutuneet samalla teolla. Pahoinpitelyrikoksissa teot yksiköidään uhrien lukumäärän mukaan, koska pahoinpitelyn ja

³⁶⁰ HE 94/1993 vp, s. 95. Jos teko, joka vahingoittaa toisen terveystä ei ole tahallinen, kyse on vammantuotannuksesta (RL 21:10) eikä pahoinpitelystä, ks. HE 94/1993 vp, s. 96.

³⁶¹ HE 94/1993 vp, s. 95.

³⁶² *Matikkala* 2018, s. 254.

³⁶³ Tapauksessa Itä-Suomen HO 30.10.2019 t. 19/147042, jossa hovioikeuden mukaan: ”pelkästään se, että tekijä väkivaltaa käyttämättä uhkaa tartuttaa toiseen jonkin taudin [ei] täytä RL 16:1 tunnusmerkistöä.” Syyte virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta hylättiin.

³⁶⁴ HE 94/1993 vp, s. 91 ja 95–96; *Matikkala* 2018, s. 252. Tiedottomalla tai muulla vastaavalla tilalla viitataan esimerkiksi henkilön tahdonvastainen hypnotisointi. Jos pahoinpitely ei ole tahallinen, kyse on vammantuotannuksesta, ks. HE 94/1993 vp, s. 96.

³⁶⁵ HE 94/1993 vp, s. 95–96. Aikaisemmin pahoinpitely oli asianomistajarikos, mutta vuoden 1993 jälkeen siitä tehtiin virallisen syytteen alainen rikos.

virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen oikeushyvät ovat erilaiset. Pahoinpitelysäännöksen taustana on terveyden suojaaminen, kuten edellä on jo kuvattu, ja virkamiehen väkivaltaisella vastustamisella suojellaan lähtökohtaisesti virkatoimen häiriötöntä suorittamista.³⁶⁶

Tapauksessa KKO 1975 II 71 tekijä A tuomittiin pahoinpitelystä sekä virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta. Poliisikonstaapeli B oli ollut matkalla töistä kotiin siviilivaatteissa ja alkanut neuvomaan juuri sattuneen rikoksen asianomistajaa. A oli tiennyt siviilivaatteissa olevan B:n olevan poliisi ja siten lain tarkoittama virkamies. KKO katsoi, että A oli käsittänyt B:n olevan virkatoimissa tapahtumahetkellä. KKO:n ratkaisuseloste on suppea tapauksen iän vuoksi, mutta se osoittaa selvästi tekijällä olleen dolus determinatus -tahallisuusasteen taustalla. A:lla oli ollut selkeä tieto kaikista relevanteista tunnusmerkistötekijöistä, joten olosuhdetahallisuus on täyttynyt.

Pahoinpitelystä ja virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta oli tuomittu erikseen myös Helsingin hovioikeuden tapauksessa 30.1.2018 t. 18/103786. Hovioikeus oli hylännyt vastaajan valituksen. Vastaaja J tuomittiin yhteiseen 5 kk 15 päivän vankeuteen käräjäoikeudessa, ja tuomio muutettiin 165 tunnin yhdyskuntapalveluksi hänen lyötyään poliisia nyrkillä takaapäin päähän. J juoksi myös pakoon ja hänet saatiin kiinni vasta etälamauttimen käytöllä. J oli pakottanut poliisin jättämään tekemättä virkatoimen eli erään henkilön kiinnioton. Kuten aikaisemmin on todettu, RL 16:1 tyhjentyy väkivallan käyttöön, eikä merkitystä ole sillä, onko virkamies saanut tosiasiallisia seurauksia. Tässä tapauksessa poliisille oli aiheutunut mm. turvotusta ja kosketusarkuutta korvan alueelle.

Helsingin hovioikeuden tuomiossa 20.3.2018 t. 18/112091 K tuomittiin RL 21:5.1 pahoinpitelystä 30 päiväsakkoon. K:ta oli syytetty virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta ja pahoinpitelystä, jotka käräjäoikeus oli hylännyt. Tapauksessa poliisit olivat suorittaneet kiinniottoa jalkapallo-ottelun jälkeisessä sekavassa tilanteessa, ja syyttäjän mukaan K oli tullut paikalle ja lyönyt kiinniottoa massa suorittanutta poliisi P:tä kerran nyrkillä päähän. K oli otettu kiinni ja hän oli yrittänyt riuhtoa itseään irti. Hänet kaadettiin maahan, jossa hän jatkoi riuhtomista. Käräjäoikeus oli katsonut, ettei todisteena esitetyltä videotallenteelta ilmennyt, että K:n lyönti olisi *osunut* poliisiin. Myöskin todistajien kertomukset olivat olleet ristiriitaiset, eikä asianomistaja-poliisin henkilöllisyydestä ollut tietoa. Poliisit olivat käräjäoikeuden

---

³⁶⁶ Viljanen 2018, s. 92; HE 6/1997 vp, s. 55.

mukaan saattaneet myös tulkita K:n käsien heiluttamisen lyönniksi. Hovioikeus arvioi sitä, oliko K lyönyt tai yrittänyt lyödä poliisia. Hovioikeus arvioi videotallennetta toisin kuin kärjäoikeus katsoen, että videolla ilmenee, kuinka K lyö poliisia, jonka pää heilahtaa lyönistä. Hovioikeus tuomitsi K:n pahoinpitelystä 30 päiväsakkoon. Mielenkiintoista kyllä, syyttäjä ei ollut vaatinut rangaistusta hovioikeudessa enää virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta. K:han oli lyönyt poliisia, joka oli suorittamassa virkatehtäviään, joten teko täytti myös RL 16:1 tunnusmerkistön. Poliisiin kohdistuva lyöminen onkin tyypillisesti virkamiehen väkivaltaista vastustamista³⁶⁷ ja kuten edellä on esitetty, pahoinpitelystä ja virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta tuomitaan käytännössä erikseen.

Tapauksessa Rovaniemen HO 6.4.2018 t. 18/115168, jossa hovioikeus ei myöntänyt valituslupaa, D:tä syytettiin sekä virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta että pahoinpitelystä. D oli huitonut ja lyönyt häntä tarkastaneita vanginvartijoita. D:n epäiltiin pitävän hallussaan huumeita ja vastustelullaan hän yritti estää virkatoimen eli ruumiintarkastuksen tekemisen. D oli lyönyt vartija E:tä nyrkillä leukaan sekä huitonut vartija F:ää osuen tätä poskelle ja kaulalle. F:n kädet olivat syyttäjän mukaan myös kipeytyneet, ja niihin oli tullut mustelmia sekä leukaan kipua. F:n silmälasit olivat myös vääntyneet. Kärjäoikeus totesi, että lyönnit olivat osuneet kasvojen alueelle, ja D:n vastarinta oli ollut voimakasta ja käytös aggressiivista. Kärjäoikeuden mukaan pahoinpitelyistä aiheutuneet vammat olivat lieviä, mikä puoltaisi lievän pahoinpitelyn tunnusmerkistön täyttymistä. Merkitystä annettiin kuitenkin sille, ettei tilanne ollut asianomistajien kannalta kokonaisuutena arvostellen vähäinen, varsinkin, kun vartijat olivat tarvinneet tilanteessa lisäapua – vartijoita oli paikalla yhteensä viisi –, ja asianomistajille oli aiheutunut kipua ja vammoja. D tuomittiin yhteiseen 4 kk 5 päivän vankeusrangaistukseen RL 16:1 ja RL 21:5.1 rikkomisesta. Tapauksessa pelkästään RL 16:1 soveltaminen ei olisi kattanut asianomistajille aiheutuneita vammoja.

4.3.2 Törkeä pahoinpitely

RL 21:6 (654/2001) törkeästä pahoinpitelystä tuomitaan, jos pahoinpitelyssä 1) aiheutetaan toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila, 2) rikos tehdään erityisen raa'alla tai julmalla tavalla tai 3) käytetään ampuma- tai teräasetta taikka muuta niihin rinnastettavaa hengenvaarallista välinettä, ja rikos on myös kokonaisuutena

---

³⁶⁷ HE 6/1997 vp, s. 61.

arvioiden³⁶⁸ törkeä. Rangaistuksena on vankeutta 1–10 vuotta³⁶⁹, ja yritys on rangaistavaa. Ankaroitamisperusteet on lueteltu tyhjentävästi.³⁷⁰ Rangaistusasteikko on laaja, koska rikosnimike saattaa kattaa useita törkeydeltään keskenään erilaisia tekemuotoja³⁷¹. Törkeä pahoinpitely on pahoinpitelyn kvalifioitu muoto täyttäen subordinaation, kuten aikaisemmin jaksossa 4.1 on käsitelty. Tahallisuuden tulee täyttää vakavien seurausten aiheuttaminen³⁷².

Vaikealla ruumiinvammalla tarkoitetaan esim. ”kasvojen rumentumista” arven vuoksi, silmän menettämistä tai kuulon kadottamista. Teon raakuus ja julmuus taas eroavat hieman toisistaan: raaka tekotapa on esimerkiksi päähän potkiminen ja julmaa pahoinpitelyä on puolustuskyvyttömän pahoinpitely.³⁷³ Koska virkamiehistä poliisit ovat yleensä virkatehtävään varustautuneita, törkeä pahoinpitely voi käytännössä olla raakaa julmuuden sijaan.

Ampuma- ja teräaseilla korostetaan varsinaisten aseiden käyttämisen suurta tuomittavuutta. Hengenvaarallisia välineitä voi sen sijaan olla monenlaisia. Lain esitöiden mukaan mm. kiviä, laudanpätkiä ja monia kodin esineitä voidaan käyttää potentiaalisesti hengenvaarallisella tavalla, mutta niitä ei kuitenkaan lueta ampuma- ja teräaseisiin rinnasteisiin hengenvaarallisiin esineisiin. Laissa tarkoitettuja hengenvaarallisia välineitä ovat mm. nyrkki-rauta ja monet lyömäaseet.³⁷⁴

Törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistö ylittää selvästi virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen tunnusmerkistön sanamuodon sisällön. Pahoinpitely ja virkamiehen väkivaltainen vastustaminen ovat enemmän samansuuntaisia, mutta RL 21:5 pahoinpitely edellyttää seurausten aiheuttamista toisin kuin RL 16:1. Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen ei siten kata tarpeeksi virkamiehelle aiheutuvia vähäistä vakavampia vammoja, jolloin on sen rinnalla on tarpeen soveltaa pahoinpitelysäännöstä.

---

³⁶⁸ Törkeän pahoinpitelyn kokonaistörkeys on rinnasteinen murhan kokonaistörkeyteen, ks. Matikkala 2018, s. 260.

³⁶⁹ Aikaisemmin törkeän pahoinpitelyn alin rangaistus oli vankeutta 6 kk, mutta sitä pidettiin liian lyhyenä teon moitittavuuteen nähden, joten rangaistusta nostettiin, ks. HE 213/2000 vp, s. 4 ja 14. Törkeää pahoinpitelyä koskeva uusin hallituksen esitys on asiallisesti suppea, joten tulkinnassa käytetään aikaisempia esityksiä.

³⁷⁰ HE 94/1993 vp, s. 96.

³⁷¹ HE 213/2000 vp, s. 8.

³⁷² HE 94/1993 vp, s. 96.

³⁷³ Matikkala 2018, s. 256; HE 94/1993 vp, s. 96.

³⁷⁴ HE 94/1993 vp, s. 96–97; Viljanen 2018, s. 258.

4.3.3 Tappo ja murha

Lakasen näkemyksen mukaan RL 21:1 säädetystä (578/1995) taposta voidaan tuomita virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen rinnalla. Tapposäännöksen mukaan se, joka (tahallaan) tappaa toisen, on tuomittava taposta vankeuteen määrääjäksi, vähintään kahdeksaksi vuodeksi. Lisäksi yritys on rangaistavaa. Tappamisen seurauksena on toisen henkilön kuolema³⁷⁵, ja teko ja seuraus ovat syy-yhteydessä toisiinsa. Tappo on subordinaatiosuhteessa murhaan nähden. Tapposäännös ei sisällä erikseen mainintaa teon kohdistumisesta virkamieheen. Lakasen mukaan teon kohdistuminen julkiseen valtaan tuleekin tuomitessa tuoda ”selkeästi esille tuomitsemalla yhtenäisrangaistukseen taposta ja virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta.” Näin ollen RL 16:1 rinnalla olisi mahdollista soveltaa RL 21:1 säännöstä, jos virkamies on kuollut teon seurauksena, eikä teko ole kokonaisuutena arvostellen törkeä, kuten murhasäännöksen soveltaminen edellyttäisi.³⁷⁶

Murha on koko rikoslain törkein rikos.³⁷⁷ Murhasäännöksen (RL 21:2, 578/1995) mukaan murhasta tuomitaan, jos tappo 1) tehdään vakaasti harkiten, 2) erityisen raa’alla tai julmalla tavalla, 3) vakavaa yleistä vaaraa³⁷⁸ aiheuttaen tai 4) *tappamalla virkamies hänen ollessaan virkansa puolesta ylläpitämässä yleistä järjestystä tai turvallisuutta tai virkatoimen vuoksi*. Rikoksen tulee olla myös kokonaisuutena arvioiden törkeä jonkin edellä esitetyn kvalifiointiperusteen lisäksi. Rangaistusseuraamus on elinkautinen vankeus³⁷⁹. Myös murhan yritys on rangaistavaa.

Murhasäännöksen 4 kohta edellyttää tekijältä *olosuhdetahallisuutta*, ja virkatoimi on teon motiivina. Tekijän tulee tietää tappavansa virkamies ja että kyseessä on virkatoimi. Säännöksen 4 kohta on osittain päällekkäinen RL 16:1 säännöksen kanssa, sillä molemmat suojaavat virkamiehen henkeä ja terveyttä. Lisäksi molempien säännösten suojeluinressinä on myös julkisen vallan turvaaminen. Murhasäännös suojaa RL 16:1 tavoin niitä virkamiehiä, joiden työtehtäviin kuuluu riski väkivallalle altistumiselle ja joilla on velvollisuus suorittaa työtehtävänsä tästä riskistä huolimatta. Säännös soveltuu siis etenkin poliiseihin, mutta se ei

³⁷⁵ Tapolla ja myös murhalla aiheutetaan toisen kuolema. Kuolema ymmärretään yleisesti aivotoiminnan pysyväksi lakkaamiseksi, ks. Matikkala 2018, s. 213.

³⁷⁶ Lakanen 1999, s. 25; HE 94/1993 vp, s. 92.

³⁷⁷ HE 94/1993 vp, s. 94.

³⁷⁸ Vakavalla yleisellä vaaralla ei tarkoiteta tiettyä murhan tekotapaa, vaan sitä, että teko aiheuttaa vakavaa yleistä vaaraa, ks. HE 94/1993 vp, s. 93.

³⁷⁹ Käytännössä elinkautinen vankeus ei koskaan kestä ikuisuutta, sillä elinkautisesta vankeudesta on mahdollista päästä ehdonalaiseen vapauteen, kun tuomiosta on istunut pääsääntöisesti vähintään 12 vuotta, ks. lisää Rikosseuraamuslaitos 2019, kohta Täytäntöönpano > vapautuminen.

kuitenkaan koske vartijoita. Tekijän tarkoituksena on 4 kohdassa estää yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpito. Säännös ei edellytä, että virkamiehen tulisi teon hetkellä olla järjestyksenpitotehtävissä, vaan lain esitöiden mukaan on riittävää, että teko kohdistuu järjestyksenpitoon sinällään. Pykälän soveltamisalaan ei kuitenkaan kuulu tappaminen henkilökohtaisesta ja muusta kuin virkatoimeen liittyvästä syystä, esimerkiksi mustasukkaisuudesta. Huomionarvoista murhasäännöksen 4 kohdan osalta on se, ettei se kata virkamiehen tappamista kostotarkoituksessa. Virkamiehen tappaminen kostoksi voi täyttää säännöksen 1 kohdan eli tappamisen vakaasta harkinnasta, joka edellyttää *dolus determinatus* -tahallisuutta. Ensimmäisessä kohdassa mainittu vakaa harkinta on säännöksen keskeisin ankaroitamisperuste. Vakaalla harkinnalla viitataan esim. rikoksen etukäteissuunnitteluun.³⁸⁰

Myös murhasäännöksen kuin törkeän pahoinpitelyn säännös edellyttävät kokonaisharkintaa. Nämä rikokset ovat toki jo itsessään törkeitä, mutta lainsäätäjän asettaa säännösten soveltamiselle lisävaatimuksia. Hallituksen esityksen mukaan teon arvostelu törkeäksi viittaa tapon perustunnusmerkistöön – eli teon vertaamiseen tapposäännökseen nähden – ”eikä teon arvosteluun rikoksena sinänsä.”³⁸¹

Suhdetta murhan ja virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen välillä on arvioitu esimerkiksi tapauksessa KKO 1988:8. Siinä poliisi oli näyttänyt A:lle pysähtymismerkkiä ja alkanut ohittamaan A:n autoa. A ohjasikin autonsa sivuttain päin poliisiautoa törmäten siihen ja suistaen sen tieltä. Tien pientareelta oli jyrkkä pudotus ja isoja puita lähellä. A oli kuljettanut autoa ilman korttia päihtyneenä ja ajaen ylinopeutta. Poliisi E oli saanut pieniä vammoja törmäyksen johdosta. A oli myös rimpuillut, lyönyt nyrkeillä ja potkinut poliiseja. Alioikeudet katsoivat, ettei A:n teko täyttänyt murhan yritystä. A:n tarkoituksena oli selvästi estää virkatoimen toteuttaminen. Korkein oikeus katsoi, ettei A:n tarkoituksena ollut surmata poliiseja, eivätkä tapahtumaolosuhteet olleet sellaiset, että poliisien kuolema olisi ollut ”A:n tietien törmäyksen *varsin todennäköinen* seuraus.” A ei ollut syylistynyt murhan yritykseen, mutta hänen tekonsa täytti virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen tunnusmerkistön tielikennerekosten ohella.

³⁸⁰ Matikkala 2018, s. 221, 231 ja 241; HE 94/1993 vp, s. 93; Lakanen 1999, s. 24. Ks. virkamieskäsitteestä HE 94/1993 vp, s. 9 ja jakso 3.1. Vakaa harkinta esiintyy yleensä yhdessä *dolus determinatus* – tahallisuuden kanssa, mutta se ei ole välttämätöntä, ks. Matikkala 2018, s. 231.

³⁸¹ HE 94/1993 vp, s. 93.

Myös tapauksessa KKO 1999:102 A:ta syytettiin murhan yrityksestä, kun hän yrittänyt tartuttaa putkassa poliiseihin HI-viruksen puremalla, sylkemällä ja raapimalla poliiseja verisillä sormillaan. HI-virus voi aiheuttaa tappavan AIDS:in ja tapahtuma-aikaan sairauteen ei ollut olemassa lääkettä. A:lle vaadittiin rangaistusta sekä murhan yrityksestä että virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta. KKO:n mukaan henkeen ja terveyteen kohdistuvan rikoksen yrityksestä tuomitseminen edellyttää, että ”tekijä on teollaan aiheuttanut *todellisen vaaran rikoksen täyttymisestä*.” Jos vaaraa ei ole, kyse on ns. kelvottomasta yrityksestä, josta ei rangaista. KKO:n mukaan vaara rikoksen täyttymisestä arvioidaan jälkikäteen saadun tiedon perusteella. Vaikka vaaraa rikoksen täyttymisestä ei jälkikäteen arvioiden olisikaan ollut, teosta voidaan kuitenkin tuomita, jos vaara on vältetty vain satunnaisista syistä. Tämä arvio tehdään objektiivisella jälkikäteisarviointilla. KKO tuomitsi A:n käräjäoikeuden tavoin vain virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta, koska tartuntariski HI-virukselle oli ollut ”yksinomaan teoreettinen” asiantuntijatietojen perusteella.³⁸²

Tapauksessa KKO 2010:19 poliisi näytti A:lle pysäytysmerkkiä, mutta humalainen A jatkoi 80 km/h ajoaan lainkaan hidastamatta kohti poliisia, jolloin poliisimies hyppäsi viime hetkellä syrjään, ja teko jäi näin ollen yritysasteelle. Ratkaisussa arvioitiin sitä, täyttikö A:n menettely murhan vai törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistön. A:n toiminnan tarkoituksena oli välttää kiinniotto rattijuopumuksen vuoksi ja estää RL 16:1:1,1 julkisen vallan käyttöä sisältävän virkatoimen suorittaminen. Käräjäoikeus totesi, että poliisilla oli noin neljä sekuntia aikaa siirtyä pois auton ajolinjalta, ja että pienikin virhearvio olisi voinut johtaa poliisin kuolemaan. Käräjäoikeus katsoi, että poliisi B oli ollut todellisessa hengenvaarassa ollessaan ns. vaaravyöhykkeellä. Käräjäoikeus tuomitsi A:n murhan yrityksestä, virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta ja liikenne rikoksista. Hovioikeus sen sijaan hylkäsi syytteen murhan yrityksestä todeten, mm. ettei A:n menettely osoittanut hänen tarkoitustaan tappaa B tai tehdä hänelle ruumiillista väkivaltaa. Hovioikeus tuomitsi A:n vain virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta liikenne rikosten ohella. KKO arvioi A:n tahallisuutta näytön ohella. A nimittäin väitti, ettei ollut nähnyt B:tä, koska hänen huomionsa oli mm. kiinnittynyt edellä ja takana ajaviin autoihin. KKO ei pitänyt A:n väitteitä uskottavina. KKO totesi, että A:n on täytynyt käsittää (todennäköisyystahallisuus), että hänen törmätessään B:hen,

³⁸² Sen sijaan tapauksessa Itä-Suomen HO 30.10.2019 t. 19/147042 syyte virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta hylättiin, kun P oli sylkäissyt vanginvartija K:ta kasvoihin ja sanonut, että hänellä on HI-virus. P:n syljessä oli ollut verta. Hovioikeuden mukaan HI-viruksen tarttumiseksi ei ollut ”varteenotettavaa mahdollisuutta”, eikä K:n kasvojen iho ollut rikkonainen, jolloin verikontakti ei ollut mahdollinen. Hovioikeus myös katsoi, ettei pelkkä sylkeminen edes ole väkivaltaa, vaan pikemminkin kunnianloukkaus.

seurauksena olisi mitä todennäköisemmin ollut B:n kuolema tai ainakin vakava vammautuminen. KKO arvioi sitä, miten todennäköisenä A on voinut pitää auton törmäämistä B:hen. Huomionarvoinen seikka todennäköisyystahallisuuden arvioinnissa oli se, että KKO piti lähtökohtana, että ” poliisimies pyrkii väistämään, jos hän havaitsee, ettei pysäytysmerkkiä tulla noudattamaan³⁸³” edellyttäen kuitenkin sitä, että tekohetken olosuhteet ovat sellaiset, että poliisilla on mahdollisuus havaita kuljettajan aikomukset ja onnistua ajoneuvon väistämisessä. KKO totesi, ettei olosuhteisiin liittynyt mitään sellaista, joka olisi vaikeuttanut B:n havaintokykyä A:n ajosta ja mahdollisuuksia väistää tätä. KKO:n mukaan olisi toki ollut mahdollista, että B olisi esimerkiksi kompastunut tai myöhästynyt väistämässä eli tarkoittaen tällä ilmeisesti viivästynyttä refleksitoimintaa. KKO tuomitsi A:n hovioikeuden tavoin vain virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta, koska olosuhteiden takia todennäköisin vaihtoehto oli se, että B selviäisi teosta vahingoittumana. KKO luotti siis poliisiin väistämiseen. Yleisesti ottaen kuka tahansa väistäisi refleksinomaisesti häntä kohtaan ohjattua autoa. Mielestäni A:n toiminnan tarkoituksena oli nimenomaan ajaa poliisin päälle, mutta toki A on varmasti mieltänyt, että B hyppää tien sivuun. A:n menettely on ollut törkeää ja erityisen moitittavaa, joten törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistö olisi voinut myös tulla hyvin kyseeseen. Kuitenkin RL 16:1 esitöissä todetaan, että virkamieheen kohdistuva aktiivinen väkivalta voi olla esimerkiksi ajoneuvon kuljettaminen päin liikennettä valvovia viranomaisia.³⁸⁴ KKO ei kummasti käyttänyt lainkaan muita oikeuslähteitä kuin lakia, vaikka olisi voinut vedota argumentaatiossaan myös RL 16:1 koskeviin esitöihin. KKO olisi voinut käyttää oikeuslähteenä myös esimerkiksi tapausta KKO 1984-II-35, jossa henkilö tuomittiin virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta liikennerikosten ohella. Henkilö oli ajanut moottoripyörällä päin poliiseja, jotka joutuivat hyppäämään tien sivuun ja jättämään virkatoimen tekemättä. KKO lienee tulkinneen, että käsillä oleva tapaus oli melko selkeä.

Laajassa tapauksessa Rovaniemen HO 15.4.2019 t. 19/117088 T:tä syytettiin käräjäoikeudessa murhan yrityksistä³⁸⁵ virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta, laittomasta uhkauksesta ja lukuisista muista rikoksista. T oli syytteen mukaa lähtenyt pakenemaan poliisi-autoa matkustaja kyydissään jopa 180 km/h nopeudella alueella, jossa nopeusrajoitus oli 60 km/h. Hän oli osunut sivullisen auton sivupeiliin. Poliisi U oli heittänyt piikkimaton T:n auton eteen, mutta T väisti sen kovassa vauhdissa törmäten bussipysäkillä olleeseen

---

³⁸³ KKO 2010:19, kohta 10.

³⁸⁴ HE 6/1997 vp, s. 61.

³⁸⁵ Murhan yritysten ohella toissijaisia syytteitä olivat törkeän pahoinpitelyn yritys ja laitton uhkaus.

poliisiautoon (joka oli U:n ja V:n), joka oli dominoefektin kaltaisesti törmännyt edelleen pysäkillä olleeseen D:n henkilöautoon. Molemmat autot vaurioituvat pahoin törmäyksestä. Piikkimaton heittänyt poliisi U joutui väistämään T:n ajoneuvoa ojaan ja V oli paennut viheralueelle. Lisäksi T oli kääntänyt autonsa vastaantulevien kaistalle ajaen suoraan kohti poliisiautoa, jossa oli poliisi X. X oli joutunut väistämään pientareelle välttääkseen törmäyksen. T oli myös ajanut kohti Y:n kuljettamaan poliisiautoa, jossa oli kyydissä myös poliisi Z. Y oli ajanut lähellä keskikaistaa varoittaakseen muita autoilijoita ja estääkseen T:n etenemisen. Y joutui myöskin väistämään pientareelle T:n ajaessa kohti. Kuten edellä murhan tahallisuudesta on kerrottu, murhasyytteiden osalta todettiin, että T:n oli olosuhdetavallisuuden mukaan ”täytynyt pitää varsin todennäköisenä”, että hän osuu poliisiautoihin ja seurauksena voisi olla poliisien varsin todennäköinen kuolema. Kaiken tämän lisäksi T oli myös osoittanut pistoolia muistuttavalla leikkiaseella aseella kohti häntä takaa ajavaa poliisiautoa, jossa olivat poliisit Å ja Ä. He olivat joutuneet hiljentämään vauhtia ja jättämään välimatkaa T:hen. Käräjäoikeuden mukaan poliiseja päin ajaminen ei toteuttanut varmuus- tai tarkoitustahallisuutta, koska T:llä olisi ollut mahdollisuus ajaa päin poliiseja törmäykseen saakka, mutta näin ei ollut tapahtunut. Todennäköisyystahallisuutta arvioitaessa kiinnitettiin huomiota valoisaan ajankohtaan, suoraan tieosuuteen ja siihen, ettei näköesteitä ollut, joten T:n väistäminen oli mahdollista. Poliisiauton väistäessä T:tä, tämä on voinut päätellä, että poliisi on huomannut hänet. Poliisi olisi silti voinut myöhästyä väistöliikkeen tekemisestä, mutta käräjäoikeuden mukaan em. olosuhteissa selvästi todennäköisempi vaihtoehto oli se, että poliisi selviää vahingoittumattomana. Kuolema tai vakava vammautuminen eivät olleet todennäköisimpiä seurauksia. Näin ollen murhan tai törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistöt eivät tulleet kyseeseen. Laiton uhkaus tuli kuitenkin kyseeseen, koska virkamiehen väkivaltainen vastustaminen ei käräjäoikeuden mukaan kriminalisoi erikseen pelon aiheuttamista, jonka laittoman uhkauksen tunnusmerkistö kattaa. T:n menettely kattoi lisäksi virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen, koska hän oli menettelyllään yrittänyt estää kiinniottonsa. Käräjäoikeus totesi, että T:n syyllisyyden aste oli korkea, koska poliisit olivat kokeneet kuolemanpelkoa, ja rikokset olivat olleet ”vahingollisia ja vaarallisia.” Käräjäoikeus totesi, ettei poliisin velvollisuus ole virkatehtäviään suorittaessaan ”*sietää minkäänlaista henkilökohtaiseen turvallisuuteensa kohdistuvaa uhkausta.*” Tämä oli mielestäni käräjäoikeuden merkittävä painotus. Perusteluissaan käräjäoikeus viittasi jo tässä työssä esiteltyihin tapauksiin KKO 2010:19 ja KKO 1988:8 todeten mm., että T:n ajonopeus oli kovempi, vaaratilanteita oli kaksi ja uhattuja poliiseja useita, vaikka kukaan heistä ei ollutkaan poliisiauton ulkopuolella. Käräjäoikeus tuomitsi T:n mm. neljästä laittomasta uhkauksesta ja kolmesta

virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta yhteiseen 3 v vankeusrangaistukseen. Hovioikeudessa käräjäoikeuden perusteluja ei muutettu, mutta laittoman uhkauksen syytekohtat hylättiin ja rangaistus alennettiin 2 vuoden ja 10 kk vankeuteen.

Edellä esitettyjen tapausten valossa näyttää siltä, että tuomitsemiskynnys virkamieheen kohdistuneesta murhasta tai murhan yrityksestä on korkealla. Tapaukset osoittavat, että murha ja virkamiehen väkivaltainen vastustaminen ovat rikoksia, joista on mahdollista tuomita erikseen, jos virkamies *ei ole kuollut*. *Lakasen* näkemyksen mukaan, jos virkamies surmataan virkatehtävissään, ei ole tarpeen soveltaa RL 16:1 virkamiehen väkivaltaista vastustamista. RL 21:1.1,4 antaa erillistä suojaa virkamiehille ja sitä myötä myös julkiselle vallalle RL 16:1 tavoin. Säännösten taustalla olevat oikeushyvät ovat näin ollen päällekkäisiä, ja murhasäännös syrjäyttää virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen. *Lakasen* mukaan ei ole tarvetta tuomita sekä RL 16:1 että RL 21:1.1,4:stä samaan aikaan, koska murhasäännöksen rangaistus on elinkautinen. Näin olleen RL 16:1 rangaistusseuraamuksella ei ole käytännön merkitystä.³⁸⁶

4.5 Yhteenveto

Alla olevissa kaavioissa on kuvattu yhteenvedonomaaisesti virkamiehen väkivaltaiseen vastustamiseen sisältyvät rikossäännökset sekä säännökset, joita sovelletaan virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen rinnalla, ja jotka eivät siten sisälly virkamiehen väkivaltaiseen vastustamiseen. Virkamiehen väkivaltaiseen vastustamiseen sisältyvät säännökset ovat melko selviä lukuun ottamatta laitonta uhkausta.

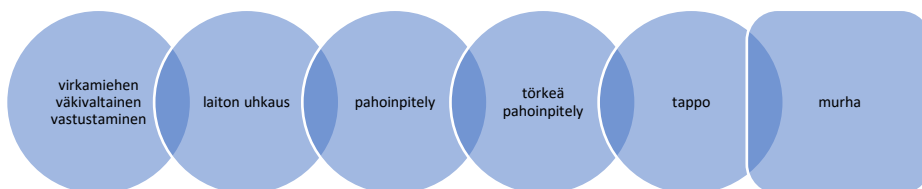
---

³⁸⁶ *Lakanen* 1999, s. 24.

Kuvio 2. Virkamiehen väkivaltaiseen vastustamiseen sisältyvät rikossäännökset

Kuten olen esittänyt, laittoman uhkauksen sisältyminen virkamiehen väkivaltaiseen vastustamiseen ei ole yksioikoista. Oikeuskirjallisuudessa ja oikeuskäytännössä esitetyt kannat poikkeavat toisistaan. Nykyisen oikeuskäytännön linjauksen perusteella alioikeuksien tulee käytännössä noudattaa korkeimman oikeuden oikeusohjetta ja sisällyttää laiton uhkaus virkamiehen väkivaltaiseen vastustamiseen. Muiden alla olevien rikosnimikkeiden soveltaminen virkamiehen väkivaltaiseen vastustamisen rinnalla ei liene aiheuttavan samanlaista epäselvyyttä ja eriävyyttä. Selvää on, että virkamiehen väkivaltainen vastustaminen pyrkii suojaamaan virkamiehiä ”perusmuotoiselta” väkivallalta. Kaikenlainen tavanomaista ”perusvääntöä” vakavampi väkivalta ja sen uhka johtavat rinnakkaisen säännöksen samanaikaiseen soveltamiseen. Kuitenkaan murhaa koskeva säännös ei ole välttämättä rinnakkainen RL 16:1 kanssa, koska murhasäännöksessä on otettu erikseen huomioon virkamiehen tappaminen. Tällöin murhasäännös kattaisi virkamiehen väkivaltaiseen vastustamiseen, eikä siitä tuomittaisi erikseen. Jos virkamies ei ole kuitenkaan kuollut, voi murhan yritys ja virkamiehen väkivaltainen vastustaminen tulla kyseeseen.

Kuvio 3. Virkamiehen väkivaltaiseen vastustamisen rinnalla sovellettavat rikossäännökset.

5 LOPUKSI

Tutkielmassani ei ole tullut ilmi selkeää tai yksioikoista taustasyytä sille, miksi virkamiehiin kohdistuva väkivalta on kasvussa. Useat tekijät luottamuksesta yhteiskunnallisiin olosuhteisiin voivat vaikuttaa väkivaltaisuuden kasvuun. Poliisin oma toiminta tai väkivalta ei ole Suomessa katalyytti väkivaltaiselle vastustamiselle, ja poliisin voimankäyttö on asianmukaista. Selvää kuitenkin on se, että virkamiehiin kohdistuvan väkivallan kehitys on kansainvälisestikin nousussa, ja siihen tulee suhtautua vakavasti. Väkivallalla voi olla vakavia seurauksia tavalliseen yksilöön, joten miksei myös virkamieheenkin. Pahimpia seurauksia väkivallasta ovat toki poliisin kuolema tai vammautuminen, mutta myös erilaiset psyykkiset oireet ja halu vaihtaa alaa ovat huolestuttavia seurauksia. Myös poliisin suhtautuminen väkivaltaan on huolestuttavan vähättelevää, vaikka väkivalta virkamieskuntaan onkin ilmiönä kasvussa. Väkivallan käsitteestä ei ole yksimielisyyttä yhteiskunnassa, ei myös välttämättä poliisissäkaan. Vakaaista vähäisempiä tekoja ei tuoda esiin tai ne käsitellään sakkomenettelyssä tuomioistuinprosessin sijaan.

Rikoslain 16 luvun 1:4 säännökset tarjoavat suojaa virkamiehille, ja suojaa on pidettävä mielestäni riittävänä. Lainsäädäntö on onnistunutta, mutta sitä ei välttämättä hyödynnetä siinä laajuudessa, kuin olisi mahdollista väkivaltaan suhtautumiseen liittyen. Vakavat tapaukset näyttävät päätyvän oikeusasteisiin. Esimerkiksi Helsingin hovioikeuden oikeustapauksissa painottuivat tapaukset, joissa poliisi oli joutunut käyttämään etälamautinta. Virkamiehen vastustaminen on tällöin jo voimakasta, jos apuvälineille on tarvetta. Hovioikeuksien tapauksissa vastaajilla on sen sijaan tapana vedota virkamiehen vastustamiseen virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen sijaan.

RL 16:1 virkamiehen väkivaltainen vastustaminen mahdollistaa ankarankin rangaistuksen, mutta missään tutkielman hovioikeuden tapauksessa rangaistusta ei määrätty rangaistusasteikon yläpäästä. Vakavimmin suhtauduttiin tapauksiin, joissa tekijä oli käyttänyt apuvälinettä, vastustaminen oli voimakasta tai pitkäkestoista, ja se suhtautui useampaan virkamieheen. Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen voi toteutua usealla eri tavalla fyysisen väkivallan osalta, mutta sanallisen väkivallan kohdalla uhkauksen tulee olla melko suoranaista ja vakavaa, jotta tunnusmerkistö toteutuu.

Virkamieheen kohdistuva sanallinen tai fyysinen väkivalta voi kattaa myös muita rikostunnusmerkistöjä, joita käsittelin kappaleessa 4. Virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen lainkonkurrenssi suhteessa muihin mahdollisiin rikossäännöksiin on melko selvä. Kuitenkin laitton uhkaus on edelleen melko epäselvä suhteessa virkamiehen väkivaltaiseen vastustamiseen.

Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen on rikoksena melko yleinen, vaikka valtaosa teoista ei varmastikaan tule ilmi tilastoissa. Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen tulee jatkossakin pysymään yleisenä rikoksena, ja sen kasvun estämiseen on tähdättävä. Virkamiehiä ei useinkaan nähdä potentiaalisina uhreina. Virkamiehiä tulee kuitenkin myös kyetä tarkastelemaan tässä näkökulmassa, jotta rikosten kasvulle ja taustasyille voidaan tehdä jotain. Virkamiehet turvaavat yhteiskuntaa ja pitävät sen toiminnassa tuottaen kollektiivista yhteistä hyvää. Tämä tulee mahdollistaa myös jatkossa.